

0043 - 60360

การศึกษาการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงาน
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

- 1๓ การมีส่วนร่วม
- 1๓ ชุมชนกับโรงเรียน
- 1๓ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 11 -

เครือข่าย โปษิตรี

ฉพ
3๗1.1๙

เลขที่เอกสารอ้างอิง.....	๓๗๕๙ ก
สำนักวิทยบริการ.....	๓๐.๑
เลขทะเบียน.....	๗๕๓๔๗
วันเดือนปี.....	

วิทยานิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการบริหารการศึกษา

สำนักงานบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏเลย

พ.ศ. 2546

ISBN : 974-9621-74-3

ลิขสิทธิ์ของสถาบันราชภัฏเลย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เสนอต่อสถาบันราชภัฏเลย

โดย นางเครือวัลย์ โพธิ์ศรี

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันราชภัฏเลยได้

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะกรรมการสอบ

.....
.....
.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจวบ สุขสมบูรณ์) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัญชร แก้วส่อง)

.....
.....
(นางสาวอัญชลี โทกะนุช) (ดร. สมศักดิ์ สีตกุลฤทธิ)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจวบ สุขสมบูรณ์)

.....
(นางสาวอัญชลี โทกะนุช)

สถาบันราชภัฏเลย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

105 ✓

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เชาว์ อินโย)

รองอธิการบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

วันที่...๒...เดือน...กุมภาพันธ์...พ.ศ...๒๕๕๗.....

เครือวัลย์ โพธิ์ศรี : การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงานการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ : ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏเลย ปีการศึกษา 2546

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจวบ สุขสมบูรณ์ อาจารย์อัญชลี โกกะนุช

222 หน้า ISBN : 974-9621-74-3

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้บริหารและครูผู้สอน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้บริหารและผู้แทนองค์กรของท้องถิ่นในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 57 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ในแนวลึกและการอภิปรายกลุ่ม

ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง มีการพัฒนาที่มีความหลากหลายทั้งแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยว จำแนกได้ 3 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาในด้านพื้นที่ การพัฒนาในด้านการให้ความรู้ และการพัฒนาในด้านการจัดการ

วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง พบว่าโรงเรียนมีส่วนร่วมเฉพาะการเข้าร่วมรับฟังคำชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น โดยขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การรับผลประโยชน์และการพัฒนาปรับปรุงแผน

วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง พบว่าอุทยานแห่งชาติกุเวียงจะเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนมีส่วนร่วมเพียงรับฟังคำชี้แจงของวัตถุประสงค์ของโครงการหรือกิจกรรมเช่นเดียวกับโรงเรียน และมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานในโครงการหรือกิจกรรมที่อุทยานแห่งชาติกุเวียงจัดขึ้นเท่านั้น

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าหน่วยงานพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละหน่วยงาน

ในชุมชนมีความแตกต่างในบทบาท หน้าที่ และความพร้อมของหน่วยงานนั้น ๆ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือหน่วยงานในชุมชนควรมีการศึกษาความพร้อมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และจัดการอบรมให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการบริการให้แก่ครู และผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่ใด โนเสาร์อย่างต่อเนื่อง

KRUAWAN PHOSRI : A STUDY OF SCHOOL AND COMMUNITY
PARTICIPATION ON ECO-TOURISM IMPLEMENTATION :
THE DINOSAUR OF PUWIANG DISTRICT, KHON KAEN
PROVINCE
MASTER OF EDUCATION PROGRAM IN EDUCATIONAL
ADMINISTRATION, RAJABHAT INSTITUTE LOEI, 2003
THESIS ADVISORS : ASST.PROF.DR.PRAJUAB SUKSOMBOON AND
MISS.UNCHALEE KOGANUT
222 P. ISBN 974-9621-74-3

ABSTRACT

The purpose of this qualitative research is to study the school and community participation and model development on eco-tourism implementation in the Dinosaur area of Puwiang District Khon Kaen Province. The samples were 57 administrators and teachers in the secondary schools under the Department of General Education and Office of The National Primary Education Committee and Local representatives in the area of Dinosaur Puwiang District, Khon Kaen Province. The instrument for the study were in-depth interview and focus group.

The results were found that tourist development in dinosaur area in Puwiang District indicated various activities and places in order to impress tourists. About tourist development there were, 3 parts : area development, knowledge development and management development.

Methods of school participation on eco-tourism implementation in the area of Dinosaur Puwiang, it was found that schools participate by listening to the explanation and objective of activities and projects, no participation on planning, implementation, benefit and planning development.

Community participation on eco-tourism implementation of the Dinosaur Puwiang, it was found that Puwiang National Park office is the main office in eco-tourism implementation. Other organizations and communities as well as the schools participate by listening to the explanation and about the objectives of activities and projects and being implementation committee of Puwiang National Park activities and projects.

For implementation on eco-tourism model development, it was found that there were various types of participation because the community organizations have different roles and readiness.

Suggestion from the research is the organizations in the community should have readiness for eco-tourism implementation in order to be able to manage tourism getting along with eco-tourism promotion policies. Moreover, some training services and encouraging knowledge about eco-tourism should be held continuously for the teachers and the community leaders.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจวบ สุขสมบูรณ์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์อัญชลี โภคะนุช กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยความเอาใจใส่โดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ประจำสาขาการบริหารการศึกษาทุกท่าน ที่ได้ให้กำลังใจและกรุณาให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในพื้นที่ศึกษาวิจัย องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่าพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง - หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ภูเวียง อุทยานแห่งชาติภูเวียง และสำนักงานอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในเก็บข้อมูลทุกครั้ง

ขอขอบคุณ คุณจงกล พาวา และคุณถนัด แสงทอง ผู้ช่วยนักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงไปด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูแก่ผู้ที่แต่บิดามารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน

เครือวัลย์ โพธิ์ศรี

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพประกอบ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	10
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	12
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	15
2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง	18
2.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
2.4 ฐานคิดในการวิจัย	33
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	37
3.1 วิธีดำเนินการวิจัย	37
3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	39
3.3 การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า	42

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	43
4.1 พัฒนาการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	43
4.2 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยว เชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	46
4.3 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยว เชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	49
4.4 การพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	56
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	59
5.1 สรุปผลการวิจัย	59
5.2 การอภิปรายผล	65
5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย	76
บรรณานุกรม	79
ภาคผนวก	93
ภาคผนวก ก แนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง	94
ภาคผนวก ข สรุปผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	96
ประวัติผู้วิจัย	222

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
1 แสดงขั้นตอนการมีส่วนร่วม 8 ขั้นของอาร์นสไตน์	22
2 แสดงความเกี่ยวข้องของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	34
3 กระบวนการในการสร้างแบบ	42

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มีแนวการจัดการศึกษาเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งเน้นประโยชน์ไปที่ผู้เรียน เป็นการจัดการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเป็นจุดปรับเปลี่ยนที่สำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเฉพาะในมาตราที่ 23 ที่ได้เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการได้ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม เรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมืองและการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี รวมทั้งการจัดการศึกษาด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ และในมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคลในครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันทางสังคมอื่น ๆ จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีแลกเปลี่ยนการพัฒนาระหว่างชุมชน ในเนื้อหาที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 289 ที่ได้กำหนดว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมตามความต้องการภายในท้องถิ่นนั้นและเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรม แต่ต้องไม่ขัดกับมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้ให้แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน โดยได้กำหนดแนวทางให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ มีบุคลิกลักษณะและมีความพฤติกรรมที่ดีงาม

จากความเป็นมาดังกล่าวนี้ นับเป็นบทบาทที่สำคัญของการมีส่วนร่วมดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับนโยบาย และการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นให้ท้องถิ่นสามารถมีอำนาจหน้าที่ ในการบริหารจัดการ โดยท้องถิ่นเองได้

โดยมีหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือ การพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถมีอาชีพที่มั่นคง สร้างความสุขให้แก่ครอบครัว สังคม และชุมชน ตลอดจนสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน ทั้งนี้อำนาจและหน้าที่นั้นจะต้องตั้งอยู่บนหลักการของการมีส่วนร่วมของประชาชนอันเป็นรากฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตย

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ได้แสดงให้เห็นว่า การปฏิรูปการศึกษาตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินั้น ได้มุ่งไปที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา โดยให้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำ และแสวงหาความร่วมมือในการจัดการศึกษาจากชุมชน รวมถึงองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนด้วย

ในโครงสร้างของชุมชนประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ ที่สำคัญคือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันนันทนาการ สถาบันการศึกษา และสถาบันการเมือง สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ในชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม การจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาชุมชน เพราะหลักการในการพัฒนาองค์กรหรือชุมชนนั้น จะต้องกระตุ้นให้บุคคลในองค์กรนั้น หรือชุมชนนั้นเกิดความร่วมมือการให้รู้จักคิดริเริ่มเอง ให้รู้จักทำด้วยตนเอง และรู้จักแก้ปัญหาของตนเอง ในทำนองเดียวกันการพัฒนาสถาบันการศึกษาหรือองค์กรใดก็ตาม จึงควรมีความมุ่งหมายที่จะให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพของชุมชนที่องค์กรนั้นตั้งอยู่ โดยการวิเคราะห์ปัญหาสภาพปัจจุบันและแนวโน้มที่ควรจะเป็นในอนาคตมาสอดคล้องไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมการพัฒนา และต้องไม่ละเลยภูมิปัญญาของชุมชน สถาบันการศึกษาหรือองค์กรในชุมชนจึงต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลาต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงจะดำรงอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างปกติสุข กระบวนการในการพัฒนาจึงเกี่ยวข้องกับชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกับนโยบายการพัฒนาชุมชน เพื่อให้องค์กรในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา หรือมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของชุมชนนั้นด้วย ซึ่งการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนี้จะเป็นรากฐานที่จะส่งเสริมนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนของประเทศในที่สุด

นโยบายหนึ่งที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน คือ นโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว รัฐบาลได้มอบอำนาจให้รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กำกับดูแลงานด้านการท่องเที่ยว และเป็นประธานกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยได้วางนโยบายเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนดังนี้ (สมศักดิ์ เทพสุทิน, 2544)

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
  2. บริหารการท่องเที่ยวให้เกิดการกระจายด้านเศรษฐกิจ ไปยังชุมชนต่าง ๆ
- โดยเชื่อมโยงกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้นเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง
  4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการที่ทำให้นักท่องเที่ยวพำนักอยู่นานขึ้นและใช้จ่ายต่อวันมากขึ้น
  5. เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงสุขภาพ และเชิงเกษตร
  6. ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวระหว่างกัน
  7. เร่งรัดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก้ไขปัญหาคาเอาเปรียบและหลอกลวงนักท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเข้มงวด
  8. ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีมาตรการต่าง ๆ ที่ทำให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น
  9. สนับสนุนให้มีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
  10. ใช้มาตรการเชิงรุกส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายหลักที่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ
  11. ให้มีการจัดตั้งอาสาสมัครส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น
- จากนโยบายดังกล่าวในข้อที่ 1 ที่ว่าด้วยเรื่องของการส่งเสริม และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมีหลักการในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)
1. การใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางในการทำธุรกิจในระยะยาว
  2. ลดการบริโภคเกินความจำเป็น (Reducing Over-Consumption and Waste) และลดปริมาณของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว
  3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ (Maintaining Diversity) สังคม และวัฒนธรรมให้มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรม

การท่องเที่ยว

4. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์ (Integrating Tourism into Planning) ทั้งการพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวระยะยาว

5. การท่องเที่ยวมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economies) โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัดแต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

6. การมีส่วนร่วมเต็มที่ของท้องถิ่น (Involving Local Communities) ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย

7. มีการปรึกษาหารือในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ (Consulting Stakeholder and the Public) ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8. มีการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร (Training Staff) โดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. มีความพร้อมทางข้อมูลข่าวสารการให้ความรู้ (Marketing Tourism Responsibly) จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. มีการวิจัย ตรวจสอบและประเมินผล (Undertaking Research) จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

รายละเอียดของพื้นที่ที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้รายละเอียดในองค์ประกอบของพื้นที่จะต้องประกอบไปด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. มีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศาสนา

2. มีการบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การบริการเพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย ปลอดภัย เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ห้องสุขา เป็นต้น

3. มีตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourism) คือ มีผู้มาเยือน หมายถึง นักท่องเที่ยว นักทัศนาจร

จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้ง 3 องค์ประกอบนั้น ในแต่ละองค์ประกอบจะมี ส่วนประกอบย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ดังนั้น ความแตกต่างของ รูปแบบการท่องเที่ยวจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เกิดขึ้นนั่นเอง

พื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมี องค์ประกอบตามหลักของการท่องเที่ยวและได้มีการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายรูปแบบ รูปแบบที่ได้รับความสนใจของหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ คือ การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เจริญเติบโตที่สอดคล้องตามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539) ที่ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและมีแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้อธิบายถึงลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า คือการมุ่งเน้นไปในแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ เพื่อการประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco-System) ซึ่งมีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ การเอาชนะธรรมชาติที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรม ที่มีวิถีชีวิตแบบ ธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ไว้ ในลักษณะเฉพาะนี้ จึงทำให้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism and Historical Tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) จึงไม่ใช่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของ การท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวนั้น ๆ ด้วย

หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ สังคม และธรรมชาติ และรวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และร่วมรับผลประโยชน์ของท้องถิ่น

พื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น มีองค์ประกอบหลายด้านที่สอดคล้อง กับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539)

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature-Base) ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Authentic Endemic or Unique) ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ของพื้นที่นั้น ๆ

2. องค์ประกอบทางด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Management) เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (No or Low Impact) การจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น (Involment of Local Community People Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการดำเนินงาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น รวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาใช้บำรุงรักษา และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นมีโอกาสในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเอง

และจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มีการกำหนดเป็นหลักการไว้ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539)

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้คงสภาพเดิมแท้ไว้มากที่สุด หลีกเลี่ยง หรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกกระทบและฟื้นตัวยาก

2. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบ และกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษาสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่ามุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

4. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรม ชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหรือให้ประชาชนมีตัวแทน

เป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

5. ให้ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม

6. นำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ พร้อมทั้งให้มีการจัดสรร และกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึง และเพียงพอ

7. สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

8. มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ดักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

9. จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

10. จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

11. พัฒนาแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชน และประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าการบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาคเป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนาอื่น ๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

12. สนับสนุนการจัดตั้งข่ายความร่วมมือ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปขององค์กร หรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน ทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจ และดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

13. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจและติดตามประเมินผล ตลอดจนรับผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับทัศนคติ และปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือ และเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

14. ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชนที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

15. แก้ไขปรับปรุงและพัฒนากฎหมาย และระบบงบประมาณของภาครัฐให้สามารถส่งเสริม และเอื้ออำนวยต่อการประสานงาน ให้ทุกหน่วยงานปฏิบัติให้ความร่วมมือทุกระดับกับประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับดูแลและจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

16. สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะ และการมีจิตสำนึกในด้านการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

17. สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีอิสระ และสามารถจัดเก็บรายได้ เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

18. สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคม ให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือและยกระดับการมีส่วนร่วม ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรชุมชนและองค์กรจัดการธุรกิจของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

จากแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา พุทธศักราช 2542 จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และนโยบายของรัฐบาลที่ให้มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เห็นได้ว่าได้วางแนวทางในการบริหารจัดการร่วมกัน โดยเฉพาะการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม การให้และการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น การให้มีการประสานความร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเน้นให้ความสำคัญของภูมิปัญญาและความหลากหลายทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะได้นำหลักการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพของแต่ละองค์กรต่อไป

พื้นที่ไดโนเสาร์อำเภอกูเวียงนั้น การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคมซึ่งจะต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยต้องเน้นให้เห็นถึงความสำคัญขององค์กรที่อยู่ในชุมชนที่จะต้องให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานร่วมแปลงนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของแต่ละองค์กรเพื่อทำให้การพัฒนานั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยววันนั้น สามารถคงอยู่ สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้น อย่างเต็มที่ได้อย่างยืนยาว ซึ่งปัจจุบันได้เปิดโอกาสและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมขององค์กรที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น มีกิจกรรมการท่องเที่ยว มีกระบวนการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้น เพื่อธำรงและส่งเสริมไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมภูมิปัญญาของชุมชน โดยเฉพาะการจัดการเรื่องความรู้ให้

กับชุมชนนั้นนับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นการให้ชุมชนสามารถนำความรู้นั้นไปอธิบาย สื่อสารเรื่องราวของชุมชนได้อย่างถูกต้องถ้าจะลำดับองค์กรที่อยู่ใกล้ชิด และอยู่ในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญมากในเรื่องดังกล่าวคือ โรงเรียนหรือองค์กรทางการศึกษาที่จะต้องแสดงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสำคัญกับชุมชนในการรักษา ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม และประเพณี โดยการใช้หลักการ ดำเนินการที่เหมาะสมและหลากหลายให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัย ในฐานะตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน ในพื้นที่ จึงมีความสนใจที่จะศึกษา การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่จะสร้างให้ชุมชนซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน เกิดความ ภูมิใจในตนเอง มีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ภายใต้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีคุณค่าคือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ สามารถพัฒนาเป็นอาชีพให้ชุมชนในท้องถิ่นพึ่งตนเองได้ มีกลุ่ม องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้มแข็ง เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิดการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกันภายใต้ทุนชุมชนเดิมที่มีอยู่ โดยจะต้องสร้างจุดร่วมให้เกิดคือ การมี ส่วนร่วมในหลายรูปแบบ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนี้จะต้องตกอยู่ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิด จิตสำนึกร่วมกัน ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง สามารถนำไปเป็นแบบอย่างให้ กับ โรงเรียนและชุมชนอื่น เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ได้ในอนาคตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 เพื่อศึกษาวิธีการที่โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.2.3 เพื่อศึกษาวิธีการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน เขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.2.4 เพื่อพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ได้ทราบแนวทางในการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกัน และสามารถนำไปพัฒนาแนวทางในการดำเนินงานของแต่ละองค์กร

1.3.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น และสามารถนำข้อมูลนี้ไปให้กับหน่วยงานระดับสูง ให้สามารถแก้ปัญหาได้ตามความต้องการที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

1.3.3 โรงเรียนในเขตพื้นที่ทำการศึกษาวิจัย สามารถนำข้อมูลไปพัฒนาเป็นหลักสูตรในท้องถิ่น และสามารถเผยแพร่ไปยัง โรงเรียนและสถานศึกษาอื่นได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

1.4.1.1 การวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษาการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชน ในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเฉพาะในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยมีเนื้อหาการวิจัยที่ครอบคลุมในเรื่องดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
- 5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน
- 6) การมีส่วนร่วมในการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ระบบนิเวศ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น
- 7) การมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ความเข้าใจถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 8) การมีส่วนร่วมกับองค์กรทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ และระบบธุรกิจในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์ การบริการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) อันจะนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกในที่สุด

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตของประชากรที่นำมาศึกษาซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา ในพื้นที่ไดโนเสาร์ จำนวน 3 ตำบล คือ ตำบล ในเมือง ตำบลเขาน้อยและตำบลเมืองเก่าพัฒนา หัวหน้าอุทยานแห่งชาติอำเภอภูเวียง หัวหน้าพิพิธภัณฑิ์ไดโนเสาร์ภูเวียง นายอำเภอภูเวียง หัวหน้าฝ่ายปกครองของอำเภอภูเวียง (ปลัดอาวุโส) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ ซึ่งถือเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยกลุ่มตัวอย่างที่นำมาสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อหาข้อมูลเฉพาะประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์มีดังนี้

1.4.2.1 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตพื้นที่ศึกษา จำนวน 1 คน เนื่องจากโรงเรียนมัธยมในพื้นที่วิจัยมี 1 โรงเรียน ผู้บริหารที่นำมาศึกษาจึงมี 1 คน

1.4.2.2 ครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตพื้นที่ศึกษา จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นครู ครูผู้สอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาในโรงเรียน

1.4.2.3 ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอภูเวียงในเขตพื้นที่ศึกษา จำนวน 3 คน โดยเป็นผู้บริหารที่เป็นตัวแทนเข้าไปร่วมเป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 ตำบล

1.4.2.4 ครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอภูเวียง ในเขตพื้นที่ศึกษา จำนวน 9 คน โดยเป็นครูที่สอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 ตำบล

1.4.2.5 หัวหน้าอุทยานแห่งชาติอำเภอภูเวียง 1 คน เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

1.4.2.6 หัวหน้าพิพิธภัณฑิ์ไดโนเสาร์ภูเวียง 1 คน เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

1.4.2.7 หัวหน้าฝ่ายปกครองอำเภอภูเวียง (ปลัดอาวุโส) 1 คน เป็นตัวแทนของสำนักงานอำเภอภูเวียง

1.4.2.8 ประธานสภาสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 คน เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวใน 3 ตำบล

1.4.2.9 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 35 คน เป็นตัวแทนของหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่วิจัย 3 ตำบล

1.4.2.10 พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล 3 รูป เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา

รวมจำนวนตัวอย่าง 57 ตัวอย่าง

1.4.3 ขอบเขตระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่โค โนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ตั้งแต่ มกราคม 2545-ธันวาคม 2545

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำและวิถีชีวิตปกติ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปจากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่ก็ตาม มีกิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ ได้แก่ มีการเดินทาง ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมชม และต้องมีจุดหมายของการเดินทาง

1.5.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.5.3 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม ความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

1.5.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง กิจกรรมที่เน้นการหาความรู้ของระบบนิเวศและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ทั้งนี้จะต้องเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด หรือเป็นผลกระทบที่สามารถป้องกันและแก้ไขได้

1.5.5 การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมายของงานหรือโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานนั้นบรรลุผลสำเร็จ

1.5.6 การดำเนินงาน หมายถึง การเตรียมการจัดการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว การให้ข้อมูลข่าวสาร การเตรียมความพร้อมทางด้านการท่องเที่ยว การป้องกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการติดตามประเมินผลการท่องเที่ยว

1.5.7 การรับผลประโยชน์ หมายถึง การได้รับผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินงานที่เกิดจากกิจกรรมในชุมชน โดยจะมาจากการร่วมดำเนินงานหรือไม่ก็ตาม

1.5.8 การประเมินผล หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ได้ทราบว่าแผนงานหรือโครงการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

1.5.9 การพัฒนาปรับปรุงแผน หมายถึง การหาจุดอ่อน-จุดแข็ง ผลกระทบที่เกิดขึ้นและโอกาสของแผนงานหรือโครงการที่เกิดจากการดำเนินงานนั้นเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

1.5.10 การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมการวางแผน เข้าร่วมในการดำเนินงาน การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์ เข้าร่วมในการประเมินผล เข้าร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน รวมถึงการกระจายความรับผิดชอบในกิจกรรม ทั้งที่เกิดจากการกระทำตามกิจกรรมนั้น หรือเกิดจากปัจจัยอื่นใดก็ตาม

1.5.11 การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น รวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้ผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นมีโอกาสนในการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเอง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.5.12 การมีส่วนร่วมของโรงเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น กระบวนการในการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ระบบนิเวศ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น การเป็นแกนนำในการอบรมในระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเป็นแกนนำในการวางแผนการปฏิบัติงาน การเป็นองค์กรหลักในการอบรมให้ความรู้ในเรื่องมรดกเทศก์ และการบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.5.13 ผู้บริหาร หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียน ทั้งระดับมัธยม และประถมศึกษาในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.5.14 ครู หมายถึง ครูที่ทำหน้าที่สอนทั้งในระดับมัธยม และประถมศึกษา ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.5.15 ชุมชน หมายถึง บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ บุคคลในชุมชน องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน นายอำเภอกุเวียง หัวหน้าฝ่ายปกครอง หัวหน้าอุทยาน หัวหน้าป่าไม้ ประธานองค์กรบริหาร

ส่วนตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล

1.5.16 พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล
ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2.1.1 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional Theory)

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดพื้นฐานคือ มองสังคมเป็นระบบ (System) และในระบบนั้นจะประกอบด้วยระบบย่อย (Subsystem) อันเป็นส่วนประกอบที่ทำให้ระบบใหญ่คงอยู่ ในระบบย่อยจะต้องมีหน้าที่ (Function) ในตัวของมันเอง ในลักษณะโดยเท่าเทียมกัน เมื่อระบบย่อยทั้งหลายต่างมีภารกิจหน้าที่ในตัวของมันเองก็จะต้องประพดติบบทบาทหน้าที่ให้เป็นไปตามบทบาทของมัน แต่ถ้าระบบย่อยทำหน้าที่โดยไม่ถูกต้องสมบูรณ์ (Dysfunction) การเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ ภายในระบบย่อยส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็จะกระทบต่อส่วนอื่น ๆ เนื่องจากเป็นระบบที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) สุดท้ายจึงต้องมีการปรับตัว (Adaptation) เข้าหากัน ผลของการมีปฏิสัมพันธ์กัน และการปรับตัวเข้าหากันในกลไกของระบบทำให้เข้าสู่ภาวะสมดุล (Balance) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2538)

2.1.2 ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Socio Physiology Theory)

ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญของบุคลิกภาพ โดยที่ เอเวอร์เรท ดี เฮเกน (Everett E. Hagen) ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับบุคลิกภาพ โดยเฉพาะการที่เขาได้กล่าวว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ต้องเข้าใจบุคลิกภาพที่สร้างสรรค์ เพราะการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เขาได้ให้คำนิยามว่า บุคลิกภาพอาจกล่าวถึงความจำเป็น คำนิยามและความจำเป็น ตลอดจนระดับของความเฉลียวฉลาด และความสามารถของปัจเจกบุคคล ดังนั้นบุคลิกภาพอาจเป็นได้ ดังนี้ เป็นคนที่รู้จักสานประโยชน์ (Manipulative) เป็นคนที่ก้าวร้าว (Aggressive) เป็นคนที่เฉื่อยชา (Passive) และเป็นคนที่ได้รับการถนุถนอม (Secoorant-nurturant) (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536 : 82-85)

เฮเกน (Hagen) ได้ให้แนวคิดว่ บุคลิกภาพของคนที่มีความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก คือบุคลิกภาพที่มีความคิดริบสิ่งใหม่ ๆ เป็นบุคลิกภาพที่มองสังคมส่วนรวม มีความก้าวหน้า กระตือรือร้น ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนบุคลิกภาพของคนที่ใช้อำนาจต่าง ๆ ตามหน้าที่ที่สังคมกำหนดให้ ไม่สนใจสังคมส่วนรวม เป็นบุคลิกภาพของผู้มีอำนาจโดยชอบธรรม จะมีความต้องการที่จะมีอำนาจเหนือกว่าคนอื่น การช่วยเหลือคนอื่นมีน้อยและความก้าวหน้าก็มีอยู่น้อยเช่นกัน เฮเกน (Hagen) ได้สรุปกฎไว้ 5 ข้อในการพัฒนาเศรษฐกิจว่า

จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจกับบุคลิกภาพ ดังนี้

1. กฎของกลุ่มผู้อยู่ได้บังคับบัญชา จะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงบางกลุ่ม ถ้ากลุ่มของตนเป็นผู้อยู่ได้บังคับบัญชา

2. กฎของการปฏิเสธค่านิยม คือ กลุ่มผู้อยู่ได้บังคับบัญชาจะไม่ยอมรับค่านิยมของผู้ที่จะมามีอิทธิพลเหลือกว่า

3. กฎของการขัดขวางทางสังคม คือ กลุ่มผู้อยู่ได้บังคับบัญชา จะไม่ยอมรับค่านิยมของผู้ที่มาบังคับ หรือผู้ที่อยู่เหนือกว่า และจะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เมื่อลู่ทางของประเพณีที่สามารถก้าวหน้าได้นั้นถูกขัดขวาง

4. กฎของกลุ่มป้องกัน คือ ปัจเจบุคคลที่มีพฤติกรรมใหม่ ๆ เพื่อป้องกันกลุ่มของตน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มผู้อยู่ได้บังคับบัญชา

5. กฎความเป็นผู้นำที่ไม่แปลกหน้า คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจจะไม่เกิดขึ้นทั้งสังคม นอกจากกลุ่มที่เบี่ยงเบนนั้นอยู่ในกระบวนการของการยอมรับและทำตามผู้นำในสังคม นอกจากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมานั้น นักจิตวิทยาเชื่อกันว่า แรงจูงใจ (Motive) เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมและควบคุมแนวทางของพฤติกรรม โดยมีแรงกระตุ้น (Drive) ข้างใน โดยขึ้นอยู่กับภาวะทางสังคม วัฒนธรรม การเรียนรู้ และประสบการณ์ของบุคคลในสถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่งแรงจูงใจอาจแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้ (งามตา วนิทานนท์, 2535 : 275)

5.1 แรงจูงใจทางกาย (Physical Motives) เป็นแรงจูงใจที่เนื่องมาจากความต้องการทางร่างกาย

5.2 แรงจูงใจทางสังคม (Social Motives) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นแรงจูงใจที่เกิดจากการเรียนรู้

5.3 แรงจูงใจส่วนบุคคล (Personal Motives) เป็นแรงจูงใจที่พัฒนาขึ้นในตัวเรา เป็นแรงจูงใจที่มาจากความต้องการทางร่างกายและความต้องการทางสังคมประกอบกัน ซึ่งแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันออกไป

2.1.3 ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์

ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ (Abraham H. Maslow, 1954 อ้างถึงใน บุญช่วย ศิริเกษ, 2540 : 112) ได้ทำการศึกษาและสร้างทฤษฎีนี้ขึ้นมาเป็นทฤษฎีการจูงใจทฤษฎีแรก สาระสำคัญของทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ คือ

2.1.3.1 คนมีความต้องการอยู่เสมอ (Wanting Being) นั่นคือ คนจะถูกกระตุ้นด้วยความปรารถนาที่จะได้รับความพอใจในความต้องการหลายๆ อย่าง ความต้องการที่ไม่ได้รับความพอใจจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม แต่ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองความพอใจแล้ว

(Satisfied Needs) จะไปกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม

2.1.3.2 ความต้องการของบุคคลจะถูกจัดไว้เป็นลำดับ ตามลำดับความสำคัญ และความจำเป็นจากความต้องการพื้นฐานไปจนถึงความต้องการขั้นที่สูงสุด

2.1.3.3 ความต้องการของคนจะเกิดขึ้นเป็นลำดับ จากระดับต่ำกว่าไปสู่ระดับที่สูงขึ้นเมื่อความต้องการในระดับที่ต่ำกว่าได้รับการตอบสนองความพอใจแล้วจึงจะเกิดพฤติกรรมต่อไป

จากทฤษฎีที่โครงสร้าง-หน้าที่ ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม และทฤษฎีความต้องการที่กล่าวมา สรุปได้ถึงการที่จะทำให้ระบบในสังคมเกิดภาวะสมดุลนั้น ระบบต่าง ๆ ในสังคม จะต้องมีความสัมพันธ์กันในการปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อให้สังคมนั้นคงอยู่ ซึ่งระบบของสังคม วัฒนธรรม จะมีอิทธิพลต่อกระบวนการคิด และการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ที่จะแสดงพฤติกรรมและความคิดเห็นออกมานั้น โดยเกิดจากความต้องการ และแรงจูงใจมากระทำ จึงทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อตอบสนองความต้องการนั้นทั้งตามความต้องการขององค์กรและของตนเอง จากทฤษฎีที่กล่าวมาได้นำมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ การศึกษาการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

2.1.4 ทฤษฎีการจัดการของ ฟาโยล

ทฤษฎีการจัดการของฟาโยล (Henry Fayol, 1841-1952 อ้างถึงใน บุญช่วยศิริเกษ, 2540) ผู้เสนอแนวคิดในเรื่องของพฤติกรรมและหน้าที่ แนวคิดของฟาโยล เป็นแนวทางสำคัญที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการบริหารงาน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดหน่วยงาน การออกคำสั่งบังคับบัญชา การประสานงาน การควบคุมงาน ในแนวคิดทฤษฎีนี้ฟาโยล กล่าวว่า การบริหารมิใช่การให้อิทธิพลหรือเป็นความรับผิดชอบของคนบางคนในหน่วยงานเท่านั้น แต่เป็นงานที่ทุกคนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร

2.1.5 ทฤษฎีสัญญาภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory)

ทฤษฎีนี้มีลักษณะการผสมผสานความรู้ทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคม และความรู้ทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการแพร่กระจายนวัตกรรม จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาในสังคมเป้าหมาย รวมทั้งการรวมเอาองค์ประกอบทางกายภาพ (Physical Environment) เข้ามาประกอบกัน ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนา 6 ประการ คือ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำในหมู่บ้าน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐ และการฝึกอบรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

2.1.5.1 ส่วนที่เป็นศักยภาพ (Potential) ของชุมชน ประกอบด้วย ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ภาวะผู้นำในหมู่บ้านและการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐ

2.1.5.2 ส่วนของทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) กล่าวคือ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความเจริญจะเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อนแล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้โดยมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชนหรือโดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน จึงเป็นการแพร่กระจายความรู้ ความคิด สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่เรียกว่า “นวัตกรรม” (Innovation) สำหรับการฝึกอบรม (Training) ถือว่าเป็นตัวแปรแทรก คือการฝึกอบรมนี้จะช่วยเร่งปัจจัยต่าง ๆ ในทฤษฎีศักยภาพและการแพร่กระจายให้มีแรงผลักดันให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2534 : 28-30)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534 : 34-35) ได้กล่าวถึงตัวแบบของทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจายไว้ 5 ประการ คือ

1. การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น
2. การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับผู้นำของชุมชนนั้น
3. การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับองค์การทางสังคมของชุมชนนั้น
4. การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับ การติดต่อกับโลกภายนอกของชุมชนนั้น
5. การพัฒนาชุมชนใดขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของชุมชนนั้น

จากทฤษฎีการจัดการ ทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจายที่กล่าวมานั้น นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน แนวทางในการบริหารจัดการจะเป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และตัวแบบของทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย จะเป็นองค์ประกอบในการบริหารจัดการ ซึ่งจะมีผลที่สำคัญยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

บุญช่วย ศิริเกษ (2540) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมองค์การว่า เป็นกระบวนการของความเชื่อและข้อสมมุติฐานร่วมกันของสมาชิกองค์การ ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมองค์การประกอบด้วย พฤติกรรมประจำที่สังเกตได้ ปทัสถาน ค่านิยมโดดเด่น กฎระเบียบ และความรู้สึก วัฒนธรรมองค์การมีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางการบริหารอื่น ๆ มากมาย เช่น โครงสร้าง

องค์การ การจูงใจ ภาวะผู้นำ การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงองค์การ เป็นต้น วัฒนธรรมองค์การเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก สิ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์ วัฒนธรรมองค์การ ได้แก่ วีรบุรุษหรือวีรชนขององค์การ ประเพณีและพิธีการ เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร

พัตน์ บุญยรัตน์ (2517 อ้างถึงใน พรเพ็ญ จริญญาณมล, 2542) ได้กล่าวถึงผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบด้วยความสามารถพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มย่อยประกอบไปด้วย กลุ่มบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ และลักษณะแตกต่างกันไปในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้เองสถานการณ์ซึ่งเป็นตัวหนึ่งผลักดันให้สมาชิกของกลุ่ม บางคนกลายเป็นผู้นำและบางคนกลายเป็นผู้ตาม ซึ่งสอดคล้องกับ บุญช่วย บุญช่วย ศิริเกษ (2543) ที่ได้ให้ความหมายของ ผู้นำ (Leader) หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทหรืออิทธิพลต่อผู้อื่นในด้านความคิด พฤติกรรมในหน่วยงานหรือองค์การ โดยการใช้ อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีต่อผู้อื่นในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ และอำนาจการโดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อมุ่งให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการที่ได้กำหนดไว้

ไวรัส เจียมบรรจง (2525 : 12) ได้ศึกษาเรื่องแรงจูงใจของคน สรุปได้ว่าคนเรามีแรงจูงใจภายในซึ่งแบ่งได้ 15 ชนิด คือ

1. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
2. แรงจูงใจที่จะทำอะไรให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
3. แรงจูงใจที่จะเป็นของตัวเอง ต้องการมีอิสระและตัดสินใจด้วยตนเอง
4. แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์อยากเข้ากลุ่ม
5. แรงจูงใจที่จะเข้าสังคมกับเพศตรงข้าม
6. แรงจูงใจที่ทำให้ตนเองให้เดินอยู่เหนือผู้อื่น อยากมีอิทธิพลและต้องการเป็นหัวหน้า
7. แรงจูงใจให้มีความอดทนทนทานต่อสิ่งต่าง ๆ
8. แรงจูงใจที่อยากพบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ
9. แรงจูงใจในอยากจะทำว้าว
10. แรงจูงใจที่อยากให้ความอบอุ่นและความช่วยเหลือผู้อื่น
11. แรงจูงใจที่อยากจะได้รับความช่วยเหลือและความอบอุ่นบำรุงรักษาจากผู้อื่น
12. แรงจูงใจที่อยากจะทำใจความต้องการของคนอื่น
13. แรงจูงใจที่อยากจะทำแสดงออกว่าตนเองเก่งมีความสามารถในด้านต่าง ๆ
14. แรงจูงใจที่ต้องการไม่อยู่ใต้อาณัติของผู้อื่น

15. แรงจูงใจที่จะรับผิดชอบเมื่อตนเองผิด

จากแนวคิดในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมองค์กร ภาวะผู้นำ และแรงจูงใจจะเห็นได้ว่า ผู้นำในชุมชน คือ ตัวแทนของชุมชนเป็นบุคคลที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ เป็นบุคคลคนที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานแทนชุมชน เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน สามารถสร้างและกระตุ้นแรงจูงใจและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถปฏิบัติงานได้ แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ และสามารถพัฒนาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายด้วยความสำเร็จได้

แนวคิดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของโคเฮน และ อัปฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมที่เป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด โดยการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision Making) การดำเนินงาน (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) มีรายละเอียด ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครทำประโยชน์ให้แก่โครงการใดบ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

แนวความคิดการมีส่วนร่วมของ ฟาร์เกน (Fagence, 1977) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเรื่องของฐานการมีส่วนร่วมว่าถ้ามีกว้างขวางมากเท่าใด จะทำให้อิทธิพลในการกำหนดแผนและนโยบายมีมากขึ้น และหากมีฐานการมีส่วนร่วมมากขึ้นเท่าใดก็จะมีทางเลือกของสังคมมากขึ้นเท่านั้น และทางเลือกนั้นจะสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและจะได้รับการสนับสนุนมากจากประชาชน

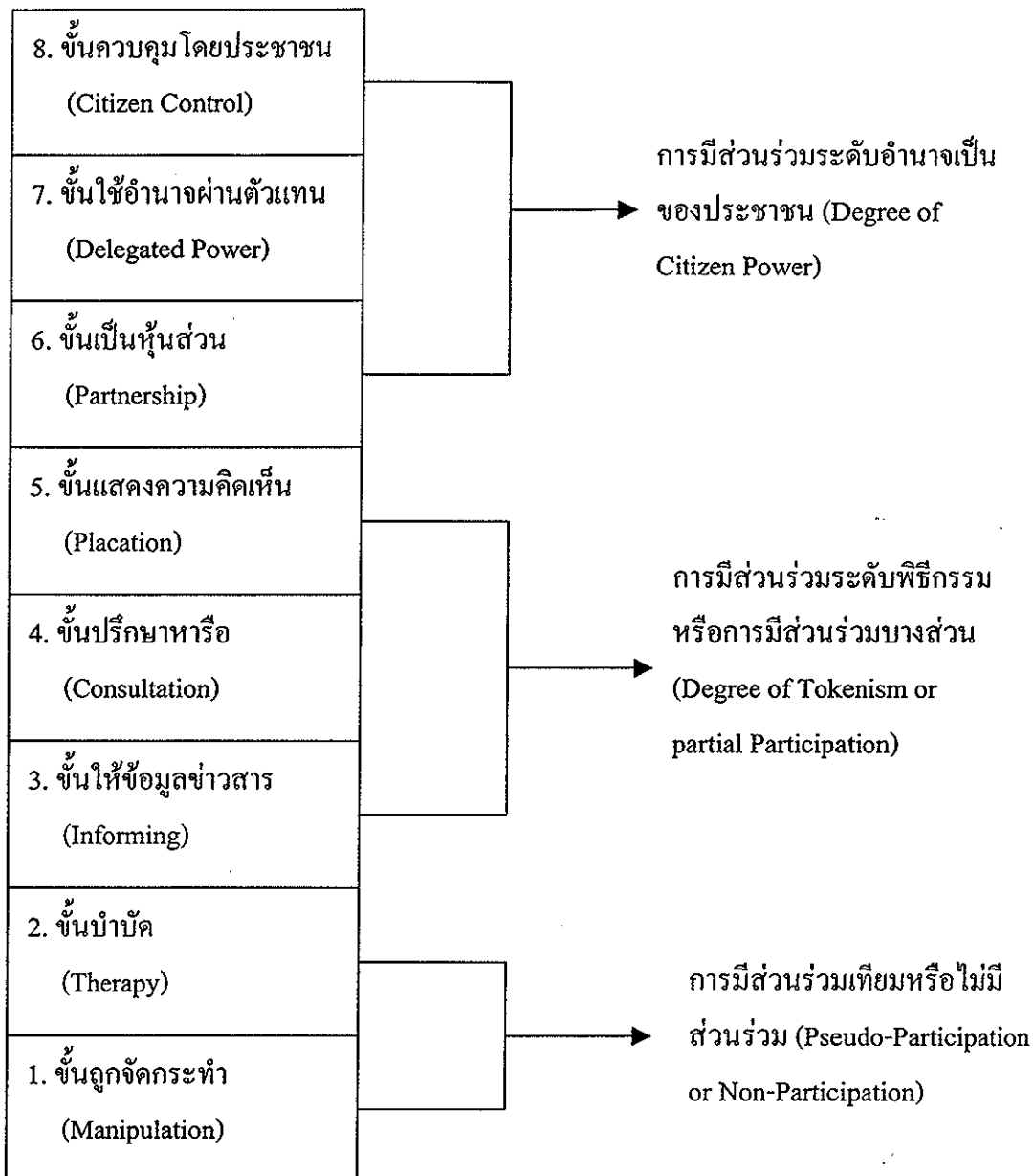
แนวคิดการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนาม อื่น ๆ ที่พัฒนา และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (อ้างถึงใน ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2543) ได้นำเสนอไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

แนวคิดการมีส่วนร่วม ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543) ได้จำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางในการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์แรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
4. การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนในการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพหรือด้านจิตใจที่มีต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้
5. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการพัฒนาที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะ ๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดของโครงการทั้งหมด

แนวคิดการจำแนกระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม บัญชร แก้วส่อง (2539) ได้แสดงถึงบันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วมของอาร์นสไตน์ (Arnstein) ดังแผนภาพประกอบที่ 1

แผนภาพประกอบที่ 1 แสดงบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นของอาร์นสไตน์
ทีมา (บัญญัติ แก้วส่อง และคณะ, 2539)

จากแผนภาพประกอบที่ 1 ได้กล่าวถึงขั้นของการมีส่วนร่วม คือ ขั้นต่ำของบันไดคือ
ขั้นต่ำสุดเป็นขั้นที่ถูกจัดกระทำ และขั้นที่สองคือบำบัดนั้นเป็นการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มี
ส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมแท้จริงในการตัดสินใจ จะมีเพียงกลุ่มบุคคล
จำนวนน้อยเท่านั้นที่ทำหน้าที่ตัดสินใจ วัตถุประสงค์ของขั้นที่ 1-2 นี้ ไม่ใช่เป็นการทำให้
ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจ

ดำเนินการให้เพียงแต่การให้การศึกษาหรือมีเฉพาะการชี้แจงวัตถุประสงค์เท่านั้น ในส่วนบันได ขั้นที่ 3-5 เป็นขั้นที่เรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมหรือมีส่วนร่วมในบางส่วนในขั้นที่ 3-4 เป็นขั้นที่ข้อคิดเห็นของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจมากขึ้น แต่จะมีอยู่ในระบบของ ภายใต้อำนาจ ต่าง ๆ จึงไม่สามารถรับประกันได้ในความเปลี่ยนแปลงตามข้อคิดเห็นจากประชาชน ในส่วนของขั้นที่ 5 นั้นเป็นขั้น ให้แสดงความคิดเห็นคือ ขอมให้คำแนะนำได้ แต่ยังคงไว้ซึ่ง สิทธิ ในการตัดสินใจของผู้กุมอำนาจ และในส่วนของบันไดขั้นที่สูงขึ้นไปนั้น เป็นระดับที่เรียกว่าอำนาจเป็นของประชาชน ซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้นเพราะถ้า ประชาชนสามารถเข้าไปสู่บันไดขั้นที่ 6 ที่สามารถเป็นหุ้นส่วนได้แล้วก็จะสามารถเข้าร่วมใน การเจรจาเพื่อผลได้ผลเสียกับผู้มีอำนาจดั้งเดิม จนในที่สุดจะเป็นขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน เป็น การใช้อำนาจ ตัดสินใจของประชาชน โดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการ ตัดสินใจนั่นเอง

กระบวนการพัฒนาชนบทของ พิชญาภัก ชูแจ่มยาม (2529) ได้สรุปผลของการมี ส่วนร่วมตามขั้นตอนในการวางแผนไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ชุมชนต้องสามารถค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงและสามารถจัดอันดับ ความสำคัญของปัญหาได้อย่างถูกต้อง
  2. ชุมชนสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้อย่างหลากหลายและครอบคลุม
  3. ชุมชนสามารถดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้โดยความร่วมมือของชุมชน องค์กร ในชุมชนเอง หรือชุมชนอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
  4. ชุมชนต้องสามารถเลือกวิธีการแก้ปัญหาได้ และสามารถนำมาวางแผนแก้ปัญหาได้
  5. ชุมชนสามารถติดตาม และประเมินผลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายได้
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมกับชุมชนไว้ 8 ขั้นตอน มีดังนี้
1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน
  2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาหรือเพื่อสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์หรือสนองความต้องการของชุมชน
  3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือ โครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหา
  4. ร่วมตัดสินใจหรือใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
  5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพ

6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตาม เป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้ง โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์และตลอดไป

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537) ได้เสนอแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ หรือสนับสนุนในการทำประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหารประสิทธิผลขององค์กรขึ้นอยู่กับการรวมพลังในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สถิติปัญญา คือ การให้มีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินงานหรือปฏิบัติการกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรม และองค์กรในที่สุด

วิชิต นันทสุวรรณ และจางงัก แรกพิณีจ (2541) ได้กล่าวถึงบทบาทของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการศึกษาของชุมชนว่า ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนนับตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และเข้าร่วมรับผลประโยชน์โดยรัฐและปรับปรุงและพัฒนาการจัดการสถานศึกษาให้เอื้อต่อแนวคิดนี้ ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่ชุมชนจะได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมีบทบาทและรูปแบบที่สำคัญคือ

1. บทบาทผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ชุมชนเข้าไปมีบทบาทในด้านนี้ผ่านทางผู้นำ และผู้รู้ หรือภูมิปัญญา ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สามารถเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าที่ชุมชนมีอยู่ไปสู่ผู้เรียน

2. บทบาทการบริหารและการจัดการศึกษาในโรงเรียน โดยส่วนใหญ่บทบาทในด้านนี้ชุมชนจะได้รับการยอมรับจากโรงเรียน โดยระเบียบคำสั่งของทางราชการมารองรับ

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุริยันต์ นนทศักดิ์ (2543) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารและผู้นำของสถาบันการศึกษาหรือองค์กรใด ๆ ก็ตาม จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์กรที่ตนเองมีส่วนร่วมปฏิบัติงานหรือรับผิดชอบอยู่ รวมทั้งการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมให้ประสานสัมพันธ์กัน โดยอาจมีความมุ่งหมายในการพัฒนาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือดำเนินงานให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้มีการสืบทอดต่อเนื่อง จนมีความเจริญก้าวหน้าร่วมกันเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในส่วนของผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยทั่วไปและทีมงานในการพัฒนา รวมทั้งองค์กรใน

ส่วนรวมและชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมด้วยในที่สุด

กังสตาล ภูสิงหา (2542) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว จะต้องประกอบไปด้วยความสมดุลของฝ่ายต่าง ๆ 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ดำเนินการนำเที่ยว ฝ่ายอนุรักษ์พิทักษ์รักษา ฝ่ายรัฐบาลภาครัฐและฝ่ายชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในจำนวนนี้ฝ่ายชุมชนท้องถิ่นเป็นฝ่ายที่สำคัญที่สุด หากชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ หรือแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวมีการใช้ประโยชน์ในเวลาที่สูงกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544) ที่กล่าวว่า กระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม มีส่วนส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการปรับตัวเข้าสู่โลกปัจจุบัน โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของวัฒนธรรมเดิม เพราะกระบวนการดังกล่าวทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนพร้อมกับการจัดการหรือฟื้นฟูส่งเสริม อนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับตัวของชุมชน และให้บุคคลภายนอกชุมชน เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เกิดจากวัฒนธรรมของมนุษย์กับธรรมชาติ

แนวคิดที่ได้กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าหากชุมชนหรือประชาชนมีส่วนร่วมจำนวนมากในการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอนหรือในแต่ละแผนงาน จะทำให้แผนงานนั้น ๆ ได้รับการสนับสนุน และตอบสนองความต้องการของชุมชนนั้น ๆ อย่างจริงจัง ภายใต้ความร่วมมือของชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การกำหนดความต้องการ การร่วมรับผลประโยชน์ รวมถึงการประเมินผลร่วมกัน

2.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544) ได้ศึกษาโครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง ซึ่งผลของการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสร้างชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวางให้เป็นตัวอย่างในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ชุดการท่องเที่ยวดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการปรับตัว และบุคคลภายนอกเข้าใจชุมชนดียิ่งขึ้นในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าโดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผลของการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ได้ชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีลักษณะอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าและวัฒนธรรมของกระเหรี่ยง เป็นตัวอย่างเพื่อเผยแพร่แก่หมู่บ้านอื่น
2. นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้าใจวัฒนธรรมกระเหรี่ยงมากขึ้น เพราะได้เรียนรู้จากพื้นที่จริงและจากสื่อมวลชน

3. ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัยเบื้องต้น การดังกล่าวนำมาไปสู่การแก้ปัญหาในชุมชนเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง

4. ได้พบจุดแข็งของหมู่บ้าน คือ ความเหนียวแน่นในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าและการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานและวัฒนธรรมเดิม จุดอ่อนคือ ชาวบ้านต้องตกเป็นเหยื่อของบุคคลภายนอกในการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ

5. กระบวนการวิจัยเพื่อสร้างชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีกิจกรรมหลายประการที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

6. กระทั่งใช้แนวคิดนิเวศวัฒนธรรมในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า

งานวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำว้าง ผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยพบว่า นอกจากจะตอบสนองวัตถุประสงค์ในเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนการสร้าง ความเข้าใจดีกับสังคมภายนอก ในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกระเหรี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า และการได้พื้นที่ตัวอย่างในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อเผยแพร่สู่หมู่บ้านอื่นแล้ว ผลที่เกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งสำหรับชาวบ้าน คือ การเรียนรู้กระบวนการวิจัย และรายได้ สำหรับผลที่เกิดขึ้นกับคณะวิจัยคือ การสร้าง องค์ความรู้และนำความรู้สู่ห้องเรียน เผยแพร่สู่มวลชนเพื่อเป็นพื้นฐานในการวางแผนพัฒนา ในส่วนจุดอ่อนของการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า เรื่องของการแข่งขันผลประโยชน์ ชาวบ้านเห็นแก่เงินมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่า และวัฒนธรรม จึงต้องจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เฉพาะเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม ควรเว้นการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปในป่าในฤดูฝนเพราะจะ ทำความเสียหายต่อระบบนิเวศและควรจำกัดนักท่องเที่ยวแต่ละครั้งไม่เกิน 30 คน โดยแบ่ง นักท่องเที่ยวออกเป็นหมู่ ๆ ละ 7-10 คน ในงานดังกล่าวได้เสนอแนะในเชิงนโยบายที่น่าสนใจ อยู่ 10 ประเด็น คือ

1. ชาวบ้านอยู่ร่วมกับระบบนิเวศป่าในเขตลุ่มแม่น้ำว้างหรือพื้นที่อื่น ๆ ของภาคเหนือ นานกว่า 100 ปี หรือก่อนที่จะมีกฎหมายฉบับแรกเกี่ยวกับ พ.ร.บ.รักษาป่า พ.ศ. 2546 (ค.ศ.1913) ดังนั้น รัฐบาลควรเคารพสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการถือครองพื้นที่ภายใต้ เงื่อนไขที่ เหมาะสม และไม่กระทบต่อประชาชนในเขตพื้นที่ราบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่าง แบ่งปันและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2. ชาวบ้านอยู่ร่วมกับระบบนิเวศป่าและรักษาระบบนิเวศ ชาวบ้านมีศักยภาพในการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องนำเสนอสนับสนุนแนวทางดังกล่าว

3. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ควรให้ตัวแทนชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมการวางแผนการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เพราะการดำเนินงานเฉพาะภาครัฐบาล ตัวแทนภาคเอกชน ทางด้านการโรงแรม การขนส่ง ฯลฯ ล้วนแต่เป็นนายทุน บุคคลผู้ร่ำรวย ดังนั้น ควรให้ตัวแทนของชาวบ้านเข้าร่วมวางแผนการท่องเที่ยวด้วย เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวใช้ทรัพยากร การท่องเที่ยวของส่วนรวม ถ้าเกิดผลเสียหายนี่กระทบต่อส่วนรวมในขณะที่ผลประโยชน์ ส่วนใหญ่ตกอยู่กับคนส่วนน้อย

4. นักวิจัย และชาวบ้านร่วมกันสร้างชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดราคาได้หมายความว่า ร่วมกันสร้างผลิตภัณฑ์และราคาแต่การจัดช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการขาย ต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดทำเว็บไซต์ เหมือนกับสนับสนุนให้แก่กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่

5. ต้องจัดหน่วยงานกลางทำหน้าที่ปรับความเข้าใจ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องการตลาดการท่องเที่ยว และสิทธิของชุมชนในเขตพื้นที่การท่องเที่ยว

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ควรสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในด้านการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ ควบคู่กันไปด้วย เพราะในปัจจุบันเกิดขาดแคลนแหล่งอาหารจากธรรมชาติ

7. การส่งเสริมรื้อฟื้นให้เกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมเป็นบ่อเกิดแห่งความเข้มแข็งของชุมชน

8. ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมย่อมเกิดขึ้นทุกชุมชนแต่ชุมชนก็ควรเลือกสรรเฉพาะที่เหมาะสมได้ประโยชน์และสอดคล้องกับภูมิปัญญาเดิม

9. ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า ควรจัดพิมพ์เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจปัญหาที่แท้จริง

10. นักวิจัยหลังจากเสร็จสิ้นโครงการฯ ควรทำงานร่วมกับชาวบ้าน ประมาณ 1-2 ปี เพื่อเป็นเพื่อนร่วมคิดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับชาวบ้าน

เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตะโชติ (2544) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี

ในการศึกษาดังนี้เป็นการศึกษาการรับรู้ ทักษะคิดและความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโอกาสทางการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม วิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวในหน่วยงานของภาครัฐ ผู้บริหารหรือตัวแทนของสถานประกอบการที่ทำธุรกิจนำเที่ยวและนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถึงแม้ว่าไม่ทราบความหมายที่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกต้อง มีโอกาสทางการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบที่เหมาะสมส่วนใหญ่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษารวมชาติ และศึกษาศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมที่เหมาะสมคือ การเที่ยวงานประเพณี การชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน วิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้นและช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การขาดเจ้าหน้าที่ในการดูแล แนะนำนักท่องเที่ยว การขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาล

ต้นศนีย์ ดันตวิวิท (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะล้านต่อท้องถิ่น ในการศึกษาวิจัยนี้ได้ดำเนินการศึกษาการมีส่วนร่วมและมีจิตสำนึกของชุมชนเกาะล้านที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเองซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจของตนเอง โดยใช้แบบสอบถามจากผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนผู้ที่ทำมาหากินอยู่ในจุดที่มีนักท่องเที่ยวบริเวณชายหาดตาแหวน และการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกความรัก และหวงแหนท้องถิ่น ตระหนักถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหาชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี จากการศึกษา พบว่า การสร้างจิตสำนึกให้มีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อให้เกิดลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น การให้ความรู้กับประชาชนให้เกิดความภูมิใจในเอกลักษณ์ สภาพแวดล้อมวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐที่ทำงานใกล้ชิดประชาชนเป็นสิ่งจำเป็น ชุมชนนอกจากจะรู้เองแล้วต้องพยายามถ่ายทอดสู่ผู้อื่นและคนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วยการอนุรักษ์แบบยั่งยืน เศรษฐกิจที่ยาวนานเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในผลการศึกษานี้ พบว่าการได้รับข่าวสารการอบรม คนส่วนใหญ่ 80% ได้รับข่าวสารจากญาติ ซึ่งเป็นครู หรือลูกหลานซึ่งเป็นนักเรียน ส่วนน้อยได้รับข่าวสารจากการส่งกระจายเสียงทางวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งมีเฉพาะในหมู่บ้านไม่ทั่วเกาะ แต่เมื่อถามว่าจะเข้าร่วมในการอบรมหรือไม่ ส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่เพราะไม่มีเวลา ทั้งที่การอบรมจัดหลังจากนักท่องเที่ยวกลับไปพักยาแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ค้าขายบริเวณชายหาด จึงให้ความสนใจในการอบรมน้อย แต่ก็มีจำนวนพอสมควรที่ตอบว่า ได้รับทราบเกี่ยวกับเนื้อหาของ การอบรมโดยลูกหลาน หรือผู้ที่เข้ารับการอบรมนำมาบอก สำหรับชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุก็อ้างว่าไม่ว่าไม่มีคนเฝ้าบ้านหรือต้องเลี้ยงดูหลาน

พรเพ็ญ จรรย์นฤมล (2542) ได้ทำการศึกษาบทบาทผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษาเฉพาะกรณี อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยการศึกษา

ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการแสดงบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นชาย อาชีพรับราชการ โยกย้ายตำแหน่งตามคำสั่งจากส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งจะได้รับความเชื่อถือจากชุมชนมากที่สุดเนื่องจากความใกล้ชิด และส่วนผู้นำในชุมชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอาชีพเกษตรกรกรรม มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ผู้นำท้องถิ่นได้มีกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้การศึกษาแก่ชุมชนชักชวนชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยตนเอง รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชน ทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และติดตามประเมินผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการแสดงบทบาทผู้นำท้องถิ่น ได้แสดงบทบาทเป็นผู้บริหาร ผู้ให้การศึกษา ผู้ประสานงาน และผู้ติดตามประเมินผล ส่วนปัญหาอุปสรรคในการแสดงบทบาทผู้นำท้องถิ่น จะมีปัญหาในด้านการแสดงบทบาทผู้บริหาร ปัญหาแสดงบทบาทผู้ให้การศึกษา ปัญหาแสดงบทบาทผู้ประสานงาน และปัญหาแสดงบทบาทผู้ติดตามประเมินผล ส่วนผลในการพิสูจน์ข้อสมมติฐานในการศึกษาพบว่า บทบาทผู้นำท้องถิ่นมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นจริง

ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร ได้เสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. นโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย ควรให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม
2. ควรมีการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการทรัพยากร เช่น ออกพระราชบัญญัติป่าชุมชน เป็นต้น และปรับบทบาทของรัฐ และองค์กรของรัฐทุกระดับให้ยอมรับ และร่วมมือกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรเพื่อให้ชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแห่งสามารถทำการวางแผนและระบบการจัดการทรัพยากร มีการมอบอำนาจให้องค์กรชุมชนทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตามแผนงานและมาตรการที่กำหนดโดยองค์กรชุมชน โดยหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่กำกับดูแลและส่งเสริมทางด้านเทคนิคและเงินทุน
3. หน่วยงานของรัฐโดยทางกระทรวงมหาดไทยและจังหวัด ควรพัฒนาระบบตรวจสอบ และพิจารณาให้สัญชาติแก่ประชาชนบนที่สูงอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นใจในสิทธิและฐานะพลเมืองไทย และได้รับโอกาสตามสมควรแก่สิทธินั้น

4. ควรมีเวทีแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอบรมในเรื่องของระบบนิเวศของป่า ถ้า ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้ชุมชนพัฒนา ศักยภาพในการเรียนรู้และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

5. ควรส่งเสริมให้องค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามามีบทบาทในด้านของการประสานงาน ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับภาคเอกชนและหน่วยงานของรัฐ เพื่อสร้างเครือข่ายของชุมชนท้องถิ่นให้ กว้างขวางและครอบคลุมพื้นที่ในระดับจังหวัดและภูมิภาค

6. ควรส่งเสริมให้มีการทำงานวิจัยและพัฒนาในด้านของกาท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศต่าง ๆ เพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ประสิทธิ์ ลีปรีชา (2538) ได้นำเสนอบทความ ทัวร์ป่า : นโยบายของรัฐที่ต้องทบทวน ในบทความได้เสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว กับการออกพระราชบัญญัติ ควบคุมธุรกิจนำเที่ยว และอาชีพมัคคุเทศก์ของรัฐในปี พ.ศ. 2535 กับสภาพปัญหาการท่องเที่ยวที่ เกิดขึ้นในพื้นที่ลำน้ำแม่แตงว่าในส่วนของภาครัฐนั้นยังคงมีปัญหาช่องว่างระหว่างระดับนโยบาย กับระดับปฏิบัติเป็นอย่างมาก รัฐยังไม่สามารถควบคุมภาคธุรกิจเอกชนที่ประกอบการทำธุรกิจ การท่องเที่ยวที่ผิดกฎหมายได้อย่างทั่วถึง ในส่วนของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวนั้น ยังไม่สามารถกระจายรายได้อย่างทั่วถึงกับทุกกลุ่มที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการของการ ท่องเที่ยว โดยเฉพาะในส่วนของชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้า หมู่บ้าน มีเพียงน้อยรายที่สามารถเข้าถึงผลประโยชน์ดังกล่าว แต่กลับต้องเผชิญกับปัญหาที่ตาม มาทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ เกิดค่านิยมและพฤติกรรมที่เป็นการก้าวร้าวขึ้นในสังคม ปัญหา ยาเสพติดที่ระบาดเข้ามาสู่ชุมชน โดยกระบวนการของการท่องเที่ยว ความรู้สึกที่ว่าวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองเป็นสิ่งที่ด้อยกว่าของแขกผู้มาเยือน ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกัน เอง ในเรื่องผลประโยชน์รวมถึงปัญหาการสูญเสียทรัพยากรสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ชุมชนอย่างหาค่า มิได้อีกด้วย

และในบทความได้นำเสนอถึงวิถีชีวิตของชาวเขา ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่เรียบง่ายพึ่งพา ระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นการผลิตเพื่อบริโภคและใช้สอยภายในครัวเรือนเป็นหลัก มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละเผ่า แต่สิ่งเหล่านี้กลับถูกนำมาเป็น จุดเด่นในการขายแก่นักท่องเที่ยว วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบการผลิต เพื่อขายแก่นักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ฉะนั้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด หรือเป็นผู้ที่โชคร้ายจากกระบวนการของการ ท่องเที่ยวก็คือ ชาวบ้านในพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวนั้น

ดังนั้น ในระดับนโยบายจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศเสียใหม่ และต้องมีการกำหนดมาตรการและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. กำหนดให้มีมาตรการในการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่ โดยอาศัยจุดตรวจต่าง ๆ ที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเฝ้าอยู่ เป็นจุดตรวจสอบจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน หากพบว่ามีการเข้าไปเกินจำนวนที่ตั้งไว้แล้วจะต้องมีมาตรการสั่งห้ามในพื้นที่

2. ปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และระบบอุปกรณ์ เครื่องมือสื่อสารให้มีความทันสมัยมากขึ้น

3. วางมาตรการและควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ให้มีความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์อย่างถูกต้อง เน้นด้านคุณธรรมและจริยธรรมของการประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ โดยมิให้เห็นแก่รายได้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาทั้งกับตัวเองและชุมชน อันเนื่องมาจากการใช้ยาเสพติดและการกระทำผิดกฎหมายอื่น ๆ ด้วย

4. การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านต้องผ่านกระบวนการทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลที่จะเกิดตามมา ภายหลังจากที่ปล่อยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน แล้วให้เขาตัดสินใจเลือกเองว่าจะรับนักท่องเที่ยวเข้ามาหรือไม่ ถ้ารับเข้ามาจะต้องเตรียมความพร้อมอะไรบ้าง รวมถึงการบริหารจัดการเพื่อกระจายรายได้ให้ตกถึงสมาชิกในชุมชนให้มากที่สุด

5. จัดการบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวก่อนที่จะเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านหรือขณะที่อยู่ในหมู่บ้าน ในลักษณะของการทัศนศึกษา (Study Tour) โดยวิทยากรจากชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแท้จริง และสามารถปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของแต่ละเผ่าพันธุ์ที่ตนได้มีโอกาสเข้ามาเยือน ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวในลักษณะที่เป็นการสร้างสรรคในที่สุด นั่นคือ ไม่ทำลายสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ถูกต้องด้วย ทั้งยังเป็นการสร้างความเสมอภาคและความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ท่องเที่ยวและผู้ถูกท่องเที่ยวอีกด้วย และที่สำคัญที่สุดคืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะสามารถดำรงอยู่คู่กับชุมชนและประเทศชาติโดยที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาวต่อไป

รวี หาญเผชิญ และคณะ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาโครงการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของเส้นทางท่องเที่ยว เส้นทางที่ 1 อุทยานแห่งชาติภูเวียง โบราณสถานโนนเมือง อุทยานแห่งชาติภูผาม่านและหมู่บ้านห้วยซ้อ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไป สภาพปัญหาข้อจำกัดตลอดจนศักยภาพ เพื่อวางกรอบและแนวนโยบาย และแผนงานโครงการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรโดยแยกเป็นเฉพาะในกรณีศึกษา คือ ที่อำเภอภูเวียง พบว่าปัญหาหลักคือการบริหารจัดการอุทยาน เรื่องบุคลากร เรื่องขาดการวางแผนระบบการ ท่องเที่ยวเชิงรุก การไม่เกิดภาพลักษณ์ที่ประทับใจผู้มาเยือน ซึ่งบางครั้งดูเรียบง่ายจนขาดสีสัน หรือเหมือนปล่อยปละละเลยจนเสียโอกาส หลุมขุดค้นทางโบราณคดีวิทยาทั้งหมด ควรได้รับการรื้อฟื้นคุณค่าตามมาตรฐานทางวิชาการ ระบบการให้บริการนั้น มุ่งเน้นการจัดระบบการให้บริการท่องเที่ยวแบบให้นักท่องเที่ยวจัดการตัวเองไม่มีระบบการควบคุมดูแล

กรณีที่โบราณสถานโนนเมือง ปัญหาที่พบคือการขาดการดูแลรักษาการจัดการ ขาดระบบสาธารณูปโภค และขาดมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม ข้อเสนอทางกายภาพคือ ให้มีการออกแบบ ส่วนทางสังคมคือชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา และจัดการ

กรณีที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ปัญหาหลักคือในเรื่องของสิ่งแวดล้อม เนื่องจากอุทยานขาดเอกภาพในการดูแลรักษาบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งถูกเปิดมาก่อนประกาศเป็นเขตอุทยาน มีการจัดการโดยชุมชนในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งโดยมากลักษณะการพัฒนายังไม่เหมาะสมมีผลประโยชน์มากและขาดประสิทธิภาพ พบปัญหาการบุกรุกทำลายบริเวณพื้นที่สูง และการทำเหมืองหินปูน คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะมาตรการลดปัญหาจากการวางผังออกแบบ มุ่งเน้นในด้านการกระจายความรับผิดชอบดูแลรักษาลงยังท้องถิ่น โดยมีข้อเสนอแนะโดยชุมชนจะต้องมีประสบการณ์พอเพียงก่อนที่จะบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนเอง

และกรณีบ้านห้วยซ้อ ปัญหาที่พบคือ เรื่องของการพัฒนาและการเจริญเติบโตของชุมชนที่เพิ่มอย่างรวดเร็ว หลายครัวเรือนปรับอาชีพจากภาคเกษตรกรรมมาสู่ภาค อุตสาหกรรม ศักยภาพของหมู่บ้านไม่สามารถรองรับได้ทั่วทั้งพื้นที่ ความไม่พร้อมของชุมชนจากระบบสังคมที่เรียบง่ายปรับเปลี่ยนสู่สังคมพึ่งทุนเป็นหลัก เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ช่องว่างระหว่างผู้มีทุนในระบบสหกรณ์การผลิตภายในหมู่บ้าน

จากผลการศึกษาของนักวิจัย ไม่ว่าจะเป็น ชูสิทธิ์ ชูชาติ, เพ็ญศรี เจริญวานิช, ศันสนีย์ ตันติวิท, พรเพ็ญ จริญญาฤมล, ยศ สันตสมบัติ, ประสิทธิ์ ลิปรีชา และ รวี หาญเผชิญ นั้น เห็น

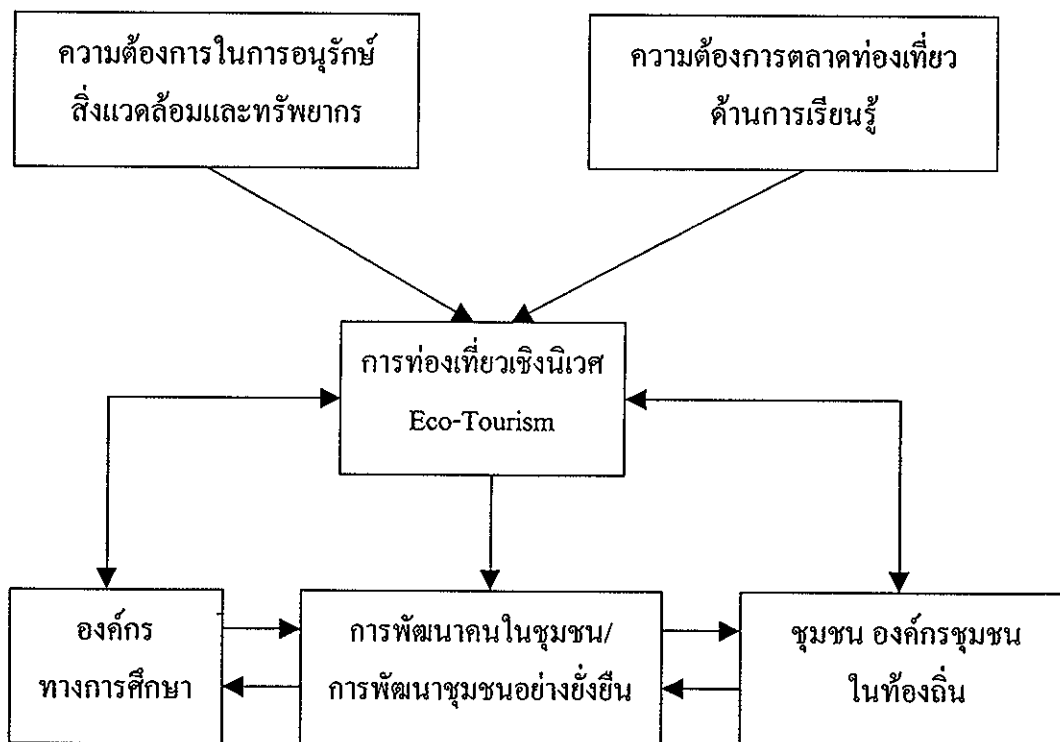
ได้ว่าได้ให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้น การให้ความสำคัญขององค์กรในชุมชน ในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมการดำเนินงานในการท่องเที่ยว การให้ความรู้กับประชาชนเพื่อ ทำให้เกิดความภูมิใจในเอกลักษณ์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองนั้น หน่วยงาน ของรัฐและเอกชนที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น ชุมชนนอกจากจะรู้ เองแล้วจะต้องมีการเสาะแสวงหาความรู้จากแหล่งอื่นเพิ่มเติม เมื่อมีความรู้แล้วต้องพยายาม ในการถ่ายทอดสู่ผู้อื่นและคนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ชุมชนต้องมีคนที่มีคุณภาพ ใหม่ ที่ไม่ได้คิดเพื่อตัวเองเท่านั้นแต่คิดเพื่อประโยชน์ของชุมชนเป็นส่วนรวม สังคมและทุก องค์กรพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกัน ในการพัฒนาประเทศนั้นการปฏิรูป ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง จะไม่มีความหมายหากไม่มีการปฏิรูปคุณภาพคน มีหลายรูปแบบที่สำคัญ ของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการหนึ่งของการให้การศึกษา การสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว และ สิ่งแวดล้อมโดยรวม เช่น การให้การศึกษาในระบบไปจนถึงการศึกษาเสริมนอกระบบ โรงเรียน หรือการจัดไว้ในหลักสูตรของสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ การให้การอบรมสัมมนากับผู้ ที่เกี่ยวข้อง หรือการจัดกระบวนการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว โดยการใช้สื่อความหมาย ธรรมชาติแบบต่าง ๆ หรือการทำให้ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ เป็นต้น

2.4 ฐานคิดในการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และเป็นคนที่ สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ในกระบวนการพัฒนานั้นจะต้องสอดคล้องกับแนว ททางการปฏิรูปการศึกษาและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐาน การพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยอาศัยทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่คือ ศักยภาพของชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง และทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ปัญหาการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อ ชุมชนโดยส่วนใหญ่คือ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมักจะตกอยู่ในกลุ่มของธุรกิจ นำเที่ยว มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับ โดยที่ท้องถิ่นเองต้องรับผิดชอบ และ แกรับภาระจากผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยว การไม่มีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน ทั้งที่เป็นเจ้าของถิ่นฐานการไม่กระจายผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนลดลง ทั้งระบบ เครือญาติ ระบบอาวุโส ความเชื่อ ความนำเลื่อมใส ความศรัทธา เริ่มลดลง นับเป็นจุดเสื่อมถอย

ของชุมชนทำให้ชุมชนอ่อนแอ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดการละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิม ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การถ่ายเทและการรับวัฒนธรรมใหม่โดยขาดความรู้ รวมถึงค่านิยมใหม่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพเสพติด และปัญหาโสเภณีในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

จากภาพรวมที่กล่าวมา โรงเรียนและชุมชนในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ได้ตระหนักและหาวิธีการในการที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การดำเนินงานร่วมกันในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของท้องถิ่นที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ซึ่งการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่นนี้ จึงควรเป็นเรื่องขององค์กรในชุมชนที่จะต้องดำเนินการโดยองค์กรในชุมชนเอง เพราะจะทราบถึงสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชน โดยที่องค์กรในชุมชนทุกองค์กรจะต้องมองเรื่องดังกล่าวนี้ไปในทิศทางเดียวกันเป็นเรื่องเดียวกัน มีความเกี่ยวพันกันตามบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละองค์กร เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน นอกจากจะเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วยังเป็นการเสริมศักยภาพของชุมชนได้อีกด้วย ซึ่งจะต้องมีความเกี่ยวพันกันอย่างสมดุลดังแสดงในภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 แสดงความเกี่ยวข้องกันของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากแผนประกอบแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนี้จะส่งผลสะท้อนให้โรงเรียนและชุมชนได้รับผลลัพธ์จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ต่อไป โดยมีเนื้อหาในการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน
6. การมีส่วนร่วมให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ระบบนิเวศ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นการมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

7. การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ และธุรกิจการท่องเที่ยวในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกเทศก์และบริการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) อันจะนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกในที่สุด

ซึ่งการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ไคโนเสาร์อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ตามเนื้อหาที่กล่าวมานั้นจะนำไปสู่การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมได้ดังต่อไปนี้

1. แบบไม่มีส่วนร่วม คือ โรงเรียนหรือชุมชนรับฟังเฉพาะคำชี้แจงหรือรับรู้เฉพาะวัตถุประสงค์ในกิจกรรมนั้น ทั้งจากโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือการปฏิบัติตามคำสั่งจากหน่วยงานที่สังกัด

2. แบบร่วมมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนหรือชุมชนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดความต้องการ ลำดับความสำคัญความต้องการนั้น และตัดสินใจดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายหรือมีส่วนที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้น

3. แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คือ การที่โรงเรียนหรือชุมชน ร่วมทำประโยชน์ในกิจกรรมนั้น เช่น การให้คำปรึกษา ให้แนวทาง การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การร่วมกำหนดทรัพยากร การประสานงาน การร่วมประชุม อบรม สัมมนา

4. แบบร่วมรับผลประโยชน์ คือ โรงเรียนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมในชุมชน โดยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะมาจากการร่วมในการบริหารกิจกรรม

นั้น ๆ หรือไม่ก็ตาม

5. แบบร่วมดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่ คือ โรงเรียนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับฟังคำชี้แจง การวางแผน การดำเนินงาน การร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล และร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพและเพื่อให้เห็นความสำคัญของการวิจัย ผู้วิจัยได้แสดงกระบวนการของวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1.1 การศึกษาจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารหลักการบริหาร ทฤษฎี และบทความต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหาร ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม วิชาการด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นฐานคิดในการวิจัย เพื่อนำมาเป็นแนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาอ้างอิง สนับสนุน หรือหักล้างในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนำมาสังเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัย

ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหาสาระจากเอกสาร (Content Analysis) ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ที่ว่าด้วยเรื่องของตำนาน บันทึกคำบอกเล่า อดีตชีวิตวันนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นส่วนประกอบเพื่อให้เห็นถึงการลำดับความเป็นมา ประวัติพื้นที่วิจัย และให้เห็นภาพในการเกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย

ในการรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนและรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1.1 นำหนังสือขอเก็บข้อมูลจากราชการเลยไปยังพื้นที่วิจัย พร้อมทั้งเข้าสนามแนะนำตัวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.1.1.2 การเข้าสนามแนะนำตัว เนื่องจากผู้วิจัยมีบทบาทเป็นนักวิจัยร่วมในโครงการวิจัยขององค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่วิจัย จึงมีความคุ้นเคยทั้งกับชุมชนและโรงเรียน ทำให้การเข้าสนามแนะนำตัว เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัยและการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นไปอย่างปกติ เนื่องจากความคุ้นเคยนั้นมีระยะเวลาที่นานเพียงพอที่จะให้ผู้วิจัยเป็นเสมือนคนในพื้นที่ เพียงพอที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการประชุมประชาคมตำบลทั้ง 3 ตำบล พร้อมทั้ง ได้แจ้งจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง และทำการรวบรวมรายชื่อที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่างด้วยตัวผู้วิจัยเอง เพื่อจะได้ทำการนัดหมายในกระบวนการวิจัยต่อไป

3.1.1.3 การจัดเตรียมข้อมูลในพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยได้ไปสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ องค์กรบริหารส่วนตำบลทั้ง 3 ตำบล พิพิธภัณฑ

โคโนเสาร์ภูเวียง อุทยานแห่งชาติภูเวียง กลุ่มครูอาจารย์ในโรงเรียน เพื่อตรวจสอบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จัดทำแผนที่ทางกายภาพแบบง่าย ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกันทั้ง 3 ตำบล จัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่วิจัยเพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบในการวิจัยต่อไป

3.1.1.4 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง มีเพียงแนวคำถามในการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยยึดหลักการให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Schedule) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น ชื่อ-สกุล อายุ ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน หน้าที่ ความรับผิดชอบ คุณวุฒิ รายได้ ประสบการณ์และการทำงาน โดยทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกแล้วจากการประชุมประชาคมตำบลทั้ง 3 ตำบล โดยใช้วิธีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการให้บรรยากาศเป็นไปอย่างธรรมชาติ ขณะที่สัมภาษณ์ ได้มีการบันทึกเทป มีการจดบันทึกข้อมูล สังเกตพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ มีการถ่ายภาพ โดยผู้ช่วยนักวิจัย 2 คน ซึ่งผู้ช่วยนักวิจัยคือ เจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่วิจัยที่มีงานวิจัยร่วมกับชุมชนในพื้นที่วิจัยและมีประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่มาแล้วระยะหนึ่ง เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วนำมาสรุปในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ส่วนของข้อมูลบางประการเนื้อหาที่ยังไม่ชัดเจน ผู้วิจัยได้กลับไปสัมภาษณ์ใหม่เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและตรงตามประเด็นเนื้อหาหรือข้อมูลในบางประเด็นที่มีผู้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน ผู้วิจัยต้องกลับไปสัมภาษณ์ในส่วนของผู้เกี่ยวข้องทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

3.1.1.5 การอภิปรายกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเพื่อทำการอภิปรายกลุ่มเฉพาะได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มของโรงเรียน และกลุ่มของชุมชน โดยการระดมความคิดในแต่ละกลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม ใช้วิธีเดียวกันคือ ให้กลุ่มตัวอย่างนั่งรวมกันในลักษณะครึ่งวงกลมเพื่อให้ได้มองเห็นหน้ากันอย่างชัดเจน ผู้วิจัยนั่งอยู่ตรงกลางในฐานะผู้เริ่มอภิปราย สร้างบรรยากาศในการวิจัยโดยการเริ่มแนะนำตัวเองก่อน พูดคุยในประเด็นต่าง ๆ ที่ไม่ตึงเครียด หลังจากนั้นจึงเริ่มการอภิปราย ซักถามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในกระบวนการนี้ได้มีผู้ช่วยนักวิจัย 2 คน ทำหน้าที่จดบันทึก สังเกตพฤติกรรม การแสดงทัศนคติต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วมอภิปราย และช่วยในการเขียนแผนที่ทางความคิดเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผู้เข้าร่วมอภิปรายที่ได้มีการระดมความคิดออกมา จากนั้นนำมารวบรวมเป็นกลุ่มประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการวิจัย สรุปประเด็นเนื้อหาให้ผู้ร่วมอภิปรายได้รับทราบ ส่วนเนื้อหาที่ยังไม่ชัดเจนไม่มีความต่อเนื่อง ผู้วิจัยได้มีการร่วมทบทวนเนื้อหาพร้อมกับผู้ร่วมอภิปรายทั้ง 2 กลุ่ม

3.1.1.6 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตเพื่อศึกษาสภาพทั่วไป และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย โดยใช้ 2 วิธี คือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) คือการที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน และชุมชนที่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น คือกิจกรรมการแข่งขันแรลลี่ในวันที่ 16 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2545

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) คือการที่ผู้วิจัยเพียงสังเกตเหตุการณ์ทั่วไปของโรงเรียนและชุมชนในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น คือ

สังเกตกิจกรรมหน้าเสาธงของโรงเรียนกุเวียงวิทยาคมในวันที่ 20

สิงหาคม 2545

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การศึกษารุ่นนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือสำหรับการศึกษา ดังนี้

3.2.1.1 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3.2.1.2 เทปบันทึกภาคสนาม

3.2.1.3 การบันทึกภาพ

3.2.2 คุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้หาคุณภาพของเครื่องมือ โดยได้นำแนวคำถามสัมภาษณ์เสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความตรงในด้านเนื้อหา (Content Validity) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทดลองใช้ (Pretest) (อ้างถึงใน พิมพ์พรรณ อิศรภักดี, 2544) เพื่อทดสอบแนวคำถามที่สร้างขึ้นมานั้นมีความชัดเจนและครอบคลุมตรงตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยหรือไม่ในพื้นที่ไดโนเสาร์ที่ภู่ม่า อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยกลุ่มที่ทดลองใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่ นายอำเภอสหัสขันธ์ หัวหน้าฝ่ายปกครอง หัวหน้าพิพิธภัณฑิ์ไดโนเสาร์ภู่ม่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ประธานสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลละ 1 คน ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอสหัสขันธ์ ผู้บริหารโรงเรียน

ประถมศึกษา และครูผู้สอนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสหัชชันท์ และพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ

นำแนวคำถามการสัมภาษณ์ ไปเสนอประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) เพื่อหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) (อ้างถึงใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543 : 115-116) โดยการตรวจสอบจากการอาศัยดุลพินิจของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รอบรู้เฉพาะเรื่อง (Subject matter special lists) ได้พิจารณาว่าแนวคำถามได้ถามในแง่มุมต่าง ๆ หรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่ควรจะถามได้ครอบคลุมหรือไม่แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

ในขณะที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการอภิปรายกลุ่มเฉพาะ การสังเกต และจากเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาแยกแยะจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อทำการวิเคราะห์ เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพจะไม่แยกออกจากกระบวนการเก็บข้อมูลเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไประหว่างที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นกระบวนการที่กระทำซ้ำ กลับไปกลับมา (Interactive) ระหว่างการเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบข้อมูลและทำให้เข้าใจแบบแผนของปรากฏการณ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และอาศัยแนวคิดทางทฤษฎีช่วยแยกแยะให้เห็นปัจจัยพื้นฐานเป็นเงื่อนไขแวดล้อมหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ และพรรณนาให้เห็นลำดับของเหตุการณ์ หรืออธิบายถึงส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบของ ประจวบ สุขสมบูรณ์ (2543) โดยการจำแนกข้อมูลเป็นกลุ่มประเด็น (Category) และหาความสัมพันธ์ของกลุ่มประเด็นเพื่อสร้างเป็นแบบ (Pattern) รวมทั้งเป็นกระบวนการเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกข้อมูล การจัดประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การสังเกตข้อมูล เพื่อให้ได้ คำอธิบายสำหรับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในแต่ละครั้งจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับจุดเน้นของผู้วิจัย และวัตถุประสงค์ และกลวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล (McMillan and Schumacher, 1993 อ้างถึงใน ประจวบ สุขสมบูรณ์, 2543)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะเริ่มขึ้นเมื่อเก็บข้อมูลชุดแรกได้แล้ว และจะวิเคราะห์เรื่อยไป ในลักษณะคู่ขนานกับการเก็บข้อมูล ข้อมูลที่เก็บได้จะนำมาจำแนกเป็นข้อย่อย (Segment) ที่สัมพันธ์กันในเชิงความหมายและภาพรวม จากนั้นนำมาจัดเป็นประเด็น (Topic) และกลุ่มประเด็น (Category) โดยใช้เทคนิคเปรียบเทียบ (Comparing) และเทคนิคการเปรียบเทียบ (Contrasting) เพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างของกลุ่มประเด็นซึ่งจะนำไปสู่การสร้างแบบต่อไป เป้าหมายสุดท้ายของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การให้คำอธิบายถึงความสัมพันธ์ของกลุ่ม

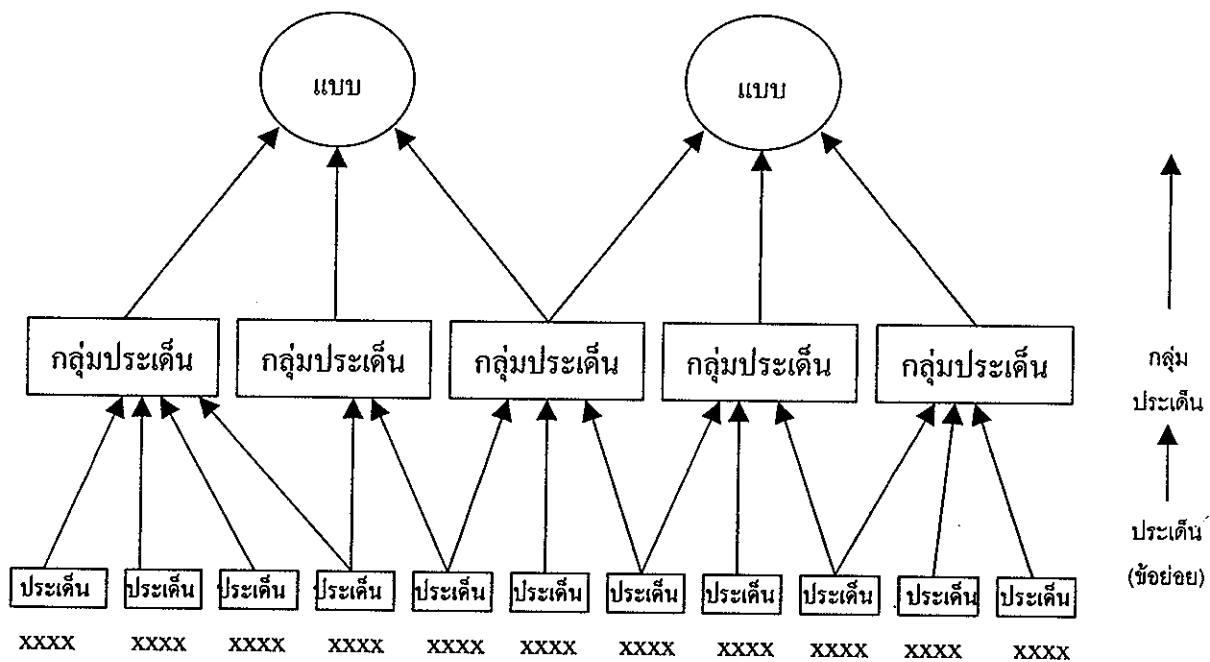
ประเด็นต่าง ๆ โดยสร้างเป็นแบบตามข้อมูลที่มีอยู่ แบบคือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเด็น ขณะที่ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มประเด็นจะมองหาความสัมพันธ์ของกลุ่มประเด็นรวมทั้งแบบไปพร้อมกันด้วย ในการมองหาแบบผู้วิจัยต้องศึกษาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนจากหลาย ๆ ทางให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่ซับซ้อนระหว่างสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคล กระบวนการในสมอง ความเชื่อ และการกระทำ ทั้งนี้กลุ่มประเด็นเดียวกันจะต้องมีคุณลักษณะภายในที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างจากกลุ่มประเด็นอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด

เทคนิคในการสร้างแบบเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ (ประจวบ สุขสมบูรณ์, 2543 : 193)

1. เลือกข้อมูลที่เชื่อถือได้ โดยประเมินเชิงคุณภาพ เช่น เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ เป็นข้อมูลที่ชัดเจนหรือคลุมเครือ ความเที่ยงตรงของแหล่งข้อมูล
2. ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) 3 ประเภท คือ ตรวจสอบสามเส้าด้านวิจัย (Investigator Triangulation) หมายความว่าเปลี่ยนตัวผู้ตรวจสอบข้อมูล เช่น จากนักวิจัยเป็นชาวบ้าน ตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลทั้งด้านการสัมภาษณ์ สังกัดอ่านเอกสารควบคู่กันไป แล้ววิเคราะห์ตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร ตรวจสอบด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อวิเคราะห์ว่า เวลา สถานที่ และแหล่งบุคคลต่างกันข้อมูลจะตรงกันหรือไม่ เพื่อให้เกิดความมั่นใจ
3. ค้นหาแหล่งข้อมูลที่แตกต่างหรือข้อมูลที่หักล้าง เพื่อแก้ไขหรือยกเลิกแบบที่จำลองขึ้น ข้อมูลที่หักล้าง ได้แก่ สถานการณ์ สภาพสังคม หรือทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องที่ตรงข้ามกับแบบที่จำลองขึ้น
4. จัดเรียงกลุ่มประเด็นเพื่อค้นหาแบบ การจัดเรียงอาจทำได้หลายวิธี วิธีหนึ่งคือ จัดเรียงกลุ่มประเด็นตามลำดับเหตุการณ์ วิธีนี้เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์กระบวนการ โดยจะบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเวลาหนึ่งไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่ง อีกวิธีหนึ่งคือ การขยาย ยุบรวม และเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อกำหนดกลุ่มประเด็นขึ้นใหม่ที่ให้ความหมายในเชิงประจักษ์ มองหากลุ่มประเด็นเพื่อเป็นแบบ โดยจัดรวมกลุ่มประเด็นหลาย ๆ วิธีเพื่อมองหาแบบ
5. วิเคราะห์กลับไปกลับมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป และช่วยให้เห็นความแตกต่างของข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้ว ตลอดจนทราบว่าข้อมูลและแบบไม่ครอบคลุมตรงจุดใด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะเริ่มขึ้นเมื่อเก็บข้อมูลชุดแรกได้แล้ว และจะวิเคราะห์เรื่อยไป ในลักษณะคู่ขนานกับการเก็บข้อมูล ข้อมูลที่เก็บได้จะนำมาจำแนกเป็นข้อย่อย (Segment) ที่สัมพันธ์กันในเชิงความหมายและภาพรวม จากนั้นนำมาจัดเป็นประเด็น (Topic) และกลุ่ม

ประเด็น (Category) โดยใช้เทคนิคเปรียบเทียบ (Comparing) และเทคนิคการเปรียบเทียบต่าง (Contrasting) เพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างของกลุ่มประเด็นซึ่งจะนำไปสู่การสร้างแบบต่อไป เป้าหมายสุดท้ายของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การให้คำอธิบายถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มประเด็นต่าง ๆ โดยสร้างเป็นแบบตามข้อมูลที่มีอยู่ คือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเด็นขณะที่ ผู้วิจัย กำหนดกลุ่มประเด็นจะมองหาความสัมพันธ์ของกลุ่มประเด็นรวมทั้งแบบไปพร้อมกันด้วยในการมองหาแบบผู้วิจัยต้องศึกษาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนจากหลาย ๆ ทางให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่ซับซ้อนระหว่างสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคล กระบวนการในสมอง ความเชื่อ และการกระทำ ทั้งนี้กลุ่มประเด็นเดียวกันจะต้องมีคุณลักษณะภายในที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างจากกลุ่มประเด็นอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด (ประจวบ สุขสมบูรณ์, 2543) และได้เสนอกระบวนการในการสร้างแบบ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 3 กระบวนการในการสร้างแบบ

ที่มา : ประจวบ สุขสมบูรณ์, 2543 ดัดแปลงจาก แมคมิลแลนค์ และซูเมกเกอร์ (1993)

3.3 การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยจากการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึก (In-dept Unstructured Interview) และการอภิปรายกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) เป็นหลัก ส่วนการสังเกตพฤติกรรม การจดบันทึกจากการสัมภาษณ์ และการเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้นำมาใช้เป็นส่วนประกอบ ผู้วิจัย ได้นำเสนอผลการศึกษาออกเป็นส่วนต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 4.1 พัฒนาการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น
- 4.2 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น
- 4.3 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น
- 4.4 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

4.1 พัฒนาการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการสำรวจหาแหล่งแร่ยูเรเนียมในประเทศไทย ได้พบสายแร่ยูเรเนียมอยู่ในพื้นที่ประตูดิหมา ตำบลในเมืองอำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น จากการสำรวจครั้งนั้น นักธรณีวิทยาได้พบซากดึกดำบรรพ์ จึงได้เก็บตัวอย่างไปศึกษาตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา จนกระทั่งปี 2525 ได้ขุดพบซากไดโนเสาร์กินพืชขนาดใหญ่ตัวแรก คือ SOROPORDS จากการค้นพบในครั้งนั้น ไดโนเสาร์ก็เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของประชาชนทั่วโลก ทำให้อำเภอกุเวียงได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก ต่อมาในปี 2530 ได้มีการขุดพบรอยไดโนเสาร์ขนาดเล็ก (COELUROSAURUS) ซึ่งเป็นไดโนเสาร์กินเนื้อขนาดเล็ก เดิน 2 เท้า หากินเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นการค้นพบรอยไดโนเสาร์ขนาดเล็กครั้งแรกในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เบญญา เสกชีวะ, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม, 2545)

ปัจจุบันในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น นอกจากจะมีซากไดโนเสาร์ และหลุมค้นพบไดโนเสาร์แล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกหลายแห่ง เพื่อต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มีทางเลือกในการท่องเที่ยวที่มากขึ้น หากมีเฉพาะหลุมและซากไดโนเสาร์ จะไม่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจได้ ควรจะมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันได้มีการเริ่มสำรวจแหล่งท่องเที่ยวขึ้นใหม่เพื่อให้มีความหลากหลายขึ้น เช่น น้ำตกตาดกุ่ม น้ำตกตาดฮางริน น้ำตกวังสำโรง น้ำตกตาดกลาง น้ำตกตาดใหญ่ (เรื่องฤทธิ์ กิ่งสีดา, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม, 2545) ซึ่งทำให้พบว่าในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ยังมีแหล่งอารยธรรม มีพิพิธภัณฑ์โบราณมากมายที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ เช่น ต้นไม้ยักษ์ ต้นไม้โบราณ จันไดยักษ์ ต้นยางใหญ่ มีเขตชุมชนโบราณ และได้พบว่าชุมชนได้นำเอาเสาบ้านโบราณที่มีอายุมากกว่า 700 ปี ในชุมชนโบราณที่อยู่บนภูเขาามาทำเสาหลักเมือง ได้มีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ว่าด้วยเรื่องของคีสาน เก็บไว้ที่ตึกโบราณของโรงเรียนกุเวียงวิทยาคม เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่สร้างมานาน โดยที่เขียนเป็นคำกลอน คำผญา และทำเป็นสมุดหมายเหตุบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับอำเภอกุเวียงไว้ สามารถทำให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และควรอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของท้องถิ่น (จารึก งามฉลวย, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2545)

ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้มีการพัฒนารวดเร็วมาก ซึ่งจากเดิมนั้นจะมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไม่กี่แห่ง คือ ที่หลุมขุดพบซากไดโนเสาร์ ในบริเวณอุทยาน และเส้นทางเดินไปเยี่ยมชมหลุมขุดค้นพบซากไดโนเสาร์เท่านั้น ยังไม่มีที่ท่องเที่ยวแหล่งอื่น และยังไม่มีการจัดสภาพแวดล้อมรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่หลายแห่ง มีการพัฒนาจัดการระบบสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ ตลอดระยะเส้นทางท่องเที่ยว มีมัคคุเทศก์นำเยี่ยมชม มีการจัดระบบระเบียบ ซึ่งการพัฒนาที่ผ่านมาใช้ระยะเวลาไม่นาน เนื่องจากเป็นเรื่องของนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและส่วนหนึ่ง เกิดจากความต้องการของท้องถิ่นที่ต้องการพัฒนาศักยภาพขององค์กรในท้องถิ่น คือ การให้คนท้องถิ่นได้มีความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้มีความพร้อมและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในการเข้าไปบริหารจัดการโดยท้องถิ่นเอง โดยอาศัยปัจจัยในการพัฒนาจากทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม และการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันได้มีหน่วยงานทางอำเภอ และอุทยานแห่งชาติกุเวียงได้ให้การสนับสนุนพัฒนาปรับปรุงในแต่ละปีจะมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางมา

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อเป็นการจัดให้มีความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวได้ทั้ง 12 เดือน โดยส่วนใหญ่ที่ผ่านมาจะเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มาจากภายนอกองค์กร เป็นภาคธุรกิจ มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงการศึกษาที่เป็นของภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในอำเภอเป็นผู้จัด เช่น ฝ่ายปกครองอำเภอเวียงจันทน์ อบรมผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและสถานีตำรวจภูธรอำเภอเวียงจันทน์ อบรมการบริการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติภูเวียงจัดท่องเที่ยวเดินป่า เป็นต้น (ชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม, สัมภาษณ์ 6 สิงหาคม 2545)

ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความหมายในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้พบว่าความเห็นเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสรูปได้ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว การธำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

การพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โคโนเสาร์อำเภอเวียงจันทน์ จังหวัดขอนแก่น นั้น จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่ามีความต้องการในการพัฒนา ได้แก่

1. การพัฒนาในด้านพื้นที่ พบว่า ต้องการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้ให้มากที่สุด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีการจัดการให้เป็นระบบ มีลานจอดรถ มีที่พักในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเพื่อบริการนักท่องเที่ยว หรือนักท่องเที่ยวใช้บริการที่พักจากที่อื่นแล้วมาท่องเที่ยวแบบวิวทิวทัศน์หรือการเดินเที่ยวจะเป็นการรักษาสุขภาพด้วย เนื่องจากจุดท่องเที่ยวแต่ละจุดมีระยะทางไม่ไกล และในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นจะต้องทำป้ายบอกที่ทิ้งขยะ ทำป้ายบอกวิธีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม รวมถึงข้อปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวด้วย

2. การพัฒนาในด้านการให้ความรู้ พบว่า ต้องมีการพัฒนาระบบการให้ข้อมูลทางวิชาการและความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ แหล่งท่องเที่ยวนั้น จะต้องมีการแนะนำอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ โดยการจัดทำป้ายสื่อความหมาย มีเจ้าหน้าที่แนะนำให้เห็นความสำคัญของซากไดโนเสาร์ มีการจัดบริการความรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถหาความรู้ได้ด้วยตัวเอง จัดห้องแสดงนิทรรศการให้เป็นที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างความประทับใจ ซึ่งสามารถทำได้โดยต้องฝึกให้คนในท้องถิ่นได้มีความรู้ทางวิชาการ ให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นเอง และเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังองค์กรอื่น ๆ ในท้องถิ่น

3. การพัฒนาการจัดการ พบว่า ต้องการให้มีการนำชุมชนในแต่ละตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ โดยต้องร่วมมือกันทั้ง 14 หมู่บ้าน แล้วจัดตั้งให้มีคณะกรรมการที่มีความหลากหลาย

เพื่อกำหนดความรับผิดชอบในแต่ละด้านให้ชัดเจน จากการศึกษาได้พบความคิดเห็นที่แตกต่าง คือ การพัฒนาการจัดการนั้น จะต้องมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ หน่วยงานหลักนี้คือ องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ต้องแสดงบทบาทจัดฝึกอบรมให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจไปในทางเดียวกัน โดยการจัดหาวิทยากรมาอบรมให้ความรู้กับชุมชน และต้องเป็นวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสร้างวิทยากรท้องถิ่นขึ้นมา

4.2 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ ไคโนเสาร์ อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความไม่ชัดเจนในบทบาทที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา หรือการให้บทบาทที่ไม่ชัดเจนจากจากหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการ หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว มีผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ ไม่มีความมั่นใจในวิธีการเข้าไปร่วมดำเนินกิจกรรม ไม่เกิดการสร้างความคุ้นเคยต่อการเป็นเจ้าของโครงการไม่ชัดเจนในวิธีการและช่วงเวลาที่เข้าไปร่วมในกิจกรรม (อภิปรายเฉพาะกลุ่มโรงเรียน, 8 กันยายน 2545)

การมีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น จำแนกได้ตามเนื้อหา ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน พบว่า โครงการหรือกิจกรรมที่จัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น นั้น โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน เนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการโดยตรง (อภิปรายกลุ่มเฉพาะโรงเรียน, 8 กันยายน 2545) โรงเรียนมีส่วนร่วมเฉพาะการรับฟังข้อมูล รับฟังการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการมีบางกิจกรรมที่โรงเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานบางส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเท่านั้น โดยการร่วมวิจัยกับองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ เป็นการวางแผนร่วมวิจัยในโครงการที่มีความเชื่อมโยงด้านความรู้กับกิจกรรมด้านอื่น ๆ เข้ามาด้วย เช่น โครงการปลูกผักปลอดสารพิษในโรงเรียน ซึ่งจะเน้นเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อาหารและสุขภาพ แล้วจึงเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวในเชิงเกษตรของโรงเรียนและชุมชน หรือโครงการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึก ซึ่งจะตอบสนองการจัดการท่องเที่ยว โดยการนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายและร่วมแสดงนิทรรศการต่าง ๆ (สัมฤทธิ์ ณรงค์ชัย, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2545)

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โรงเรียนมีส่วนร่วมดำเนินงานในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการมัคคุเทศก์น้อย การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการจัดค่ายเยาวชนพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมการอบรมโครงการรักษ์ชาวดึกดำบรรพ์ การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการจักรยานแรลลี่ หรือการเข้าร่วมดำเนินงานบางส่วนในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น การร่วมประสานงานให้กลุ่มในโรงเรียนได้รับทราบข้อมูล หรือมีบทบาทเป็นคณะกรรมการในโครงการหรือกิจกรรม เช่น การร่วมอำนวยความสะดวกให้เกิดการอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเงื่อนไขอยู่กับว่าโครงการหรือกิจกรรมที่จัดนั้นให้ความสำคัญกับโรงเรียนมากน้อยเพียงใด (อภิปรายกลุ่มเฉพาะ โรงเรียน, 8 กันยายน 2545)

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่ารายได้หรือผลที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น โรงเรียนไม่มีรายได้โดยตรงที่เกิดจากการท่องเที่ยว หรือเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น โรงเรียนได้รับผลประโยชน์โดยอ้อมคือ การได้รับความรู้จากการได้เห็นความเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว หรือการได้รับความรู้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว (สัมฤทธิ์ ณรงค์ชัย, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2545) แล้วมาถ่ายทอดให้นักเรียนฟัง ซึ่งจะเป็นความภาคภูมิใจความชื่นชมในด้านของความมีชื่อเสียง โรงเรียนมัธยมเวียงวอศ มีกิจกรรมเสริมในการเรียน คือการสอนการผลิตของที่ระลึกในโรงเรียน นักเรียนในชุมชนเมื่อสำเร็จการศึกษาในมัธยมปลายแล้วส่วนใหญ่ยังมีการเคลื่อนย้ายแรงงาน รายได้บางส่วนที่โรงเรียนและนักเรียนได้รับจากการจำหน่ายของที่ระลึกจะมีเฉพาะช่วงของการท่องเที่ยว จึงยังไม่พบถึงการส่งเสริมเพื่อให้สามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพที่มีความยั่งยืนได้ รายได้จากการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นกับโครงการหรือกิจกรรมที่มีหน่วยงานรับผิดชอบ ซึ่งจะมีจุดบริการนักท่องเที่ยวมีจุดขายของที่ระลึก แต่ขณะเดียวกันยังไม่มีการกระจายรายได้จากการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไปยังจุดอื่น หรือกระจายไปยังหน่วยงานอื่น (อภิปรายกลุ่มเฉพาะ โรงเรียน, 8 กันยายน 2545)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่าโรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลมีส่วนร่วมเฉพาะการรับฟังว่า โครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้น ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร จากการเข้าร่วมประชุมประชาคมตำบล (อภิปรายกลุ่มเฉพาะ โรงเรียน, 8 กันยายน 2545) การประเมินผลควรเป็นเจ้าของโครงการหรือผู้จัดกิจกรรมที่จะต้องมีส่วนในการประเมินผลโดยตรงในส่วนของโรงเรียนนั้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคือ หลักสูตรท้องถิ่น ปัจจุบันยังอยู่ในระหว่างภาคการศึกษาจึงยังไม่ได้มีการประเมินผล (จารึก งามฉลวย และนิพนธ์ มั่นงา, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2545)

5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน พบว่าโรงเรียน ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาปรับปรุงแผน โดยให้ความเห็นว่า จะเป็นการดีเพราะจะทำให้ทันต่อความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลง โรงเรียนไม่มีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในด้านนี้ เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการ หรือเจ้าของกิจกรรม (อภิปรายกลุ่มเฉพาะ โรงเรียน, 8 กันยายน 2545) โรงเรียนมีการพัฒนาปรับปรุงแผนเป็นการภายในเฉพาะกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาในโรงเรียนโดยผ่านคณะกรรมการในโรงเรียน และชุมชนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น กับหลักสูตร หรือกิจกรรมการเรียนการสอนเท่านั้น การประชุมร่วมกับประชาคมตำบลในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ปัญหาที่พบ คือ แผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโรงเรียนขาดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่และวิธีมีส่วนร่วมที่ชัดเจน และการขาดการประสานงานในการประชุมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (ประยูร ช่างชัย, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2545)

6. การมีส่วนร่วมให้การศึกษา และกระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ได้พบว่าการเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ คุณค่า และภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยทุกโรงเรียนได้จัดทำเป็นหลักสูตรที่มีความหลากหลายในด้านเนื้อหา เช่น การทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ การจัดการป่าชุมชนของท้องถิ่น เป็นต้น (นิพนธ์ มั่นอก และคณิต ทัพชัย, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545) และการพยายามที่จะนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีอยู่มาสร้างเป็นกิจกรรม หรือแทรกเข้าไปในการเรียนการสอน เนื่องจากมีความเห็นที่คล้ายกันว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อโรงเรียนหลายอย่าง ทั้งในด้านบวกและด้านลบ เช่น ผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรมและค่านิยม เนื่องจากโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน เป็นแหล่งผลิตทรัพยากรมนุษย์ออกไปสู่ชุมชน และยังพบว่าการให้ความสำคัญกับนโยบายการพัฒนาการศึกษา กับอาชีพของท้องถิ่น เพื่อตอบสนองนโยบายประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลในเรื่อง 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ในโรงเรียนด้วย เช่น การแกะสลักที่ทับหนังสือเป็นรูปไดโนเสาร์ หรือการจัดสวนที่บ้าน การย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ ซึ่งทางโรงเรียนได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์สอนในโรงเรียน โดยการทำเป็นโครงการร่วมมือกับองค์กรชาวบ้าน คือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มจักสาน หรือกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชน เป็นต้น (อภิปรายกลุ่มเฉพาะ โรงเรียน, 8 กันยายน 2545)

7. การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจการท่องเที่ยว ในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกเทศก์ และการบริการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) อันจะนำไปสู่การปลูกจิตสำนึก พบว่า การสร้างจิตสำนึกในท้องถิ่น คือการนำสิ่งที่มีคุณค่าในชุมชนมาประยุกต์ให้เกิดเป็นความรู้ และเกิดประโยชน์ต่อทางเศรษฐกิจชุมชน โดยการที่โรงเรียนได้ไปเข้าร่วมกิจกรรมในการท่องเที่ยว เช่น การอบรมในโครงการมรดกเทศก์น้อยหรือการเข้าอบรมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

การเข้าร่วมกิจกรรมจัดค่ายสิ่งแวดล้อม หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่จัดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทุกโรงเรียนจะมีกิจกรรมหน้าเสาธงประชาสัมพันธ์ให้รับทราบ (อภิปรายกลุ่มเฉพาะ โรงเรียน, 8 กันยายน 2545) หรือบางกิจกรรมจะแทรกเข้าไปในการเรียนการสอน เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวให้นักเรียนได้รับทราบ เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึก การสร้างให้เกิดความรู้สึกห่วงเห่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของและแสดงถึงศักดิ์ศรีของคนในท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมอภิปรายในเรื่องของการลักลอบขุดซากไดโนเสาร์นั้น ได้แสดงความคิดเห็นว่าจะต้องมีบทลงโทษผู้ลักลอบที่ชัดเจน เพื่อไม่ให้ เป็นเยี่ยงอย่าง และต้องมีการกระจายข่าวสารในเรื่องนี้ให้ทราบโดยทั่วกันเพื่อให้รู้จักคุณค่าเฉพาะของท้องถิ่นหรือการจัดกิจกรรมผูกเกี่ยวกับต้นไม้ เพื่อเป็นการให้นักเรียนมีความรู้สึกผูกพันกับต้นไม้ รู้จักการใช้ประโยชน์ต่อทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น โดยการนำมาเป็นเรื่องราวในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น (คณิต ทักษาย และนิพนธ์ มินอก, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545)

4.3 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่

ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น จะประกอบไปด้วยองค์การที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความชัดเจนในวิธีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น บทบาทหน้าที่ของชุมชน ความรู้สถานภาพทางสังคม หน้าที่และความรับผิดชอบ ที่แตกต่างกัน ส่งผลถึงวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งจะมีความสำคัญกับการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

อุทยานแห่งชาติภูเวียง บทบาทของอุทยานแห่งชาติภูเวียง พบว่า มีบทบาทเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประกาศและจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ โดยเป็นสถานที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เดิมอนุรักษ์พันธุกรรมที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ไว้ เป็นแหล่งค้นคว้าศึกษาวิจัย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของประชาชน หน้าที่ของอุทยานคือ การจัดค่ายอบรมเกี่ยวกับป่าไม้และสิ่งแวดล้อม (นาวัน ละคร, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545)

พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง บทบาทของพิพิธภัณฑ์ พบว่า มีบทบาทเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าซากดึกดำบรรพ์ เป็นสถานที่จัดระบบรวบรวมความรู้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวมีหน้าที่ในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว ชาวชน บุคคลที่สนใจทั่วไป (เบญจา เสาศิระ, สัมภาษณ์

30 กรกฎาคม 2545)

องค์การบริหารส่วนตำบล บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าคือ บทบาทในการจัดสรรงบประมาณเข้าไปสนับสนุน การเข้าร่วมอบรมสัมมนา นำความรู้ประชาสัมพันธ์ให้ได้รับรู้เรื่องการอนุรักษ์ของชาวบ้าน (บุญถม เสาร์อน, สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545)

ที่ว่าการอำเภอเวียง บทบาทของที่ว่าการอำเภอเวียง พบว่า คือ การให้การสนับสนุนในการวางแผน การประสานงาน การแนะนำให้ความรู้ กำกับติดตาม ส่งเสริมและพัฒนาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (ชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2545)

องค์กรทางศาสนา บทบาทของพระสงฆ์หรือองค์กรทางศาสนา พบว่าคือ เป็นแหล่งที่รวมของภูมิปัญญาช่วยประสานงานประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม จัดเกล้าเรื่องของศิลปกรรมในชุมชน (เจ้าคณะตำบลเขาน้อย, เจ้าคณะตำบลในเมือง, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2545) จากการศึกษาวิจัย พบการให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และต้องดำเนินการตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้นต้องมีการสำรวจถึงความต้องการของท้องถิ่น เพื่อหาเรื่องที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น มีความเป็นเอกลักษณ์ โดยการร่วมกันวางแผน เพื่อให้กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นมีความเหมาะสมสอดคล้องทั้งกับท้องถิ่นและสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย และยังพบว่า ความพร้อมมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งหมายถึงความพร้อมของหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งเรื่องของงบประมาณ การประสานงาน ความรู้ การแสดงบทบาทที่ชัดเจนในการดำเนินงาน หน่วยงานใดจะทำหน้าที่หลักในการประสานงาน โดยหน่วยงานดังกล่าวจะต้องทราบแผนการพัฒนาในภาพรวมขององค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอเวียงแล้วดำเนินการประสานแผนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จะทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามเนื้อหาได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน พบว่า การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น นั้นขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ตามนโยบายของหน่วยงานที่สังกัดเป็นหลัก ในแต่ละหน่วยงานจะมีแผนระยะยาวที่จะต้องดำเนินการในเรื่องอะไรบ้าง การกำหนดขอบข่ายการปฏิบัติงานจะเป็นไปตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในภารกิจหลักในหน่วยงานมีการจัดแบ่งงานตามบทบาทหน้าที่ ในแต่ละงานของหน่วยงานจะไม่ก้าวก่ายขอบข่ายงานซึ่งกันและกัน แต่จะมีบางกิจกรรมที่ให้มีส่วนร่วมในการวางแผนนั้นขึ้นอยู่กับกรอบนโยบายของแต่ละหน่วยงาน (อภิปรายกลุ่มเฉพาะชุมชน, 8 กันยายน 2545) เช่น การวางแผนกิจกรรม

การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูเวียง ได้มีการวางแผนกำหนดเป้าหมายไว้ชัดเจนในเรื่องการจัดค่ายอบรมเกี่ยวกับป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในอุทยาน ไม่ได้เชิญหน่วยงานอื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรืองานประชาสัมพันธ์อุทยานแห่งชาติภูเวียง ก็ไม่ได้เชิญหน่วยงานอื่นเข้าร่วมในการกำหนดเป้าหมายเพราะถือว่าเป็นหน้าที่หลักของอุทยาน (นาวิน ละคร, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545) ซึ่งจะแตกต่างไปจากพิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ภูเวียงที่ได้มีการวางแผนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยการเริ่มจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้รับงบประมาณในการออกแบบก่อสร้างพิพิธภัณฑสถาน ได้เชิญเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานเข้าร่วมในฐานะเป็นกรรมการให้ความคิดเห็น ให้ข้อมูล ให้ความรู้ด้านวิชาการ ซึ่งเป็นความร่วมมือจากท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นด้วย ในการตัดสินใจนั้นจะเป็นการตัดสินใจโดยภาพรวมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานเป็นบทบาทของการให้ความรู้ การการจุดค้นและอนุรักษ์ซากดึกดำบรรพ์ ไม่ได้มีบทบาทของการส่งเสริมการท่องเที่ยว (เบญญา เสกธีระ, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2545) การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น พบว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์จากเวทีประชาคมตำบลในพื้นที่ คือ ตำบลในเมือง ตำบลเมืองเก่าพัฒนา และตำบลเขาน้อย ส่วนการตัดสินใจ เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสภาตำบล หรือหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งจะมีการแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบเมื่อมีการประชุมประชาคมตำบล (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545)

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พบว่าบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานมีผลต่อความพร้อมในการดำเนินงาน ซึ่งหมายถึง การเตรียมการจัดการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวตามโครงการหรือกิจกรรมที่จะจัดขึ้น เพื่อจะให้ทราบว่าในหน่วยงานมีความพร้อมในการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด โดยการส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมประชาคมตำบล เพื่อรับฟังถึงโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เพื่อเตรียมการในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545) เจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติภูเวียงให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก เพราะจะทำให้ทราบว่ากิจกรรมก่อน ๆ ที่ดำเนินการไปมีส่วนใดที่ยังไม่มีความพร้อม หรือต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เช่น การเตรียมด้านสถานที่ การจัดเตรียมมัคคุเทศก์ การจัดร้านขายของที่ระลึก (นาวิน ละคร, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545) พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ภูเวียงจะมีการเตรียมความพร้อมในการเป็นสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ขอเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน โดยจะเตรียมการบรรยายให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนหรือโรงเรียนจัดขึ้นมาในบริเวณพิพิธภัณฑสถาน เช่น การตั้งค่าย การจัดสถานที่สำหรับกางเต็นท์ หรือการเตรียมความหลากหลายในความรู้โดยการทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียนมัธยมคือ โรงเรียนเวียงวงกต เป็นการดำเนินงานร่วมกันในการจัดทำห้องโถงความรู้เป็นห้องสมุดที่มีเรื่องราวอื่น ๆ เข้าไป ด้วยนอกจากเรื่องของ

ไดโนเสาร์อย่างเดียว เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการเรียนรู้ รวมทั้งความเพลิดเพลินด้วย

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า การรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นมีเฉพาะอุทยานแห่งชาติภูเวียงเท่านั้น ที่มีความชัดเจนในการรับผลประโยชน์จากโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีรายได้ที่เกิดจากการมีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว จากการเช่าร้านจำหน่ายของที่ระลึก จากการบริจาคเป็นค่าบำรุงรักษาสถานที่ของนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเวียง ได้รับผลประโยชน์โดยอ้อมคือความรู้เพิ่มขึ้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกิจกรรมภายในค่าย (นาวัน ละคร, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545) และอุทยานแห่งชาติภูเวียงได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบลในเมืองในการบำรุงรักษาสถานที่ (สุวิทย์ โครตสุมาตย์, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545) ในชุมชนนั้นยังไม่มี ความชัดเจนในการได้รับผลตอบแทนที่เป็นเรื่องรายได้ เนื่องจากชุมชนทั้งหมดไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้น หรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและยังไม่มี การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว แต่สิ่งสำคัญที่พบจากการรับผลประโยชน์ในชุมชน คือ การได้รับความภูมิใจจากการที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และมีนักท่องเที่ยวเข้ามา (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545) ในความแตกต่างของการรับผลประโยชน์นั้น พบว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสูญเสียผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว สาเหตุเกิดจากนักท่องเที่ยวมาแล้วไม่กลับมาเที่ยวอีก และนักท่องเที่ยวยังไม่ทราบว่าในแต่ละจุดของพื้นที่ไดโนเสาร์นั้น มีแหล่งท่องเที่ยวอะไรอื่นอีกบ้าง จึงทำให้ชุมชนสูญเสียรายได้ส่วนนี้ออกไปจากชุมชน มีข้อเสนอแนะให้ชุมชนควรมีความพร้อมในการดำเนินงาน มีจุดเชื่อมการประสานงานที่ชัดเจน มีการผลิตมัคคุเทศก์ในท้องถิ่นที่เป็นคนของท้องถิ่น เพื่อจะได้นำรายได้จากการเป็นมัคคุเทศก์มาสู่ชุมชน การจัดการท่องเที่ยวควรจะมีการกระจายนักท่องเที่ยวให้ครบทุกจุด เพราะจะทำให้เกิดการกระจายรายได้แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้วย (ชูศรี ชัยหนองขาม และเรืองฤทธิ์ กิ่งสีดา, สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่ากิจกรรมหรือโครงการที่ดำเนินการท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ยังไม่ให้นำหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมประเมินผลหลังจากที่ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว จะเป็นการสอบถามเรื่องของความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าดีหรือไม่อย่างไร ซึ่งหน่วยงานที่ทำโครงการหรือจัดกิจกรรมจะนำผลที่ได้จากการสอบถามไปหารือภายในหน่วยงานว่าโครงการหรือกิจกรรมนั้นในครั้งต่อไปจะจัดหรือไม่ เช่น กิจกรรมการจัดค่ายอบรมเรื่องป่าไม้กับสิ่งแวดล้อม โครงการแรลลี่ โครงการมัคคุเทศก์น้อย (นาวัน ละคร, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545) โดยจะเป็นการสอบถามจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม และจากชุมชน ผ่านการเข้าร่วมประชุมประชาคมตำบลในแต่ละ

เดือน อีกทั้งยังไม่มีรูปแบบของการประเมินผลที่ชัดเจน ไม่มีวิธีการที่สามารถวัดออกมาได้ถึงผลสัมฤทธิ์และไม่มีเอกสารอ้างอิงถึงการประเมินผล ผลของการประเมินจะวัดได้จากการที่มีผู้แจ้งความจำนงเข้าร่วมกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงของแต่ละปี จึงทำให้ไม่พบว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นประสบผลสำเร็จและตอบสนองต่อชุมชนมากนักน้อยเพียงใด (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545)

5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน พบว่า แผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นแผนที่จัดขึ้นเฉพาะหน่วยงานเจ้าของโครงการ และดำเนินการเอง เช่น อุทยานแห่งชาติภูเวียง ยังไม่ได้ให้ชุมชนหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน เนื่องจากเป็นแผนเฉพาะที่เป็นบทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ และการรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการจัดค่ายเยาวชนเกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีการสำรวจข้อคิดเห็นจากชุมชนถึงความเหมาะสมของหลักสูตรที่จัดขึ้น แต่ทางอุทยานได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความพึงพอใจเบื้องต้นจากการประชุมประชาคมตำบลไปพัฒนาวิธีการฝึกอบรม และวิธีการถ่ายทอดความรู้ (นาวัน ละคร, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545) ในด้านของหน่วยงานสนับสนุนการพัฒนาในชุมชน คือ อำเภอภูเวียงได้มีความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และองค์กรพัฒนาเอกชน จัดให้มีการประชุมเพื่อพัฒนา ปรับปรุงแผน โดยให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแผนภาพรวมของอำเภอภูเวียง โดยการร่วมวิเคราะห์เพื่อหาจุดอ่อน-จุดแข็ง อำเภอภูเวียงได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอันดับแรก เนื่องจากจะเป็นการเตรียมความพร้อมขององค์กรในชุมชนในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ด้วย ปัจจุบันได้มีหน่วยงานจัดการอบรมสัมมนาผู้นำในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ที่ว่าอำเภอภูเวียงร่วมกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอภูเวียงจัดฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเรียนรู้การท่องเที่ยว เพื่อเป็นการเพิ่มพูนทักษะของผู้นำเป็นต้น (ชัชววัฒน์ ชื่น โกลสม, สัมภาษณ์ 6 สิงหาคม 2545)

6. การมีส่วนร่วมในการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ระบบนิเวศวิทยา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เนื่องจากเป็นทุนเดิมทั้งในส่วนของทรัพยากรและทุนทางสังคมที่ท้องถิ่นมีอยู่ เพื่อให้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการอนุรักษ์ มีการบำรุงรักษาและดูแลร่วมกัน (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545) ซึ่งเห็นได้จากการที่ชุมชนได้ร่วมบริจาคที่ดินในการสร้างพิพิธภัณฑสถาน (สุขวิทย์ โครตสุมาตย์, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545) และการเข้าร่วมประชาพิจารณ์ที่อุทยาน ทั้งนี้ เกิดจากการเห็นความสำคัญของท้องถิ่น การให้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมในการให้การศึกษา ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

ในการสร้างประโยชน์ที่สำคัญ โดยการบริจาคที่ดินให้ไว้เป็นสมบัติให้เป็นของทุกคนจะได้รับความหวงแหนร่วมกัน ในส่วนกิจกรรมที่จัดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้ได้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ ศิลปวัฒนธรรม ในการท่องเที่ยววนั้น ๆ ด้วย เช่น กิจกรรมแรลลี่ นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินจากการแข่งขันแล้ว ยังได้รับความรู้จากการทัศนศึกษาทางธรรมชาติ ได้รับความรู้ในการรักษาระบบนิเวศ การศึกษาเรื่องพันธุ์พืชโบราณ เป็นต้น (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545) จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นยังมีมากในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์ไว้บางส่วนของภูมิปัญญาที่มีอยู่ และยังไม่ได้มีการสำรวจอย่างเป็นระบบ ควรให้ความสำคัญโดยให้ องค์การบริหารส่วนตำบลหรือโรงเรียนมาดูแลในเรื่องนี้อย่างจริงจัง (เจ้าคณะตำบลเขาน้อย, สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2545) ในการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยววนั้น ชุมชนควรจะดำเนินการจัดเอง แต่ภายใต้การมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถที่จะนำไปจัดทำเป็นกิจกรรมอื่น ๆ ได้ เช่น อุทยานแห่งชาติภูเวียง ได้จัดทำหลักสูตรในการอบรมเยาวชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ จะมีเรื่องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศวิทยาการศึกษาเกี่ยวกับพรรณไม้ สัตว์ป่า และแหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยาน โดยให้ความรู้ผ่านวิทยากรของอุทยาน โดยจัดทำกิจกรรมทุกปีช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน จะมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของอุทยานในการประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกครั้งที่จะเข้าร่วมประชุมประชาคมตำบล (นาวิน ละคร, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545)

7. การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและธุรกิจการท่องเที่ยว ในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกเทศก์และการบริการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) อันจะนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกในที่สุด พบว่า ความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่นนั้นผู้นำชุมชน มีความรู้ มีความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังไม่มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคลากร หรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงความหมาย หรือองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน (เรื่องฤทธิ์ กิ่งสีดา, สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2545) การแสดงความคิดเห็นในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เริ่มต้นจากการที่ได้มองเห็นปัญหาของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการมาท่องเที่ยว โดยได้พยายามที่จะให้มีการจัดการเรื่องของความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว และชุมชนได้ศึกษา แต่ให้เป็นกระบวนการติดตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545) เช่น อุทยานแห่งชาติภูเวียงได้จัดทำบอร์ดนิทรรศการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

และแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้ทราบ มีการแจกแผ่นพับ เพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมพิพิธภัณฑน์ได้จัดทำโครงการรักษาศึกคึกคักคำบรรพ์ เป็นการให้ความรู้แก่คน ในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรจะได้มีการวางแผนทรัพยากรของท้องถิ่น คือการจัดปัญหา การลักลอบขุดกระดูกไดโนเสาร์ไปขาย โดยการให้ความรู้กับประชาชน (เบญจา เสกธีระ, สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2545) หรือวิธีการป้องกันการลักลอบขุดกระดูกไดโนเสาร์นั้น ถ้าทุกฝ่าย ร่วมมือกันให้ความรู้กับชุมชนจะโดยวิธีใดก็ได้หรือผ่านทางองค์กรทางศาสนา จะช่วยลดปัญหา เรื่องของการลักลอบขุดกระดูกไดโนเสาร์ การให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกเทศก์ และการบริการเพื่อ เพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) นั้น พบว่าได้มีพบการมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดฝึกอบรม การให้ความรู้ การพัฒนาบุคลากร ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น อุทยานแห่งชาติภูเวียงได้มีการพัฒนาบุคลากรที่ทำงาน ในการบริการนักท่องเที่ยว โดยการส่งเข้ารับการอบรม เรื่องการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว การถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน โดยมีกรมป่าไม้เป็นเจ้าของโครงการ และเป็นผู้จัด จึงไม่เห็นการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นหรือกับภาคธุรกิจ

ในการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวนั้น ได้พบปัญหาที่เกิดขึ้น จากการที่ ไม่มีการรวบรวมแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระบบ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เพราะขาดหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่โดยตรงในการประสานงาน ซึ่งชุมชนได้ให้ความสำคัญและ พยายามที่จะแก้ไขในเรื่องนี้ เช่น เวล่านักท่องเที่ยวมาแล้วทำอย่างไรให้เกิดความประทับใจออกไป ไม่ใช่มาดูแลซากไดโนเสาร์ เพราะปัจจุบันนักท่องเที่ยวเริ่มลดลง นักท่องเที่ยวมาแล้วจะไม่ค่อยกลับมาเที่ยวอีก บางทีอาจคิดว่าเป็นแค่ก้อนหินธรรมดา ทุกคนมาเที่ยวก็บอกว่ามาดูแลหิน ไม่มีอะไรให้ดู ซึ่งทำให้พบว่า สาเหตุเกิดจากยังไม่มีการมีส่วนร่วมในการอบรมหรือให้ความรู้ เกี่ยวกับการมรดกเทศก์และการบริการจากหน่วยงานอื่นหรือทางภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นข้อจำกัดทาง โครงสร้าง และการกำหนดบทบาทหน้าที่ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ หน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน การดำเนินงานร่วมกันนั้นจะต้องทำให้เห็นถึงทิศทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ชัดเจน เพราะ โครงการและกิจกรรมที่จัดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้มีความพยายามที่จะจัดเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์แต่เป็นการจัดในกิจกรรมที่ซ้ำกัน ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเกิดความล้า เลไม่แน่ใจในบทบาทหน้าที่ และรูปแบบของการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน (อภิปรายเฉพาะกลุ่มชุมชน, 8 กันยายน 2545)

4.4 การพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ไว้ 5 รูปแบบ พบว่า มิตินของรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วม 2 มิตินคือ มิตินกระบวนการจัดการและมิตินความเข้มของการมีส่วนร่วม ซึ่งสาเหตุเกิดจากความแตกต่างของบทบาทหน้าที่ความพร้อมของหน่วยงาน บุคลากร งบประมาณ ที่สำคัญที่สุด คือจากการขาดการประสานงาน และไม่มีจุดเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การแบบตามเพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น มีดังนี้

1. แบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นมิตินของความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนหรือชุมชนรับฟังเฉพาะคำชี้แจงหรือรับรู้เฉพาะวัตถุประสงค์ในกิจกรรมนั้นทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือการปฏิบัติตามคำสั่งจากหน่วยงานต้นสังกัด พบว่าวิธีการที่โรงเรียนและชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น คือการปฏิบัติตามคำสั่งจากหน่วยงานต้นสังกัด หรือเข้าไปมีส่วนร่วมตามความสนใจส่วนบุคคลในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในชุมชนนั้น โดยเป็นการเข้าไปร่วมเฉพาะการรับฟังคำชี้แจง หรือรับรู้เฉพาะจุดประสงค์ในโครงการหรือกิจกรรมนั้น ซึ่งยังไม่ได้เกิดการมีส่วนร่วม แต่ทำให้พบว่า เป็นจุดเริ่มของวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โรงเรียน และชุมชนได้ใช้เป็นจุดเริ่มของแต่ละแบบ

2. แบบการมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งเป็นมิตินของความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนหรือชุมชนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาและลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดความต้องการ จัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น และตัดสินใจดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้น พบว่า โรงเรียนและชุมชนได้มีวิธีการร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา การกำหนดและจัดลำดับความต้องการของชุมชน จากการร่วมทำกิจกรรมการประชุมจัดทำวิสัยทัศน์กุเวียง ร่วมกับอำเภอกุเวียง และการร่วมทำประชาพิจารณ์ในพื้นที่ โดยการที่แต่ละฝ่ายมาร่วมระดมความคิดร่วมกันในการหาจุดแข็ง-จุดอ่อน ซึ่งได้พบการตัดสินใจดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย หรือการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละหน่วยงานที่ไปทำแผนขึ้นมารองรับ ในส่วนของโรงเรียนนั้น ปัจจุบันได้ตัดสินใจทำหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนชุมชนได้จัดทำแผนตำบล ซึ่งวิธีการที่ทั้งโรงเรียนและชุมชนได้ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนด และจัดลำดับ

ความต้องการของชุมชน และได้ตัดสินใจร่วมดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการนั้นบางกิจกรรม ถือได้ว่าเป็นการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในแบบมีส่วนร่วม

3. แบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นมิติกระบวนการจัดการ คือ การที่โรงเรียนหรือชุมชนร่วมทำประโยชน์ในโครงการหรือกิจกรรมนั้น เช่น การให้คำปรึกษา ให้แนวทาง การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การร่วมกำหนดทรัพยากร การประสานงาน การร่วมประชุม อบรม สัมมนา ผลการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ พบว่า วิธีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น ในทุกกิจกรรมของการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น เช่น ในกิจกรรมเข้าค่าย ได้มีการให้คำปรึกษา ให้แนวทางการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในกิจกรรมโครงการอนุรักษ์ซากดึกดำบรรพ์ได้มีการร่วมกำหนดทรัพยากร การประสานงาน การร่วมประชุม อบรม สัมมนา ในกิจกรรมแรลลี่ได้ร่วมบริจาคทรัพยากร เป็นต้น หรือจากการที่โรงเรียนและชุมชนมีความยินดีและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ เช่น การจัดส่งผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้คำปรึกษาในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานหรือโรงเรียนมีการจัดทำป้ายยินดีต้อนรับหน้าโรงเรียนเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เื่อนใจในการประสานงานนั้นอาจจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ จึงถือได้ว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ใด โนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่นนั้น โรงเรียนและชุมชนได้มีการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

4. แบบมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นมิติของกระบวนการจัดการคือ โรงเรียนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมในชุมชน โดยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น จะมาจากการร่วมในการบริหารกิจกรรมนั้น ๆ หรือไม่ก็ตาม พบว่าทุกโครงการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นในการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นได้มีการร่วมรับผลประโยชน์ในกิจกรรม ซึ่งเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในทางนามธรรม คือ การได้รับความภาคภูมิใจในควมมีคุณค่าและเป็นแหล่งท่องเที่ยวและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีเพียงบางกิจกรรมที่โรงเรียนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมคือรายได้ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว โดยเกิดจากการจำหน่ายของที่ระลึก การได้รับงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือการเป็นมัคคุเทศก์ ถึงจะมีข้อจำกัดในการกระจายการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ คือการไม่กระจายรายได้ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวไปยังโรงเรียนหรือชุมชนกลุ่มอื่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ซึ่งยังถือได้ว่าโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นทำให้โรงเรียนและชุมชนมีการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นแบบมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

5. แบบมีส่วนร่วมดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่ ซึ่งเป็นมิติความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับฟังคำชี้แจง การวางแผน การดำเนินงาน การร่วมรับ ผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล และร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงแผน พบว่า การดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่นั้นเกิดขึ้นเฉพาะหน่วยงานของอุทยาน แห่งชาติภูเวียงเท่านั้น แต่เป็นแบบดำเนินงานเฉพาะหน่วยงานที่เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งถือว่ายังไม่เป็นการมีส่วนร่วมตามแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่ ซึ่งยังไม่เป็นโครงการที่ทั้งโรงเรียนและชุมชนได้ร่วมดำเนินงาน และมีอำนาจเต็มที่ใน โครงการ โครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นทุกกิจกรรม โรงเรียนและชุมชนจะมีส่วนร่วมบางส่วนในแต่ละโครงการหรือกิจกรรมเท่านั้น เนื่องจากยังไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากความ ร่วมมือของทั้ง โรงเรียนและชุมชนร่วมจัดทำเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว จึงยังไม่พบการพัฒนา รูปแบบการเข้าไปร่วมดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่ในการดำเนินงานทุก กิจกรรมที่ผ่านมา

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้างเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ในเชิงลึก และการอภิปรายกลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มคือ โรงเรียนและชุมชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ให้ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ

5.1.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

5.1.2 เพื่อศึกษาวิธีการมีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

5.1.3 เพื่อศึกษาวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

5.1.4 เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละโรงเรียนและชุมชนในท้องถิ่น

การศึกษาค้นคว้านี้ได้สรุปผลของการศึกษา ดังนี้

5.1.1 พัฒนาการการท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

จากพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ จากเดิมที่มีเฉพาะการขุดค้นพบซากดึกดำบรรพ์และซากไดโนเสาร์ การท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติกุเวียง นั้นปัจจุบันได้มีการพัฒนาให้มีความหลากหลายขึ้นทั้งในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของท้องถิ่นที่ได้ทำให้เกิดความหลากหลายขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อให้เกิดความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว โดยให้มีทั้งอารยธรรม วัฒนธรรมดั้งเดิม มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่า มีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จนกลายเป็นที่สำคัญสำหรับการศึกษาวิจัยในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องของภูมิปัญญาดั้งเดิม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่อาศัยแนวทางจากนโยบายการพัฒนา

แบบมีส่วนร่วมในชุมชน คือการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยการให้ความรู้กับชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ไปในทางเดียวกัน ซึ่งได้สรุปได้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว การธำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น จากพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกงวิชัย จังหวัดขอนแก่น ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วนั้น ทำให้พบความต้องการในการพัฒนาเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ 3 ด้าน ได้แก่

5.1.1.1 การพัฒนาในด้านของพื้นที่ ได้พบถึงความต้องการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีการจัดการจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งที่พัก และการบริการที่พัก รวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแบบวิถีชุมชนเกี่ยว หรือการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือการเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

5.1.1.2 การพัฒนาในด้านการให้ความรู้ ได้พบถึงความต้องการให้มีการพัฒนาการให้ความรู้วิชาการที่ทันสมัย มีเจ้าหน้าที่แนะนำเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดนิทรรศการ ให้มีการจัดความรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถหาความรู้ได้เอง ให้มีการฝึกให้คนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบและการกระจายรายได้

5.1.1.3 การพัฒนาในด้านการจัดการ ได้พบถึงความต้องการให้มีการมีส่วนร่วมในการจัดการทั้ง 14 หมู่บ้าน โดยให้มีคณะกรรมการที่มีความหลากหลาย เพื่อกำหนดความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งมีความเห็นที่แตกต่างคือ มีความต้องการที่จะให้องค์การบริหารส่วนตำบลทำหน้าที่หลักในการรับผิดชอบ โดยการแสดงบทบาทในการให้การอบรมโดยผ่านวิทยากรเพื่อสร้างวิทยากรที่มีความรู้ในท้องถิ่น

5.1.2 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกงวิชัย จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ความไม่ชัดเจนในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หรือความไม่ชัดเจนในการให้บทบาท ทำให้มีผลต่อระบบคิดวิเคราะห์หาเหตุผลในการเข้าไปเกี่ยวข้อง มีผลทำให้เกิดความไม่มั่นใจในวิธีการ และช่วงเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงาน จากการศึกษา พบว่า โรงเรียนไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ไม่ได้ร่วมคิดในการวางแผนตั้งแต่เริ่มแรก แต่ได้เข้าร่วมรับฟังคำชี้แจง วัตถุประสงค์ของโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้น เป็นจุดเริ่มของวิธีการเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งยังไม่เกิดการมีส่วนร่วมในการวางแผน วิธีการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ การประสานงานหรือการอำนวยความสะดวก โดยมีเงื่อนไขจากการให้ความสำคัญของโรงเรียนในโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นนั้น เป็นการมีส่วนร่วมดำเนินงานเพื่อให้เกิดการทำงาน การได้รับ

ความภาคภูมิใจ และการนำความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมาถ่ายทอดให้นักเรียนได้เรียนรู้ถือว่าวิธีการดังกล่าวเป็นการที่โรงเรียนได้รับผลประโยชน์โดยอ้อม ส่วนการรับผลประโยชน์ตรงคือรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว นั้น มีเพียงโรงเรียนเวียงจันทน์ที่ได้รับผลประโยชน์บางส่วน คือเกิดจากการจัดทำของที่ระลึกจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว แต่ไม่พบความยั่งยืนในการที่จะนำไปประกอบเป็นอาชีพเสริมในโรงเรียนได้ โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล มีเพียงเฉพาะการรับฟังผลของการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านการเข้าร่วมประชุมประชาคมตำบล ส่วนหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวยังอยู่ในระหว่างการดำเนินการเรียนการสอน จึงยังไม่มีผลการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน พบว่า โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้ เนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า โรงเรียนขาดความชัดเจนในหน้าที่และวิธีการมีส่วนร่วม รวมถึงการขาดการประสานงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาศึกษาและกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น พบว่าโรงเรียนให้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่าและการให้ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรที่มีความหลากหลายในด้านเนื้อหา เนื่องจากการท่องเที่ยวมีผลกระทบโดยตรงต่อโรงเรียน และเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลในเรื่อง 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ในโรงเรียนโดยทำเป็นโครงการร่วมมือกับองค์กรชาวบ้าน การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ และภาครัฐกิจการท่องเที่ยวในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์และการบริการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) อันจะนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกที่ดีในโรงเรียน

5.1.3 วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

การศึกษาวิจัย พบว่า บทบาทหน้าที่ของชุมชน ความรู้ สถานภาพทางสังคม หน้าที่และความรับผิดชอบ ส่งผลถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน โดยบทบาทนั้นมีความแตกต่างกัน ดังนี้

อุทยานแห่งชาติภูเวียง มีบทบาทเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานเป็นสถานที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวมีหน้าที่คือการจัดค่ายอบรมเกี่ยวกับป่าไม้และสิ่งแวดล้อม

พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียงบทบาทเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าซากดึกดำบรรพ์ เป็นสถานที่รวบรวมความรู้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีหน้าที่ในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว เยาวชน และบุคคลที่สนใจทั่วไป

องค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทในการสนับสนุนจัดสรรงบประมาณ การเข้าร่วมอบรมสัมมนา นำความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ไปประชาสัมพันธ์

อำเภอภูเวียง บทบาทคือ การให้การสนับสนุนในการวางแผน การประสานงาน การแนะนำให้ความรู้ กำกับติดตาม ส่งเสริมและพัฒนาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

องค์กรทางศาสนา มีบทบาทคือ เป็นแหล่งที่รวมภูมิปัญญาช่วยประสานงาน ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม จัดเกล้าเรื่องของศีลธรรมในชุมชน

จากการศึกษาวิจัย ได้พบถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น ให้มีความเป็นเอกลักษณ์โดยให้มีการร่วมกันวางแผนให้มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น และให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมจะต้องมีความพร้อมของหน่วยงาน ทั้งเรื่องของบุคลากร งบประมาณ ความรู้ และการแสดงบทบาทในการเป็นผู้ประสานงานที่จะต้องทราบ และสามารถรวมแผนพัฒนาในภาพรวมของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้ สรุปได้ว่าในโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนทั้งหมด แต่จะผ่านการร่วมปรึกษาหารือในการประชุมประชาคมในตำบล การตัดสินใจจะเป็นการตัดสินใจผ่านคณะกรรมการ หรือหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการ จะมีเฉพาะบางกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียงที่ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในบางส่วนของกิจกรรมโดยการให้ร่วมแสดงความคิดเห็น แต่การตัดสินใจจะเป็นบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น พบว่าบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานมีผลต่อความพร้อมในการดำเนินงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีความพร้อมที่แตกต่างกัน เช่น อุทยานแห่งชาติภูเวียง จะมีความพร้อมมากในด้านสถานที่ การเตรียมมัคคุเทศก์ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ส่วนพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ จะมีความพร้อมในด้านจัดเตรียมการบรรยายให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว และการสนับสนุนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและชุมชน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า ชุมชนทั้งหมดไม่มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ตรง แต่จะได้ผลประโยชน์โดยอ้อม จะมีเฉพาะอุทยานแห่งชาติภูเวียงเท่านั้น ที่มีความชัดเจนในการรับผลประโยชน์ทั้ง โดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงคือการมีรายได้จากมัคคุเทศก์นำเที่ยว การเข้าร้านจำหน่ายของที่ระลึก การได้รับการบริการเป็นคำบำรุงสถานที่ และการได้รับงบประมาณสนับสนุนในการบำรุงรักษาสถานที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง โดยอ้อมคือการได้รับความรู้จากการแลกเปลี่ยนในกิจกรรมค่าย ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยอ้อม คือ ได้รับความภูมิใจที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้พบความสูญเสียรายได้จากผลกระทบที่เกิดจากการ

ท้องถิ่น โดยนักท้องถิ่นไม่ทราบจุดอื่นของแหล่งท่องเที่ยวจะมาเที่ยวเพียงครั้งเดียว ได้มีข้อเสนอแนะให้มีการผลิตมัคคุเทศก์ที่เป็นคนของท้องถิ่นเพื่อเป็นการนำรายได้กลับมาสู่ชุมชน จะทำให้เกิดการกระจายรายได้และเป็นการประชาสัมพันธ์ด้วย การมีส่วนร่วมในการประเมินผลพบว่า โครงการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นไม่ได้ให้หน่วยงานอื่นมีส่วนร่วมในการประเมินผล จะเป็นหน้าที่ของเจ้าของโครงการหรือผู้จัดกิจกรรม โดยจะทำการสอบถามถึงความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมผ่านการร่วมประชุมประชาคมตำบล และจะวัดจากจำนวนผู้เข้าร่วมในโครงการที่เพิ่มขึ้นหรือน้อยลงในแต่ละปี ไม่มีรูปแบบของการประเมินผลที่ชัดเจน ไม่มีวิธีการวัดได้ถึงผลสัมฤทธิ์ ไม่มีเอกสารอ้างอิงถึงการประเมินผล จึงพบว่า โครงการหรือกิจกรรมนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ หรือตอบสนองต่อชุมชน แต่จะมีการนำผลที่ได้จากการสอบถามไปหารือภายในหน่วยงานเพื่อวางแผนในการจัดครั้งต่อไป การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน พบว่าแผนการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นแผนเฉพาะของหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการ จึงไม่ได้ให้ชุมชนหรือหน่วยงานอื่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน แต่จะมีการสอบถามถึงความพึงพอใจในการเข้าร่วม โครงการหรือกิจกรรมจากการเข้าร่วมประชุมประชาคมตำบล เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาวิธีการฝึกอบรม วิธีการถ่ายทอดความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีเฉพาะแผนการจัดทำวิสัยทัศน์ภูเวียงที่เป็นแผนภาพรวมของอำเภอที่ได้ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมวิเคราะห์หาจุดอ่อน-จุดแข็ง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนในด้านอื่น ๆ ด้วย การมีส่วนร่วมในการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ระบบนิเวศวิทยา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น พบว่ามีการให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมทั้งทางทรัพยากรและทางสังคม โดยการมีส่วนร่วมในการบริจาคที่ดินสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา หรือการร่วมทำประชาพิจารณ์เพื่อให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของการจัดการท่องเที่ยวหรือการจัดกิจกรรมให้ความรู้ในการการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานแล้ว ยังได้รับความรู้จากการศึกษาทรัพยากร ธรรมชาติ ระบบนิเวศ ศิลปะ วัฒนธรรม ในกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยซึ่งความรู้ที่ได้ชุมชนสามารถที่จะดำเนินการเองได้ทั้งหมดหรือพัฒนาเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการให้องค์การบริหารส่วนตำบลหรือโรงเรียนมีบทบาทในการดำเนินงานในเรื่องนี้ การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและธุรกิจการท่องเที่ยวในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์ และการบริการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) อันจะนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกในที่สุด พบว่า ผู้นำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ไม่มี

วิธีการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความความเข้าใจตรงกัน โดยการแสดงความคิดเห็นจากการเริ่มเห็นปัญหาของการท่องเที่ยวแล้วจัดการผ่านกระบวนการตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน มีการจัดฝึกอบรมร่วมกับภาครัฐในการให้ความรู้ การพัฒนาบุคลากรในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว วิธีการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน โดยภาครัฐที่จัด คือ กรมป่าไม้จัดให้กับอุทยานแห่งชาติภูเวียง ยังไม่พบการมีส่วนร่วมกับภาคธุรกิจในการอบรมให้ความรู้ หรือการสร้างประทับใจ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ข้อจำกัดทางโครงสร้าง การกำหนดบทบาทหน้าที่ ขาดหน่วยงานทำหน้าที่ประสานงาน และยังไม่มีการรวบรวมแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระบบ ซึ่งได้พบความพยายามที่จะดำเนินการในเรื่องนี้โดยการจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวขึ้น แต่เป็นการจัดกิจกรรมที่ซ้ำกัน ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความล้าละไม แน่ใจในบทบาทหน้าที่และรูปแบบที่ชัดเจนของกิจกรรม

5.1.4 การพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้จำลองแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ไว้ 5 รูปแบบ พบว่า มิติของรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วม 2 มิติคือ มิติกระบวนการจัดการและมิติความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม ซึ่งมีสาเหตุเกิดจากความแตกต่างของบทบาทหน้าที่ ความพร้อมของหน่วยงานในด้านบุคลากร งบประมาณ และที่สำคัญคือ การขาดการประสานงาน ไม่มีจุดเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การจำลองแบบเพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วม มีดังนี้

5.1.4.1 แบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นมิติของความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมคือ โรงเรียนหรือชุมชนรับฟังเฉพาะคำชี้แจงหรือ รับรู้เฉพาะวัตถุประสงค์ในกิจกรรมนั้น ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือการปฏิบัติตามคำสั่งจากหน่วยงานที่สังกัด สิ่งที่พบคือทั้งโรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามคำสั่งและร่วมเฉพาะการรับฟังคำชี้แจง รับรู้วัตถุประสงค์ ซึ่งถือว่ายังไม่ได้เกิดการมีส่วนร่วม แต่ทำให้พบว่าเป็นจุดเริ่มของวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วม

5.1.4.2 แบบการมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งเป็นมิติของความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนหรือชุมชนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดความต้องการลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น และตัดสินใจดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการนั้น ได้พบว่า ได้มีการตัดสินใจร่วมดำเนินการจากชุมชน โดยมีเงื่อนไขอยู่ที่ความพร้อมของหน่วยงานในการจัดทำแผนขึ้นมารองรับ โครงการซึ่งโรงเรียนจะเป็นเรื่องของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนชุมชนจะเป็นเรื่องของแผนตำบล ถือได้ว่าเป็นการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมแบบร่วมมีส่วนร่วม

5.1.4.3 แบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นมิติกระบวนการจัดการ คือ การที่โรงเรียนหรือชุมชนร่วมทำประโยชน์ในโครงการหรือกิจกรรมนั้น เช่น การให้คำปรึกษาให้แนวทาง การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การร่วมกำหนดทรัพยากร การประสานงาน การร่วมประชุม อบรม สัมมนา พบว่า ในทุกกิจกรรมที่จัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโรงเรียนและชุมชนใน ทำให้เกิดประโยชน์ โดยมีเงื่อนไขในการประสานงานทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนและชุมชนได้มีการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในแบบของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

5.1.4.4 แบบมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นมิติกระบวนการจัดการ คือ โรงเรียนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมในชุมชน โดยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นจะมาจากการร่วมในการบริหารกิจกรรมนั้น ๆ หรือไม่ก็ตาม พบว่า ได้รับประโยชน์ในด้านนามธรรมมากที่สุดคือ การได้รับความภาคภูมิใจในควมมีคุณค่าและเป็นแหล่งท่องเที่ยวความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีบางกิจกรรมที่โรงเรียนและชุมชนบางหน่วยงานที่ได้รับผลประโยชน์จากการจำหน่ายของที่ระลึกหรือการรับงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือการเป็นมัคคุเทศก์ในแหล่งท่องเที่ยว แม้จะพบถึงข้อจำกัดในการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวบ้าง แต่ยังถือได้ว่าเป็นการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

5.1.4.5 แบบมีส่วนร่วมดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่ ซึ่งเป็นมิติของความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมคือ โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับฟัง คำชี้แจง การวางแผน การดำเนินงาน การร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล และร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน พบการดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่มีเฉพาะหน่วยงานของอุทยานแห่งชาติภูเวียง ซึ่งยังไม่เป็นการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมเพราะเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ โครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ยังไม่มีกิจกรรมที่เกิดจากความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนในการจัดทำเป็นโครงการหรือกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม จึงไม่พบการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่ในทุกกิจกรรมที่ผ่านมา

5.2 การอภิปรายผล

เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำความรู้ที่ได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการอภิปรายผล เนื่องจากพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนโบราณที่มีการก่อตั้งมาเป็นเวลานาน มี

วิวัฒนาการและความเป็นมาที่มองให้เห็นถึงศักยภาพในการเป็นแหล่งวัฒนธรรม อารยธรรม คั้งเดิม มีบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนโบราณ เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในพื้นที่ทั้งเป็นแหล่งมีที่ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและมีคุณค่า เป็นแหล่งที่มีการค้นพบซากดึกดำบรรพ์มากมาย จนกระทั่งการค้นพบซากไดโนเสาร์ จนกลายเป็นแหล่งสำคัญสำหรับการศึกษาวิจัยในด้านต่าง ๆ จากความเหมาะสมหลายประการดังที่กล่าวมา ทำให้พื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง และความมีชื่อเสียงนั้นทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงให้มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น รวมถึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำรายได้จากการท่องเที่ยวนั้นกลับมาพัฒนาในท้องถิ่นด้วย จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพื้นที่ไดโนเสาร์อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น มีความสอดคล้องกับที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ที่ได้ให้รายละเอียดของศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้ คือต้องมีศักยภาพในพื้นที่ คือ ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Nature Base) เช่น มีป่าอุดมสมบูรณ์ มีน้ำตก มีระบบนิเวศที่เหมาะสม มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Authentic Endermic or Unique) รวมถึงมีแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ของพื้นที่นั้น ๆ เช่น มีพืชพันธุ์ต้นไม้โบราณมีซากดึกดำบรรพ์ มีซากไดโนเสาร์ มีร่องรอยชุมชนโบราณ

5.2.1 ในส่วนของพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ที่ได้พบถึงความต้องการในการพัฒนา ซึ่งได้แก่

5.2.1.1 การพัฒนาในด้านพื้นที่ ที่พบว่า ต้องการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้ให้มากที่สุด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีการจัดการให้เป็นระบบ มีลานจอดรถ มีที่พักในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเพื่อบริการนักท่องเที่ยว หรือนักท่องเที่ยวใช้บริการที่พักจากที่อื่นแล้วมาท่องเที่ยวแบบวันเที่ยวเดียว หรือการเดินทางจะเป็นการรักษาสุขภาพด้วย เนื่องจากจุดท่องเที่ยวแต่ละจุดมีระยะทางไม่ไกล และในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นจะต้องทำป้ายบอกที่ทิ้งขยะ ทำป้ายบอกวิธีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม รวมถึงข้อปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวด้วย นั้นแสดงให้เห็นถึงความต้องการในการพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับหลักการในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้ คือ หลักในการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resources Sustainable) ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางในการทำธุรกิจในระยะยาว และสอดคล้องกับหลักการที่มีความพร้อมทางข้อมูลข่าวสารการให้ความรู้ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมการท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539)

5.2.1.2 การพัฒนาในด้านการให้ความรู้ พบว่า ต้องมีการพัฒนาระบบการให้ข้อมูลทางวิชาการและความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ แหล่งท่องเที่ยวที่นั้น จะต้องมีการแนะนำอธิบายเรื่องราว ต่าง ๆ โดยการจัดทำป้ายสื่อความหมาย มีเจ้าหน้าที่แนะนำให้เห็นความสำคัญของซากไดโนเสาร์ มีการจัดบริการความรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถหาความรู้ได้ด้วยตัวเอง จัดห้องแสดงนิทรรศการให้เป็นที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างความประทับใจ ซึ่งสามารถทำได้โดยต้องฝึกให้คนในท้องถิ่นได้มีความรู้ทางวิชาการ ให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น และเพื่อให้เกิดการกระจาย รายได้ไปยังองค์กรอื่น ๆ ในท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักการในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539) ดังนี้ คือหลักในการมีส่วนร่วมเต็มที่ของท้องถิ่น (Involving Local Community) ซึ่งหลักการนี้ไม่เพียงแต่จะสร้างผลตอบแทนทั้งในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวและคนในพื้นที่แล้วยังช่วยกระตุ้นระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวและสอดคล้องกับ หลักการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ที่ว่าด้วยการให้มีการฝึก อบรมพัฒนาบุคลากร (Training Staff) โดยการสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนให้บุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

5.2.1.3 การพัฒนาการจัดการ พบว่า มีความต้องการให้มีการนำชุมชนในแต่ละตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ โดยต้องร่วมมือกันทั้ง 14 หมู่บ้าน แล้วจัดตั้งให้มีคณะกรรมการที่มีความหลากหลายเพื่อกำหนดความรับผิดชอบในแต่ละด้านให้ชัดเจน นอกจากนี้ยังพบว่ามีความคิดเห็นในพัฒนาการจัดการที่แตกต่าง คือจะต้องมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ หน่วยงานหลักนี้คือ องค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องแสดงบทบาทจัดฝึกอบรมให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าไปในทางเดียวกัน โดยการจัดหาวิทยากรมาอบรมให้ความรู้กับชุมชน และต้องเป็นวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสร้างวิทยากรท้องถิ่นขึ้นมา มีความสอดคล้องกับประสิทธิ์ ลิปรีชา (2538) ที่ให้ความเห็นว่า รัฐต้องทบทวนนโยบายเกี่ยวกับทัวร์ป่า โดยนำเสนอถึงวิถีชีวิตของชาวเขาที่มีระบบธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละเผ่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกนำมาเป็นจุดเด่นเพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบการผลิต เพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียวย โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้ที่ได้รับผลกระทบในเรื่องนี้โดยตรงคือ ชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งได้นำเสนอให้มีการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับผลที่จะเกิดตามมาภายหลังจากให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน แล้วให้ชุมชนตัดสินใจว่าจะรับนักท่องเที่ยวเข้ามาหรือไม่ ถ้ารับเข้ามาจะต้องเตรียมความพร้อมอะไรบ้าง รวมถึงการบริหารจัดการเพื่อกระจายรายได้ให้ตกถึงสมาชิกใน

ชุมชนให้มากที่สุด และมีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ที่ได้ให้รายละเอียดของศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่าจะต้องมีองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมที่เป็นการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น (Involvement of Local Community People Participation) ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น รวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาใช้บำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

5.2.2 การมีส่วนร่วมของโรงเรียนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน วิธีการมอบหมายงานและการให้บทบาทหน้าที่ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วม ไม่เกิดการสร้างความคุ้นเคย ไม่ชัดเจนในวิธีการและระยะเวลาที่จะเข้าไปร่วมในกิจกรรมนั้น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความคิดเห็นและบุคลิกภาพส่วนบุคคลมีผลต่อวิธีการตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social Physiology Theory, อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536 : 82-85) โดย เอเวอร์เรท ดี เฮเกน (Everett E. Hagen) ที่กล่าวว่า แรงจูงใจ (Motive) โดยเฉพาะแรงจูงใจส่วนบุคคล (Personal Motives) ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่พัฒนาขึ้นในตัวบุคคล เป็นการประกอบมาจากความต้องการส่วนบุคคลและสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยมีแรงกระตุ้น (Drive) อยู่ข้างใน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิธีการมอบหมายที่มีความชัดเจนจะทำให้เกิดความเต็มใจ ความมั่นใจ และส่งผลถึงความพร้อม และความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น ทั้งนี้ เกิดจากความเชื่อและความภาคภูมิใจต่อบทบาทหน้าที่ ความสำคัญในชุมชนของหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับ บุญช่วย ศิริเกษ (2543) ที่ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมขององค์การว่าเป็นกระบวนการของความเชื่อและข้อสมมุติฐานร่วมกันของสมาชิกองค์การ ซึ่งวัฒนธรรมขององค์การมีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางการบริหารอื่นด้วย เช่น โครงสร้างองค์การ การจูงใจ ภาวะผู้นำ การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร และการเปลี่ยนแปลงองค์การ วัฒนธรรมองค์การเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก สิ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมองค์การ ได้แก่ วิสัยทัศน์ หรือวิสัยทัศน์ขององค์การ ประเพณี พิธีการ และเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร

5.2.3 การศึกษาวิจัยพบว่าโรงเรียนมีความผูกพันต่อทรัพยากรของท้องถิ่น เพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการที่กำหนดไว้ร่วมกันคือการให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึก การสร้างความรู้สึกร่วมกัน การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของทรัพยากรท้องถิ่น โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ทำการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนและกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนมีผลต่อความพร้อมของการเข้าร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้มีความสอดคล้องกับหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่การท่องเที่ยว

แห่งประเทศไทย (2539) ได้วางหลักในการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงด้านการให้การศึกษา การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่า มุ่งเน้นความเจริญด้านเศรษฐกิจและการมีรายได้เพียงอย่างเดียวและจากการที่โรงเรียน ได้มีวิธีการมีส่วนร่วมหลายรูปแบบและหลากหลายกิจกรรม ในการดำเนินงานนั้นสอดคล้องกับที่ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537) ได้เสนอแนวคิดในการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่คณะหรือบุคคลเข้ามาช่วยเหลือหรือสนับสนุนในการทำประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับการรวมพลังในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา คือการให้มีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินงาน หรือปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด วิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มีความสอดคล้องกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของโคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977) หลายประการ ดังนี้ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการตัดสินใจจะประกอบไปด้วย การกำหนดความต้องการ จัดลำดับความสำคัญ การเลือกนโยบายและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับการที่โรงเรียนตัดสินใจเข้าร่วมในโครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเนื่องจากมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับนโยบาย การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ซึ่งหมายถึงผู้ที่ทำให้เกิดประโยชน์และเรื่องในการทำให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับที่โรงเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการทำประโยชน์ในฐานะเป็นคณะกรรมการ การอำนวยความสะดวก การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefit) คือ การได้รับผลประโยชน์ การกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม รวมถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบด้วย สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของโรงเรียนที่ได้รับผลประโยชน์ในทางอ้อมคือ ได้รับความรู้จากการถ่ายทอดของครูเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและได้รับความภาคภูมิใจที่มีแหล่งท่องเที่ยว การได้เห็นคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือความ เห็นชอบ (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของคนได้นั้น ไม่สอดคล้องในด้านนี้ เนื่องจากโรงเรียนไปร่วมรับฟัง ผลการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมเท่านั้น และผลจากการศึกษาวิจัยครั้งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543) ที่ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ชั้น ดังนี้ คือ 1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ คือ การร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา การตัดสินใจ การกำหนดความต้องการ ลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ไม่พบความสอดคล้องในขั้นนี้ เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มและไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการ 2. การมีส่วนร่วมในขั้น

วางแผนโครงการ เป็นขั้นมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการ
 แนวทางในการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน ไม่พบความสอดคล้องในด้าน
 นี้ของโรงเรียน เนื่องจากการไปร่วมรับฟังการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการเท่านั้น 3. การ
 มีส่วนร่วมในขั้นดำเนินงาน เป็นขั้นการทำประโยชน์โดยการช่วยเหลือทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์
 แรงงาน การบริหารและประสานงานมีความสอดคล้องในขั้นนี้เนื่องจากโรงเรียนร่วมเป็นคณะ
 กรรมการโครงการ ให้ความสะดวกในการอำนวยความสะดวก 4. การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์
 จากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้และรับผลเสียที่อาจเกิด
 ขึ้นอาจจะเป็นด้านกายภาพหรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้ โรงเรียนมีความ
 สอดคล้องในด้านนี้ เนื่องจากได้รับผลประโยชน์ในทางอ้อมคือ ได้รับความรู้จากการถ่ายทอด
 ของครูเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและได้รับความภาคภูมิใจที่มีแหล่งท่องเที่ยว การได้เห็น คุณค่าของ
 สถานที่ท่องเที่ยว 5. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 เข้ามาร่วมกันประเมินว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โรงเรียนไม่มีความ
 สอดคล้องในด้านนี้ เนื่องจากการเข้าไปร่วมรับฟังผลของการดำเนิน โครงการ การมีส่วนร่วม
 ในการดำเนินงานของโรงเรียนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอก
 ฎเวียง จังหวัดขอนแก่นไม่สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ ฟาร์เกน (Fargence, 1977) ที่
 ได้กล่าวว่า ฐานการมีส่วนร่วมถ้ามีกว้างขวางมากเท่าใดจะทำให้อิทธิพลในการกำหนดแผนและ
 นโยบายมีมากขึ้น และหากมีฐานการมีส่วนร่วมมากขึ้นเท่าใดก็จะมีทางเลือกของสังคมมากขึ้น
 เท่านั้น ไม่มีความสอดคล้องกับแนวคิดนี้ในด้านการขยายปริมาณของโรงเรียนที่มีส่วนร่วมใน
 การดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ
 มีทรัพยากรที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไม่เหมือนพื้นที่อื่น จึงไม่มีการขยายการมีส่วนร่วมนี้ไปยังโรง
 เรียนในพื้นที่อื่น

5.2.4 จากการศึกษาวิจัยที่พบถึง ความหลากหลายขององค์กรที่เป็นตัวแทนของชุมชน
 ซึ่งจะมีความเกี่ยวพันกันเป็นระบบในชุมชนกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน ทำให้มี
 ความหลากหลายในวิธีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยว ซึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ของ
 แต่ละหน่วยงานและยังได้พบถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้อง
 กับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของท้องถิ่นให้มีความเป็นเอกลักษณ์โดยให้มีการร่วม
 กันวางแผนให้มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นและให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมนั้นสอดคล้องกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) คือ มืองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมที่เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม
 ของชุมชนในท้องถิ่น (Involvement of Local Community People Participation) ซึ่งหมายถึง

การมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น รวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาใช้บำรุงรักษา และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นได้มีโอกาสในการควบคุมพัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเอง หน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมจะต้องมีความพร้อมของหน่วยงาน ทั้งเรื่องของบุคลากร งบประมาณ ความรู้ และการแสดงบทบาทในการเป็นผู้ประสานงานที่จะต้องทราบ และสามารถรวมแผนพัฒนาในภาพรวมของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ ศันสนีย์ ตันติวิท (2539) ที่ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะล้านต่อท้องถิ่น ได้พบปัญหาของผู้นำในการแสดงบทบาทผู้บริหาร ปัญหาในด้านการแสดงบทบาทผู้ให้การศึกษา ปัญหาในการแสดงบทบาทผู้ประสานและผู้ติดตามประเมินผล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงว่าหากหน่วยงานที่จะเข้ามาทำหน้าที่หลักในการประสานงานในด้านนี้แล้วจะต้องมีความพร้อมในทุกด้านที่กล่าวมา จากการศึกษาที่พบว่าความรู้ สถานภาพทางสังคม หน้าที่ความรับผิดชอบของผู้นำในองค์กร มีผลต่อการนำองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่งผลต่อระบบของการคิด การวิเคราะห์ผลได้ผลเสียจากการดำเนินงานท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้นำในชุมชนที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ เป็นบุคคลที่สามารถสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับที่ พัฒน์ บุญรัตน์ (2517 อ้างถึงใน พรเพ็ญ จริญญาณุมล, 2542) ได้กล่าวถึงผู้นำในชุมชนคือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบด้วยผู้มีความสามารถพิเศษในกลุ่มชน หรือในท้องถิ่นที่สามารถเป็นสิ่งผลักดันในแต่ละสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ รวมทั้งจากการศึกษาวิจัยที่พบว่า บทบาทหน้าที่ขององค์กรในชุมชนมีความสำคัญต่อการเข้าไปร่วมดำเนินงาน โดยส่งผลต่อการแสดงบทบาทของบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กร ส่งผลต่อการประสานงานในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงเป็นข้อจำกัดในการให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ กับองค์กรอื่นด้วย เนื่องจากไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมประสานงานอย่างชัดเจน และหากบุคคลในองค์กรไม่ทราบบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่ชัดเจนแล้ว จะทำให้เกิดความไม่เข้าใจไม่เป็นในทิศทางเดียวกันทั้งในองค์กรเอง หรือการแสดงบทบาทต่อองค์กรอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กังสดาล ภูสิงหา (2542) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องประกอบไปด้วยความสมดุลของฝ่ายต่าง ๆ 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ดำเนินการนำเที่ยว ฝ่ายอนุรักษ์พิทักษ์รักษา ฝ่ายรัฐบาลภาครัฐและฝ่ายชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในจำนวนนี้ฝ่ายชุมชนท้องถิ่นเป็นฝ่ายที่สำคัญที่สุดหากชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ หรือแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ก็จะก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวมีการใช้ประโยชน์ในเวลา

สั้นกว่าที่ควรจะเป็น และจากการศึกษาวิจัยที่พบว่า ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การให้ความรู้ในการแกะสลัก การจักสาน การจัดทำของที่ระลึกให้กับนักเรียนเพื่อนำมาสร้างเป็นอาชีพเสริมทั้งในโรงเรียนและครอบครัวนั้น มีบางประการที่มีความสอดคล้องกับที่ วิจิต นันทสุวรรณ และ จ่านงค์ แรกพิณีจ (2541) ที่กล่าวถึงบทบาทของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการศึกษาว่าต้องมีรูปแบบและบทบาทที่สำคัญดังนี้ คือ บทบาทผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ชุมชนเข้าไปมีบทบาทในด้านนี้โดยผ่านทางผู้นำ หรือภูมิปัญญาตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สามารถเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าที่ชุมชนมีอยู่ไปสู่ผู้เรียน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นไปตามการประสานงานระหว่างองค์กร ในการเตรียมความพร้อมในด้านข้อมูล นิทรรศการ ข่าวดารต่าง ๆ เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งพบได้ถึง การมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน การมีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในฐานะบุคคลที่มีมิติความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน การศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนได้พยายามที่จะหารูปแบบการท่องเที่ยว การดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง คือ การท่องเที่ยวแบบวิถีเขียวเขียว มีความสอดคล้องกับหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) กำหนดไว้ ดังนี้ คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผล ตลอดจนรับผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับทัศนคติและปรับปรุงจิตความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น แนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ซูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544) ที่กล่าวว่า กระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม มีส่วนส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการปรับตัวเข้าสู่โลกปัจจุบัน โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของวัฒนธรรมเดิม เพราะกระบวนการดังกล่าวทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิด ผลประโยชน์แก่ชุมชนพร้อมกับการจัดการรื้อฟื้นส่งเสริม การอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับตัวของชุมชน และให้บุคคลภายนอกชุมชน เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เกิดจากวัฒนธรรมของมนุษย์กับธรรมชาติ

การจำแนกวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีความสอดคล้องกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของโคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977) ดังนี้ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการตัดสินใจจะ

ประกอบไปด้วยการกำหนดความต้องการ จัดลำดับความสำคัญ การเลือกนโยบายและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับการที่ชุมชนตัดสินใจเข้าร่วมในโครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญกับนโยบายและมีอุทยานแห่งชาติเวียงที่มีความชัดเจนในด้านนี้ที่สุด เนื่องจากเป็นเจ้าของโครงการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ซึ่งหมายถึงผู้ที่ทำให้เกิดประโยชน์และเรื่องในการทำให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการทำประโยชน์ในฐานะเป็นคณะกรรมการ การอำนวยความสะดวก การสนับสนุนกิจกรรมโดยการให้งบประมาณ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefit) คือ การได้รับผลประโยชน์ การกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม รวมถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบด้วย สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้รับผลประโยชน์คือ ได้รับความภาคภูมิใจที่มีแหล่งท่องเที่ยว การได้เห็นคุณค่าของชุมชน และอุทยานแห่งชาติเวียงได้รับผลประโยชน์ตรงจากการจัดการบริการให้กับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือความเห็นชอบ (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของคนได้นั้น ไม่สอดคล้องในด้านนี้เนื่องจากชุมชนไปร่วมรับฟังผลการดำเนินการ โครงการหรือกิจกรรมในการประชุมประชาคมตำบลเท่านั้น และผลจากการศึกษาวิจัยครั้งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543) ที่ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ชั้น ดังนี้ คือ 1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ คือ การร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา การตัดสินใจ การกำหนดความต้องการ ลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ไม่พบความสอดคล้องในชั้นนี้เนื่องจากชุมชนไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มและไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งหมด มีเพียงอุทยานแห่งชาติเวียงเท่านั้นที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการ ซึ่งถือได้ว่ายังไม่เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน 2. การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการ เป็นชั้นมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน ไม่พบความสอดคล้องในด้านนี้ของชุมชน เนื่องจากเป็นการไปร่วมรับฟังการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการเท่านั้น 3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นชั้นการทำประโยชน์โดยการช่วยเหลือทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน การบริหารและประสานงานมีความสอดคล้องในชั้นนี้เนื่องจากชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการโครงการ ให้ความสะดวกในการอำนวยความสะดวก และมีส่วนให้การสนับสนุนด้านสถานที่ และงบประมาณพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 4. การมีส่วนร่วมในขั้นรับ ผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา เป็นชั้นที่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้และรับผลเสียที่อาจเกิดขึ้น อาจจะเป็นด้านกายภาพหรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้ ชุมชนมีความสอดคล้องในด้านนี้ โดยได้รับผลประโยชน์ในทางอ้อมคือ มีความภาคภูมิใจที่มีแหล่งท่องเที่ยว การได้เห็น

คุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติภูเวียงได้รับผลประโยชน์ในทางตรงคือ มีรายได้ที่เกิดจากการบริการนักท่องเที่ยว และการจัดท่องเที่ยวในบริเวณอุทยาน 5.การมีส่วนร่วมในชั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันประเมินว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งหมายถึงการให้ความเห็น (View) ต่อการจัดกิจกรรม ความชอบ (Preferences) ในกิจกรรม และความคาดหวัง (Expectation) ต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ไม่มีความสอดคล้องในด้านนี้ของชุมชน เนื่องจากเป็นการเข้าไปร่วมรับฟังผลของการดำเนินโครงการเท่านั้น การดำเนินงานของชุมชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นการดำเนินงานเฉพาะของแต่ละหน่วยงาน ยังไม่มีการประสานงานกันเพื่อสร้างเป็นเครือข่ายหรือกิจกรรมร่วมกันที่มีการคิดตั้งแต่การริเริ่มโครงการ

5.2.5 จากผลจากการศึกษาวิจัยที่พบว่า โรงเรียนและชุมชนได้มีรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ได้หลายรูปแบบ ตามที่ได้จำลองไว้ 5 แบบ ซึ่งพบถึงความหลากหลายของรูปแบบในแต่ละกิจกรรมนั้นได้อาศัยหลักการจากแนวคิดการจำแนกระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมของอาร์นสไตน์ (Arnstein) ที่ บัญชร แก้วส่อง (2539) ได้จำแนกไว้ ซึ่งได้กล่าวถึงขั้นของการมีส่วนร่วม คือ

ขั้นที่ 1-2 เป็นขั้นต่ำของบันไดคือขั้นต่ำสุดเป็นขั้นที่ถูกจัดกระทำ และขั้นที่สองคือ ขั้นบำบัดนั้นเป็นการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมแท้จริงในการตัดสินใจจะมีเพียงกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยเท่านั้นที่ทำหน้าที่ตัดสินใจวัตถุประสงค์ของขั้นที่ 1-2 นี้ ไม่ใช่เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจดำเนินการให้เพียงแก่การให้การศึกษาหรือมีเฉพาะการชี้แจงวัตถุประสงค์เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยที่ทำให้เห็นถึงรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการรับฟังเฉพาะคำชี้แจงหรือรับรู้เฉพาะจุดประสงค์ในกิจกรรมนั้นทั้งจากโดยตรงและโดยอ้อม หรือการตัดสินใจดำเนินการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ตามคำสั่งจากหน่วยงานที่สังกัดหรือจากการได้รับมอบหมายจากเจ้าของโครงการหรือผู้จัดการกิจกรรมนั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบที่ไม่มีส่วนร่วม และยังเป็นขั้นที่ยังอยู่ในบันไดขั้นต่ำในระดับของการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม

ขั้นที่ 3-5 เป็นขั้นที่เรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมหรือมีส่วนร่วมในบางส่วน ในขั้นที่ 3-4 เป็นขั้นที่ข้อคิดเห็นของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจมากขึ้น แต่จะมีอยู่ในระบบของภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ จึงไม่สามารถรับประกันได้ในความเปลี่ยนแปลงตามข้อคิดเห็นจากประชาชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยที่พบว่า โรงเรียนและชุมชนได้มีบาง

กิจกรรมที่ได้ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดและลำดับความต้องการของชุมชน และตัดสินใจดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานที่สังกัด หรือจากเจ้าของโครงการ ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความคิดเห็นของผู้เป็นเจ้าของโครงการ และมีการรับผลประโยชน์ตรงที่ได้จากการดำเนินงานท่องเที่ยวโดยมีเงื่อนไขจากการเป็นเจ้าของโครงการ หรือจัดกิจกรรม และการร่วมรับผลประโยชน์โดยอ้อมจากกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยมีเงื่อนไขที่ได้จากการได้รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ หรือการพัฒนาฟื้นฟูอาชีพในชุมชน โดยมีเงื่อนไขจากการอาศัยปัจจัยจากการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการพัฒนาแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในแบบที่ 2 คือแบบมีส่วนร่วม แบบที่ 3 คือแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และแบบที่ 4 คือแบบมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ในส่วนของการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในแบบที่ 5 คือการเข้าร่วมดำเนินงานและมีอำนาจเต็มที่นี่ ไม่พบในกิจกรรมของความร่วมมือจัดทำโครงการหรือกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมดำเนินงาน จึงไม่สามารถพัฒนาตามขั้นบันไดของการมีส่วนร่วมในขั้นต่อไปได้

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นให้แสดงความคิดเห็นคือยอมให้คำแนะนำได้ แต่ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้กุมอำนาจ ซึ่งจะพบเฉพาะ โครงการหรือกิจกรรมที่เป็นของอุทยานแห่งชาติภูเวียงแห่งเดียวเท่านั้น ซึ่งถือว่ายังไม่เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพราะเป็นกิจกรรมเฉพาะตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน

ขั้นที่ 6 เป็นขั้นที่อำนาจเริ่มเป็นของประชาชน มีระดับการในการมีส่วนร่วมตัดสินใจมากขึ้น สามารถเป็นหุ้นส่วนได้แล้วก็จะสามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสียกับผู้ที่มีอำนาจดั้งเดิม จนในที่สุด ในขั้นที่สูงขึ้น จะเป็นขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชน โดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการตัดสินใจนั่นเอง จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึง การพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น นั้น อาศัยหลักการให้ความร่วมมือในการดำเนินงานทำให้เกิดการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งได้ให้ความสำคัญไปที่ความมีเอกลักษณ์เฉพาะความมีแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวและชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และได้รับความรู้จากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่จัดขึ้นภายในชุมชนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และสังคม มีการพัฒนารูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินงานในหลายระดับ โดยถึงแม้จะมีส่วนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและความแตกต่างในด้านอื่น ๆ ก็ตาม หรือผลจากกระแสการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ได้ขยายตัวไปสู่ชุมชนในพื้นที่ ทำให้เกิดเงื่อนไขที่ให้ชุมชนและโรงเรียนใช้เป็นจุดร่วมในการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

ร่วมกันซึ่งส่งผลให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบและวิธีการร่วมคิดและวิธีการแก้ปัญหาโดยภาพรวมร่วมกัน
2. ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบในการร่วมคิดในเรื่องของการอนุรักษ์ระบบนิเวศ การหาวิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นร่วมกันได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน
3. ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจในวิธีการอนุรักษ์ และพัฒนาระบบนิเวศ และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และชาติคีตกวี
4. ได้รู้รูปแบบวิธีการพัฒนาการดำเนินงานร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนและนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน
5. การมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบรวมถึงวิธีการมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน นำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น เช่น การสร้างงาน สร้างอาชีพ และการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มิฉะนั้นทุกองค์กรจะเกิดแต่ความหวังว่าการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะทำให้เกิดเฉพาะผลประโยชน์และรายได้ การดำเนินงานนั้นจะต้องเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกัน มีความสัมพันธ์กัน มีความสำคัญเท่าเทียมกัน โดยให้ความสำคัญกับท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่เป็นที่ตั้ง ให้มีวิธีการมีส่วนร่วมดำเนินงานได้หลายระดับและให้มีหลายรูปแบบตามแต่ละสภาพของแต่ละท้องถิ่นและความเหมาะสมของโดยต้องไม่ขัดกับวิถีชีวิต ศิลปะวัฒนธรรมของท้องถิ่น แนวทางที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นความรับผิดชอบของทุกคนในชุมชนที่จะต้องมีส่วนร่วมด้วยกันทุกกระบวนการในการดำเนินงาน เนื่องจากทุกคนเมื่อมารวมตัวกันอยู่ในชุมชน ก็จะเกิดความเกี่ยวข้องกัน จะเกิดความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของในชุมชน จะนำไปสู่การทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชน โดยการให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นที่ตั้ง จึงจะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำไปสู่ผลแห่งการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน จึงควรเริ่มมีส่วนร่วมได้ตั้งแต่การให้ข้อมูล การเตรียมท้องถิ่น การเตรียมโครงการ การเตรียมการจัดการ การวางแผนการบริหาร การดำเนินงาน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การได้รับผลประโยชน์จากการบริการ การประเมินผล และ

การร่วมพัฒนาปรับปรุงแผนงาน รวมถึงจะต้องร่วมมือกันในการให้การศึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจ การให้ความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย

จากผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้มีข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ เพื่อนำไปสู่การศึกษาวิจัยครั้งต่อไป และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การใช้ข้อมูลจากการศึกษานี้ให้เป็นประโยชน์ มีดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบ

1.1 จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนควรมีการศึกษาถึงความพร้อมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ทั้งความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่ งบประมาณ ความรู้ เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

1.2 ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความรู้เกี่ยวกับการบริการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ และควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ชุมชนในท้องถิ่นได้ทราบอย่างทั่วถึงกัน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งเป็นการศึกษาวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งพบปัญหาในเรื่องของรูปแบบที่เหมาะสม ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรเป็นการศึกษารูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเหมาะสมและเป็นแบบเฉพาะสำหรับพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

2.2 ควรใช้ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเรื่องอื่น ๆ เช่น ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

2.3 ควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในอำเภอกุเวียง แนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ทรัพยากร และเรื่องท้องถิ่นของตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีคุณค่า

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการจัดท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นการจัดรายกิจกรรม ซึ่งการเข้าร่วมดำเนินงานเป็นการร่วมภายใต้กิจกรรมที่ได้มีการประชุมผ่านประชาคมตำบล ชุมชน และโรงเรียนในท้องถิ่น ไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมโดยกลุ่ม ดังนั้นองค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีการรวมกลุ่มเฉพาะให้เป็นหน่วยงานเฉพาะที่ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมและประสานงานอย่างเป็นทางการ เพื่อร่วมในการวางแผนนโยบายและแนวทางในการดำเนินงานให้

ชัดเจน ให้มีกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและให้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง จะสามารถ
พัฒนาการท่องเที่ยวและร่วมแก้ไขปัญหาต่างได้อย่างรัดกุมและรวดเร็ว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กฤษฎ์เทพ อุปจันทร์. การบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐาน. ข้าราชการครู. 19, 16 (สิงหาคม-กันยายน 2542) : 32-37.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงาน. **Eotourism Network'96**. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดตั้งเครือข่ายประสานงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วันพุธที่ 6 มีนาคม 2539. กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว, 2539.

_____ **Eotourism Network'96** กลุ่มย่อยที่ 1 **Ecotourism** ในพื้นที่อนุรักษ์ : เครือข่ายด้านแหล่งท่องเที่ยว. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดตั้งเครือข่ายประสานงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วันพุธที่ 6 มีนาคม 2539 กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว, 2539.

_____ **Eotourism Network'96** กลุ่มย่อยที่ 2 มาตรฐานการเจ้าหน้าที่ : เครือข่ายด้านการบริการ . การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดตั้งเครือข่ายประสานงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วันพุธที่ 6 มีนาคม 2539 กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว, 2539.

_____ **Ecotourism Network'96** กลุ่มย่อยที่ 3 มัคคุเทศก์ **Ecotourism** : เครือข่ายด้านการศึกษา. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดตั้งเครือข่ายประสานงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วันพุธที่ 6 มีนาคม 2539 กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว, 2539.

_____ **Ecotourism Network' 96**. เอกสารสรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดตั้งเครือข่ายประสานงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วันพุธที่ 6 มีนาคม 2539 กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว, 2539.

_____ นโยบายแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (**Eco-Tourism**) ปี พ.ศ. 2538-2539. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2538.

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กองอนุรักษ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- การปกครอง, กรม. การฝึกอบรมเพิ่มพูนประสิทธิภาพประธานกรรมการองค์การบริหาร
ส่วนตำบล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2539.
- _____. รวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2542.
- _____. ข้อมูลสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี 2544. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
อาสาศึกษาดินแดน, 2545.
- การพัฒนาชุมชน, กรม. รายงานการวิจัยพัฒนาประสิทธิภาพของสภาตำบลในการพัฒนา
ชนบท. กองวิจัยและประเมินผล, 2526.
- เกรียงศักดิ์ เขียวขิง และวิรัช วิรัชวิภาวรรณ. ศักยภาพในการบริหารพัฒนาของสภาตำบล.
ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- โกสินทร์ เกษทอง. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานของสภาตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณี
อำเภอมหากเหล็ก จังหวัดสระบุรี. เอกสารการวิจัยโรงเรียนนักปกครองระดับสูง
รุ่นที่ 21 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2523.
- กังสดาล ภูสิงหา. การศึกษาการมีส่วนร่วมของ อบต. ในการจัดการท่องเที่ยวบึงหนองโคตร
จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- งามดา วนิทานนท์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2535.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป.
- จรัส ปัดตานัง. การศึกษาการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมใน
อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- ชัยนต์ วรรณนะภูติ. การกำหนดกรอบคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ. ใน อุทัย คุลเกษม
(บรรณาธิการ). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. ขอนแก่น : สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.

- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง. เชียงใหม่ : โปรแกรม
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่, 2544.
- ชูวงษ์ ฉายะบุตร. การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น
กรมการปกครอง, 2539.
- ทรงสิทธิ์ ยืนชีวิต. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของ
คณะกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนากการ
สาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2543.
- ธีรวุฒิ เอตะกุล. ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี :
. สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, 2543.
- นิคม สุวรรณทา. ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสมาชิกองค์การ
บริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครราชสีมา. ปรินญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.
- บัญญัติ แก้วส่อง. การวางแผนงานสาธารณสุขขอนแก่น. ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารงาน
สาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539.
- บุญช่วย ศิริเกษ. มนุษย์สัมพันธ์ในการบริหาร. เลย : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา
คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย, 2540.
- _____. พฤติกรรมองค์การในการบริหารการศึกษา. เลย : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา
คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย, 2540.
- _____. มนุษย์สัมพันธ์ในการบริหาร. เลย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย, 2540.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2535.
- ประจวบ สุขสมบูรณ์. การสืบสอบแบบตัดสินใจของอธิการบดีสถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว ทัวร์ป่า : นโยบายรัฐที่ต้องทบทวน. บทความและ
การอภิปรายทางวิชาการ เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.
- ประชุม รอดประเสริฐ. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร. เอกสารประกอบการสอน ชลบุรี
ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ม.ป.ป.

- ประทุม ปียากุล. การศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษา
โรงเรียนประถมศึกษา เขตปฏิบัติการทางการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.
- ประยูร อาษานาม. คู่มือวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.
- ปรัชญา ศรีภา. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหาร
ส่วนตำบลในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัด
ขอนแก่น. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- ปรีดี โชติช่วง. อบต. เข้มแข็งท้องถิ่นมั่นคงประชาธิปไตยรากฐานมั่นคง. พัฒนาชุมชน.
2(2540) : 57-61.
- พรเพ็ญ จริญญาณุมล. บทบาทผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษาเฉพาะ
กรณีอุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- พวงรัตน์ มณีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- พิชญางค์ ชูแจ่มขาน. การศึกษาปัจจัยสำคัญบางประการที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในโครงการสุขภาพ : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน
จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- พิมลพรรณ อิศรภักดี. การสร้างแนวคำถาม : การศึกษาเชิงคุณภาพเทคนิคการวิจัยภาคสนาม.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล,
2544.
- เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตะโชติ. การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น
นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี. การวิจัย มข. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2543)
: 12.

- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล,
2527.
- พัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตการศึกษา 1, สำนัก. รายงานวิจัยเรื่องการมี
ส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในกระบวนการจัดการและพัฒนาการ
ศึกษาในโรงเรียน เขตการศึกษา 1. สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ,
2540.
- ภราเดช พัทฒวิเชียร. ภราเดช พัทฒวิเชียร กับการท่องเที่ยวไทยแบบนิเวศสัญจร. กรุงเทพฯ :
ม.ป.ท., 2538.
- ภาณุวัฒน์ ภัคคิงส์. ยุทธศาสตร์หนึ่งในการประกันคุณภาพการศึกษา. ข้าราชการครู.
18(2541) : 42-44.
- ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการ
ทรัพยากร. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- รวี หาญเผชิญ และคณะ. โครงการแผนปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของเส้นทางท่องเที่ยว เส้นทางที่ 1
อุทยานแห่งชาติภูเวียง โบราณสถานโนนเมือง อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน และหมู่บ้าน
ห้วยซ้อ. ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- วรชัย ทองไทย. การทบทวนวรรณกรรม : การศึกษาเชิงคุณภาพ เทคนิคการวิจัยภาคสนาม.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.
- วิจิต นันทสุวรรณ และจ่านง แรกพินิจ. บทบาทและชุมชนกับการศึกษา. ม.ป.ท., 2541.
- วิราพร พงศ์อาจารย์. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. พิษณุโลก : คณะครุศาสตร์ สถาบัน
ราชภัฏพิบูลสงคราม, 2542.
- วิศิษฐ์ ทองสมบูรณ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนา
และป้องกันตนเอง (อพป.) ในการพัฒนาผู้นำตามระบบ กชช. : ศึกษาเฉพาะกรณี
จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.

- วีระพงษ์ แสนจันทร์. สัมมนาทางวิชาการ เรื่องบทบาท อบต. กับการพัฒนาการท่องเที่ยว. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- ไวยุส เจียมบรรจง. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยพระนคร, 2525.
- ศักราช ฟ้าขาว. ทำอย่างไรให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษา. *ข้าราชการครู*. 20, 4(เมษายน-พฤษภาคม 2543) : 40-42.
- _____. ข้อเสนอการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วิทยากร*. 100(พฤศจิกายน, 2544) : 11-13.
- ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์. บทบาทของผู้ปกครองในการบริหารการศึกษา. *ข้าราชการครู*. 19, 2(ธันวาคม 2541-มกราคม 2542) : 17-24.
- คันสนีย์ ดันตวิฑ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะล้าน ต่อท้องถิ่น. *วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พฤษภาคม-ตุลาคม 2539) : 20.*
- ศึกษาศึกษา, กระทรวง. กรมวิชาการ. แนวทางการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2544. (อัดสำเนา)
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางศึกษาวิเคราะห์และวางแผน. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, 2536.
- สมศักดิ์ เทพสุทิน. นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว. *การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 3 สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 2544.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารชุดฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงาน องค์กรการบริหารส่วนตำบล สำหรับสมาชิกองค์กรการบริหารส่วนตำบล และกรรมการบริหาร องค์กรการบริหารส่วนตำบลนนทบุรี. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2541.
- สุรเชษฐ์ มีไมตรีจิต. การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปฏิบัติงานตาม อำนาจหน้าที่ของกรรมการบริหารองค์กรการบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 2540.

- สุริยันต์ นนทศักดิ์. หลักการบริหารการศึกษา. เอกสารประกอบการสอน. ชลบุรี : ภาควิชา
บริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ม.ป.ป.
- สุวัฒน์ พุทรเมธา. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
2542.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- _____. วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหาร
การศึกษา. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537.
- อดิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรม
ไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. นครปฐม : ศูนย์ศึกษานโยบาย
สาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537.
- อุทัย หิรัญโต. การปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โอเรียนสโตร์, 2523.
- อนุชา เล็กสกุลดิถก. แนวความคิด นโยบาย และแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
(Ecotourism). การประชุมความร่วมมือและการวางแผนปฏิบัติงานวิจัยและพัฒนา
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีสานใต้ วันที่ 30 เมษายน 2542 สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัยร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542.
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. การบริหารทักษะและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2538.
- Fagence, Michael. **Citizen Participation in Planning.** Oxford : Pugsamon Pess, 1977.
- Henry Fayol. **Administration Industrielle et Generale.** In **constance Starrs General and
Industrial Management.** London: Sir Isaac Pitman & Sons, Ltd., 1949.
- Hanson, E Mark. **Educational Administration and Organization Behavior.** Boston :
Allyn and Bacon, 1979.
- William T. Greenwood. **Management of Organization Behavioral Theories:
An Interdisciplinary Approach.** New York; South-Western Publishing Co.,
1965.

Uphoff, Normal T., join M. cohen and Arther A. Goldsmith. **Feasibility and Application of Rural Development Participation : A Study of Art Paper.** Ithaca, N.Y. : Rural Development Committee, cornell University, 1979.

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

- กิตติศักดิ์ มูลโพธิ์. สัมภาษณ์. วันที่ 13 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- กฤษกร บาลขอ. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มทางการศึกษา ที่ทำการพิพิธภัณฑ์
ไดโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- กมลิต ทัพซ่าย. สัมภาษณ์. วันที่ 4 กันยายน 2545. อาจารย์โรงเรียนบ้านหินร่อง
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
- กิติฤทธิ์ ราชวงศ์. สัมภาษณ์. วันที่ 10 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- จารึก งามผลวย. สัมภาษณ์. วันที่ 3 กันยายน 2545. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนภูเวียงวิทยาคม อำเภอ
ภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- เจริญ ฮามพิทักษ์. สัมภาษณ์. วันที่ 9 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- เจ้าคณะตำบลเขาน้อย. สัมภาษณ์. วันที่ 2 กันยายน 2545. เจ้าคณะตำบลเขาน้อย อำเภอภูเวียง
จังหวัดขอนแก่น.
- เจ้าคณะตำบลในเมือง. สัมภาษณ์. วันที่ 3 กันยายน 2545. เจ้าคณะตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง
จังหวัดขอนแก่น.
- เจ้าคณะตำบลเมืองเก่า. สัมภาษณ์. วันที่ 3 กันยายน 2545. เจ้าคณะตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง
จังหวัดขอนแก่น.
- ฉลอง ศรีทน. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มทางการศึกษา ที่ทำการพิพิธภัณฑ์
ไดโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ชูศรี ชัยหนองขาม. สัมภาษณ์. วันที่ 2 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
- เชิดชาย อภัยสุข. สัมภาษณ์. วันที่ 14 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม. สัมภาษณ์. วันที่ 6 สิงหาคม 2545. ปลัดอาวุโสอำเภอภูเวียง อำเภอภูเวียง
จังหวัดขอนแก่น.
- ถนนม วัฒนวงศ์ศรี. สัมภาษณ์. วันที่ 17 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมือง
เก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.

- ทวี มาแดง. สัมภาษณ์. วันที่ 7 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาน้อย
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ทองมี พรหมกลีกร. สัมภาษณ์. วันที่ 16 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมือง
เก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- นาวิณ ละคร. สัมภาษณ์. วันที่ 30 กรกฎาคม 2545. นักวิชาการป่าไม้อุทยานแห่งชาติภูเวียง
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- นิพนธ์ ภาโนชิต. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มทางการศึกษา ที่ทำการพิพิธภัณฑ์
ไดโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- นิพนธ์ มินอก. สัมภาษณ์. วันที่ 4 กันยายน 2545. อาจารย์โรงเรียนบ้านหนองขาม อำเภอภูเวียง
จังหวัดขอนแก่น.
- นิพนธ์ หิงชาติ. สัมภาษณ์. วันที่ 5 กันยายน 2545. อาจารย์โรงเรียนบ้านเมืองเก่า อำเภอภูเวียง
จังหวัดขอนแก่น.
- นิรันดร์ ชาลีจันทร์. สัมภาษณ์. วันที่ 7 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- บรรจง ชาเวียง. สัมภาษณ์. วันที่ 14 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- บุญถม เสาร์อน. สัมภาษณ์. วันที่ 2 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- บุญถึง หม้อปลัดไทย. สัมภาษณ์. วันที่ 18 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- บุญมี ราชวงศ์. สัมภาษณ์. วันที่ 11 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาน้อย
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- บุญเรือง रामสีดา. สัมภาษณ์. วันที่ 18 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- เบญญา เสกธีระ. สัมภาษณ์. วันที่ 30 กรกฎาคม 2545. หัวหน้าพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ประทวน แนวห้ำ. สัมภาษณ์. วันที่ 10 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ประธาน คำแพงมา. สัมภาษณ์. วันที่ 8 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.

- ประยงค์ สมเล็ก. สัมภาษณ์. วันที่ 17 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ประพันธ์ ราชวงศ์. สัมภาษณ์. วันที่ 7 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ประยูร ขาวงษ์. สัมภาษณ์. วันที่ 3 กันยายน 2545. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนจตุรคามรังสรรค์
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
- พิทักษ์ ทองมูม. สัมภาษณ์. วันที่ 10 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- ไพจิตร วงศ์ปัญญา. สัมภาษณ์. วันที่ 14 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหาร
ส่วนตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- มนตรี ชุนนนท์. สัมภาษณ์. วันที่ 4 กันยายน 2545. อาจารย์โรงเรียนนาแพงราษฎร์สามัคคี
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- มนูญเดช ชาอุดม. สัมภาษณ์. วันที่ 5 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- เรืองฤทธิ์ กิ่งสีดา. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มองค์กรในชุมชน ที่ทำการพิพิธภัณฑ
ไคโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- วิเชียร ประไชโย. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มทางการศึกษา ที่ทำการพิพิธภัณฑ
ไคโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- วิชัย มาดนา. สัมภาษณ์. วันที่ 13 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- วนิดา เครือไกรวรรณ. สัมภาษณ์. วันที่ 2 กันยายน 2545. อาจารย์โรงเรียนบ้านโพธิ์ทอง
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- วีระเดช เทศสนั่น. สัมภาษณ์. วันที่ 5 กันยายน 2545. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนหนองนาคำ
ประชาชนุเคราะห์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- วัฒนา กันธะมาลย์. สัมภาษณ์. วันที่ 4 สิงหาคม 2545. ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงวงกต
วิทยา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- เวียงชัย เหลาทำว. สัมภาษณ์. วันที่ 11 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สด ปานเพชร. สัมภาษณ์. วันที่ 5 กันยายน 2545. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านหนองบัว อำเภอ
ภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.

- สมพงษ์ สวณหนองกง. สัมภาษณ์. วันที่ 5 สิงหาคม 2545. ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สมถวิล รุ่งสุวรรณ. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มทางการศึกษา ที่ทำการพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สมบัติ ศิริบรรเทา. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มทางการศึกษา ที่ทำการพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
- สะอาด คำพูน. สัมภาษณ์. วันที่ 15 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สายทอง ศุภณะดิวงส์. สัมภาษณ์. วันที่ 18 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สุรวิทย์ โศตรสูมาตย์. สัมภาษณ์. วันที่ 4 สิงหาคม 2545. รองประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สุรพงษ์ เมฆสงฆ์. สัมภาษณ์. วันที่ 13 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สุนทร ราชาวงศ์. สัมภาษณ์. วันที่ 9 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาน้อย อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สุวิมล แก้วบุคคิ. สัมภาษณ์. วันที่ 16 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- แสงไทย คนชม. สัมภาษณ์. วันที่ 15 สิงหาคม 2545. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- โสดา คุณศรี. สัมภาษณ์. วันที่ 15 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- โสภณ ยามา. สัมภาษณ์. วันที่ 4 กันยายน 2545. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนโคกสุวิทยา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- สวัสดิ์ เทพชุม. สัมภาษณ์. วันที่ 15 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- หนูมา เมืองเพียง. สัมภาษณ์. วันที่ 17 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.
- อวน ราชวงษ์. สัมภาษณ์. วันที่ 8 กันยายน 2545. กลุ่มองค์กรในชุมชน ที่ทำการพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.

อดุลย์ สอนโพธิ์. สัมภาษณ์. วันที่ 11 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในเมือง อำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น.

อดุลย์ ไชยชิน. สัมภาษณ์. วันที่ 9 สิงหาคม 2545. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาน้อย
อำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น.

อัมฤทธิ์ ณรงค์ชัย. สัมภาษณ์. วันที่ 4 สิงหาคม 2545. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเวียงวงกตวิทยาคม
อำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง

การศึกษาการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคำถาม (Interview Guide) เพื่อใช้ประกอบในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกที่ครอบคลุมในประเด็น ดังต่อไปนี้

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น หมายถึงความเป็นมาของสิ่งทำให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความรู้ในเรื่องท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยทั่วไป และความรู้เรื่องการท่องเที่ยวในพื้นที่ ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วม หมายถึงการเข้าร่วมการวางแผน เข้าร่วมในการดำเนินงาน การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์ เข้าร่วมในการประเมินผล เข้าร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน รวมถึงการกระจายความรับผิดชอบในกิจกรรม ทั้งที่เกิดจากการกระทำตามกิจกรรมนั้นหรือเกิดจากปัจจัยอื่นใดก็ตาม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น หมายถึงกระบวนการในการดำเนินงาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น รวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้ผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นมีโอกาสในการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเอง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วมของโรงเรียน หมายถึงกระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น กระบวนการในการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น การเป็นแกนนำในการอบรมในระบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเป็นแกนนำในการวางแผนการปฏิบัติงาน การเป็นองค์กรหลักในการอบรมให้ความรู้ในเรื่องมัคคุเทศก์ และการบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

ภาคผนวก ข

สรุปผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Unstructured Interview)**ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายจารึก งามฉลวย****ตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนกุเวียงวิทยาคม ตำบลในเมือง อำเภอกุเวียง****จังหวัดขอนแก่น****สัมภาษณ์วันที่ 3 สิงหาคม 2545 เวลา 18.00-19.30 น.****พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น**

การพบแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์นั้นปกติแล้วพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีภูมิทัศน์ที่แปลกและสวยงาม ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยู่งักมากที่สุดคือการขุดพบซากโคโนเสาร์ ซึ่งเป็น การขุดพบครั้งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่เป็นการพบโดยการมาสำรวจแหล่งแร่ยูเรเนียม เมื่อขุดพบซากโคโนเสาร์แล้วพื้นที่นี้เลยเป็นที่คนทั่วโลกให้ความสนใจ นอกจากนี้จะมีแหล่งขุดพบซากโคโนเสาร์แล้ว ในพื้นที่ มีสภาพป่าที่นักท่องเที่ยวไม่เคยเห็น สภาพป่าที่สวยงาม สลับกับภูเขาที่สลับซับซ้อน ยังมีพันธุ์พืชโบราณที่น่าศึกษา เช่น ต้นไม้ยักษ์ ต้นไม้โบราณ จันไดยักษ์ มีเขตชุมชนโบราณ มีการนำเอาเสาบ้านโบราณที่มีอายุมากกว่า 700 ปี มาทำเสาหลักเมือง และยังได้มีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าด้วยเรื่องของศิลาที่เขียนเป็นคำกลอน เขียนเป็นคำผญา โดยทำเป็นสมุดหมายเหตุบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับอำเภอกุเวียง โดยเก็บไว้ที่โรงเรียนกุเวียงวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่สร้างมานานเป็นตึกโบราณ ควรให้มีการอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของท้องถิ่นและให้เกิดทางการศึกษา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ในทัศนะ หมายถึง การอาศัยสมดุล การเที่ยวให้เกิดสมดุลเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เทือกเขาลำเนาไพร ป่าไม้ ทรัพยากรต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์เชิงนิเวศ

การมีส่วนร่วม

1. การเข้าร่วมในการวางแผน หรือการเข้าร่วมในการกำหนดเป้าหมายของกิจกรรม หรือโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น เพื่อจัดทำแผนร่วมกันนั้น เป็นเพียงกิจกรรมที่ผู้นำในแต่ละองค์กรมีส่วนร่วมในการนำเสนอแนวคิดรับฟังการชี้แจงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่การจัดทำแผนหรือโครงการเพื่อกำหนด

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Unstructured Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายวีระเดช เทศสนั่น

ตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนหนองนาคำประชานุเคราะห์

อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ 5 กันยายน 2545

เวลา 09.00-10.20 น.

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์นั้นมีหลายแห่ง ซึ่งยังไม่ค่อยมีคนรู้จัก ที่รู้และเคยไปเที่ยวบ้างจะเป็นเฉพาะเจ้าหน้าที่อุทยาน กลุ่มชาวบ้านที่เคยไปเดินป่า ซึ่งจะเป็นเฉพาะกลุ่มที่สนใจ ในศักยภาพแล้วสามารถที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงได้หลายแห่ง โดยเฉพาะเรื่องระบบนิเวศ ธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนต่าง ๆ แต่ยังไม่มีการรวบรวม ไม่มีจุดเริ่ม ปัจจุบันได้มีการพัฒนาในความสะดวกสบาย การอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง โดยมีหน่วยงานหลัก ๆ คืออำเภอภูเวียง และองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อให้สามารถรองรับและตอบสนองการท่องเที่ยวในพื้นที่ เนื่องจากในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านที่เป็นเอกลักษณ์ และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และมีสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่าง

การมีส่วนร่วม

1. การเข้าร่วมในการวางแผนมีการมีส่วนร่วมในหลายของค์กรมาร่วมคิดเพื่อหาทิศทางในแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจะผ่านการประชุมระดมความคิดเห็นผ่านผู้นำองค์กรต่าง ๆ การวางแผนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนยังไม่มีแผนงานที่ชัดเจน เป็นการหารือในแนวทางก่อน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการขาดกาประสานงาน บทบาทหน้าที่องค์กรที่เข้าร่วมไม่ชัดเจน ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ โรงเรียนได้มีส่วนร่วมในเรื่องนี้โดยการเข้าไปร่วมระดมความคิดเห็น

2. การเข้าร่วมในการดำเนินงาน บทบาทขององค์กรที่จัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะเป็นตัวหลักในการอำนวยความสะดวกให้กิจกรรมนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ แต่ต้องขึ้นกับความพร้อมขององค์กรที่เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมนั้นด้วย การเตรียมความพร้อมที่สำคัญที่สุด คือข้อมูล เอกสาร

เป้าหมายของกิจกรรมนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่รับผิดชอบหลักในพื้นที่ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะได้มีการเปิดโอกาสให้ร่วมคิดเพื่อให้เกิดความหลากหลายในแนวคิดนั้น โครงสร้างแต่ละองค์กร บทบาทหน้าที่ เป็นข้อจำกัดของการเข้ามามีส่วนร่วม

2. การเข้าร่วมในการดำเนินงาน ยังไม่มีจุดหรือองค์กรเชื่อมประสานงานที่ชัดเจนในการเตรียมการจัดการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีในชุมชน การจัดการระบบข้อมูล ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพื่อให้องค์กรที่เข้ามาร่วมดำเนินการได้มีความพร้อมในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการก็ตาม ปัจจุบันบทบาทของโรงเรียนที่ต้องดำเนินการในเรื่องนี้ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลัก คือ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ว่าด้วยเรื่องการนำความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมาประยุกต์ให้เข้ากับอาชีพคนในท้องถิ่น

3. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน สิ่งที่องค์กรในชุมชนหรือโรงเรียนได้รับคงไม่ใช่เรื่องของรายได้หรือทรัพยากรอื่น ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมในโรงเรียนหรือชุมชนโดยตรง เนื่องจากที่ผ่านมาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเรื่องของภาคธุรกิจที่ทำการท่องเที่ยว ส่วนภาครัฐที่จัดผลประโยชน์ที่ได้เป็นเรื่องของค่าบำรุงรักษาสถานที่ แต่ผลลัพธ์ที่ได้ คือความภาคภูมิใจและความมีชื่อเสียงมากกว่าส่วนอื่น

4. การเข้าร่วมในการประเมินผล โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งโดยหลักการแล้วในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน จะต้องมีการประเมินผลหรือมีวิธีการที่จะทำให้ทราบถึงผลของกิจกรรมนั้น ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของ โครงการหรือไม่ ปัญหาที่พบคือ การขาดการประชาสัมพันธ์ การประสานงานระหว่างองค์กร ส่วนการประเมินผล ในกิจกรรมการเรียนการสอนการท่องเที่ยวกับการพัฒนาอาชีพในโรงเรียน ประเมินผลโดยผ่านคณะกรรมการโรงเรียน คณะครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในระหว่างการเริ่มดำเนินการ ยังไม่สามารถวัดได้อย่างชัดเจน

5. การเข้าร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน การพัฒนาปรับปรุงแผนเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องพัฒนาให้ทันกับการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

การมีส่วนร่วมของโรงเรียนในการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

กระบวนการดำเนินงาน - เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นในการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นบทบาทสำคัญของโรงเรียนที่จะต้องดำเนินงานและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาถ่ายทอดในโรงเรียน บทบาทของโรงเรียนเป็นผู้ช่วยในการสร้างกระบวนการในการถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีและมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันได้มีการจัดทำเป็นหลักสูตรเฉพาะของท้องถิ่น โดยการประยุกต์เรื่องของอาชีพการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนทำเป็นหลักสูตร โดยความร่วมมือในการให้ข้อมูลของชุมชน ขณะเดียวกันได้สร้างแรงจูงใจ และให้คุณค่ากับภูมิปัญญาของท้องถิ่น ในการพัฒนาเป็นอาชีพเสริมจากโรงเรียนสู่ชุมชน และได้สร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในการเป็นผู้นำเสนอเรื่องราวของชุมชนผ่านหลักสูตรการเรียนการสอน และการเข้ารับการอบรมในโครงการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์ในการบริการการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและมีคุณค่าในชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้คือ การขาดการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง การขาดการประสานงานเนื่องจากไม่มีองค์กรหลักที่จะมารับผิดชอบในเรื่องนี้

บุคลากรและงบประมาณ โรงเรียนได้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนรวมทั้งกิจกรรมการท่อกที่เกี่ยวข้องจากองค์กรอื่น ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนโดยการส่งคณะครู อาจารย์ และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม

3. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์ โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล จากผู้ปกครอง และจากองค์กรอื่น ๆ ที่เห็นความสำคัญทางการศึกษา และกิจกรรมในโรงเรียน กิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่อกที่เกี่ยวข้อง หรือกิจกรรมอื่นที่เกิดขึ้นในชุมชน โรงเรียนได้รับผลประโยชน์ในหลายด้านทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม

4. การเข้าร่วมในการประเมินผล โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนและกิจกรรมจากการท่อกที่เกี่ยวข้อง แต่จะร่วมรับฟังการรายงานผลการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่อกที่เกี่ยวข้องจากองค์กรอื่นผ่านการประชุมประชาคม หรือจากคณะกรรมการการศึกษา จากผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรม หรือไปมีส่วนร่วมในด้านอื่น โรงเรียนจะมีบทบาทในการให้คำแนะนำ หรือให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติม

5. การเข้าร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน บทบาทในการพัฒนาแผนชุมชนโดยรวมเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภา โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน แต่จะเป็นการร่วมระดมความคิดเห็นแบบกว้าง ๆ ร่วมวิเคราะห์หากมีการประสานงาน ปัญหาที่พบคือ การขาดการรายงานผลของกิจกรรม ขาดเอกสารประกอบระดมความคิดเห็น ขาดการประชาสัมพันธ์

การมีส่วนร่วมของโรงเรียน

กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ชุมชน โดยผ่านนักเรียนเยาวชน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม โรงเรียนมีบทบาทในการประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ และบางกิจกรรมเป็นต้นคิดในการดำเนินงาน หรือเป็นผู้ดำเนินกระบวนการให้กิจกรรมต่าง ๆ บรรลุวัตถุประสงค์ ปัจจุบันเรื่องการท่อกที่เกี่ยวข้องในชุมชน โรงเรียนให้ความสำคัญในการจัดทำเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนที่ว่าด้วยเรื่องภูมิปัญญาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน หลายองค์กรได้มีการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน พัฒนาความรู้ ฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม ส่งเสริมสมุนไพรในท้องถิ่น ส่งเสริมสุขภาพในชุมชน การทำงานในหลายด้านนี้ ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังว่าองค์กรใดมีความเชี่ยวชาญในเรื่องใดบ้างแล้วให้มีการถ่ายทอดความรู้นี้ไปยังชุมชน และถ่ายทอดความรู้นี้มายังสถานศึกษาเพื่อเป็นการปลูกฝัง

เยาวชนตั้งแต่แรกเริ่ม เพื่อให้นักเรียนนำความรู้นี้ให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนได้อย่าง
ถูกต้อง ในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Unstructured Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายนิพนธ์ หิงชาติ ตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านเมืองเก่า
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
สัมภาษณ์ วันที่ 5 กันยายน 2545 เวลา 13.00-14.00 น.

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พัฒนาการในด้านการท่องเที่ยวมีการพัฒนาที่รวดเร็วมาก ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของนโยบายที่ส่งลงมาให้พื้นที่ได้ดำเนินการ ส่วนหนึ่งเป็นความต้องการของพื้นที่ที่ได้เรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวทั้งจากการจัดโดยองค์กรภายในพื้นที่เอง หรือจากองค์กรอื่นที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามา ชุมชนได้เรียนรู้ในความหมายของแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยว วิธีการนำเที่ยว และปัจจุบันได้มีพัฒนาการที่จะบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเองโดยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยความร่วมมือนั้นจะต้องมีหน่วยงาน ปัญหาที่พบคือ การขาดการรวบรวม สำรวจเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

การมีส่วนร่วม

1. การเข้าร่วมในการวางแผน การร่วมวางแผนในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน หากเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้นำทุกองค์กรมาร่วมคิดกันหาทิศทางจะเกิดแผนที่มีความชัดเจนมาก เนื่องจากจะเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติได้ บทบาทขององค์กรที่เข้าร่วมในกระบวนการนี้จะต้องมี ความชัดเจนและเป็นจริงสามารถตัดสินใจได้ และต้องร่วมตลอดกระบวนการ โรงเรียนได้มีแผนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคือเรื่องหลักสูตรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยทำเป็นแผนร่วมกับโรงเรียนภายในกลุ่ม แต่การมีส่วนร่วมกับแผนในชุมชนส่วนใหญ่จะร่วมรับฟังคำชี้แจง ฟังวัตถุประสงค์

2. การเข้าร่วมในการดำเนินงาน โรงเรียนมีส่วนในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ในชุมชน จากการประสานงานร่วมกัน หรือจากการประชาสัมพันธ์ในชุมชน โรงเรียนได้จัดทำข้อมูลเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชน เพื่อให้ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมกับอุทยานในการเข้าค่าย หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ร่วมหารือในกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับชุมชน ปัญหาที่พบคือการประสานงานที่ไม่ชัดเจน

ในบทบาทหน้าที่ หรือการตัดสินใจในการร่วมดำเนินกิจกรรม

3. การเข้าร่วมรับผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นเรื่องงบประมาณไม่มี แต่ชุมชนและโรงเรียนจะได้รับผลประโยชน์ในด้านอื่นจากกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นความภาคภูมิใจในพื้นที่ตนที่มีคนมาเที่ยว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ได้รับความรู้และประสบการณ์จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

4. การเข้าร่วมในการประเมินผล โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมหรือโครงการการท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่จะร่วมเสนอแนะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการประชุมประชาคมตำบล ซึ่งบทบาทดังกล่าวจะมีการส่งตัวแทนเข้าไปร่วมประชุมและนำข้อมูลที่ได้มาประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในโรงเรียน

5. การเข้าร่วมในการพัฒนาปรับปรุงแผน โรงเรียนมีแผนงานเฉพาะที่จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยผ่านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษา และการระดมความคิดผ่านโรงเรียนภายในกลุ่ม ซึ่งจะมีการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ ส่วนแผนในชุมชน โรงเรียนมีส่วนร่วมในบางกิจกรรมหรือเฉพาะด้านเท่านั้น จึงไม่มีบทบาทในด้านนี้

การมีส่วนร่วมของโรงเรียน

กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยเฉพาะบทบาทในการเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ การให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ถูกต้อง การบริหารจัดการการท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว การถ่ายทอดนี้โรงเรียนทำหน้าที่ถ่ายทอดทั้งในโรงเรียนและชุมชน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมด้าน เช่น ในผ่านการประชุมประชาคม หรือผ่านการประชุมโรงเรียนในกลุ่ม ขณะเดียวกัน โรงเรียนไม่ละเลยในเรื่องของภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ได้มีส่วนร่วมกับองค์กรทางศาสนาจัดกิจกรรมร่วมกันในการพัฒนาจิตให้กับนักเรียนและเยาวชน ซึ่งเป็นเตรียมคนที่คือออกไปสู่สังคม

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept unstructured Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ เทพชุม

ตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

สัมภาษณ์วันที่ 15 สิงหาคม 2545 เวลา 16.00-17.00 น.

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

ในพื้นที่โคโนเสาร์ในด้านการพัฒนานั้นได้มีแนวทางและนโยบายมาตั้งแต่เริ่ม ได้มีการพูดคุยกับพวกรักโคโนเสาร์แล้ว แต่ยังคงติดขัดในด้านความพร้อมและงบประมาณและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันนอกจากจะได้มีการพัฒนาในด้านพื้นที่แล้วยังได้มีการพัฒนาในด้านของการบริการด้านต่าง ๆ ด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากการที่อุทยานแห่งชาติภูเวียงได้มีระบบในการพัฒนาให้ทันสมัยขึ้น แต่ในภาพรวมของชุมชนแล้วทุกหน่วยงานควรให้ความร่วมมือกันอย่างจริงจังในด้านนี้

การมีส่วนร่วม

1. การวางแผน หากหมายถึงการกำหนดปัญหา การหาสาเหตุของปัญหา หรือการกำหนดความต้องการแล้วนั้น สรุปได้ว่า ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้ เนื่องจากข้อจำกัดในหลายด้านของชุมชนคือ ในด้านความรู้ความพร้อมของหน่วยงาน เป็นต้น

2. การดำเนินงาน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และได้มีการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานของตน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในด้านสถานที่ ด้านข้อมูล ข่าวสาร และการประสานงาน

3. การเข้าร่วมรับผลประโยชน์ ชุมชนไม่มีรายได้โดยตรงจากกิจกรรมที่จัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่จะได้ประโยชน์โดยอ้อมคือ การได้รับความรู้ ประสบการณ์ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและการได้รับความภาคภูมิใจ

4. การเข้าร่วมประเมินผล ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล แต่จะรับฟังผลการดำเนินงานผ่านการประชุมประชาคมตำบล หรือการแจ้งผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน

5. การพัฒนาปรับปรุงแผน สรุปได้ว่าชุมชนไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้ในโครงการและ กิจกรรมที่ผ่านมาเป็นบทบาทและหน้าที่หลักของหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนที่มีแผนในด้านนี้ แต่จะเป็นการดีหากได้มีส่วนร่วมในด้านนี้ เพราะจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

บทบาทหลักของชุมชน คือการพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานของตนให้มีความพร้อม เพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะในเรื่องของการท่องเที่ยวควรจัดทำให้เป็นรูปธรรม ซึ่งปัจจุบัน หลายหน่วยงานได้มีการจัดอบรมการเข้าร่วมรับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ความชำนาญ แล้ว นำมาถ่ายทอดในหน่วยงานและนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนได้

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Unstructured Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาววิมล แก่งบุญดี

ตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า

อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

สัมภาษณ์วันที่ 16 สิงหาคม 2545 เวลา 09.00-10.30 น.

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

จากการพูดคุยกับชาวไดโนเสาร์ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่และทุกคนให้ความสนใจจากปัญหาที่เกิดขึ้น คือการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งมีสาเหตุมาจากการไม่เกิดความประทับใจ ปัจจุบันหลายหน่วยงานในชุมชนได้มีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว ให้เป็นทางเลือกในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เช่น มีน้ำตก มีชุมชนโบราณ มีการท่องเที่ยวศึกษาพืชพรรณธรรมชาติ

การมีส่วนร่วม

1. การวางแผน ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน เนื่องจากโครงการหรือกิจกรรมที่ผ่านมาเป็นของหน่วยงานเฉพาะ เช่น อุทยานแห่งชาติภูเวียง ชุมชนเพียงเข้าไปร่วมรับฟังคำชี้แจงของโครงการ หรือการรับฟังวัตถุประสงค์ของโครงการเท่านั้น

2. การดำเนินงาน ชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นกรรมการ การให้ความสะดวก การประสานงาน การจัดเตรียมข้อมูล โดยบทบาทหน้าที่นั้นชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องนี้และมีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในทุกกิจกรรม

3. การรับผลประโยชน์ ชุมชนไม่มีผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่จะเป็นการให้ผลประโยชน์มากกว่า เช่น การให้การสนับสนุนในกิจกรรมบางส่วน เช่น อบต. สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่และสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณอุทยาน

4. การประเมินผล โครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นไม่ได้มีส่วนร่วมของหน่วยงาน และองค์กรอื่น ๆ แต่ชุมชนจะได้รับฟังข้อมูลและผลของการดำเนินงานผ่านการประชุมประชาคมตำบลและการรับฟังความคิดเห็นของโครงการหรือกิจกรรม

ผ่านการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน

กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

ท้องถิ่นควรให้ความสำคัญในด้านนี้ ในการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของตนเอง เพื่อรองรับนโยบายการท่องเที่ยวหรือนโยบายในการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นแบบมีส่วนร่วม คือ ต้องร่วมกับองค์กรหรือหน่วยงานทางการศึกษาที่มีความชำนาญในด้านของการ ถ่ายทอดความรู้ แล้วยนำมาทำให้เกิดแผนในชุมชนเพื่อพัฒนาต่อไป

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Unstructured Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายทองมี พรหมกสิกร

ตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า

อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

สัมภาษณ์วันที่ 16 สิงหาคม 2545 เวลา 13.00-14.00 น.

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

ในพื้นที่โคโนเสาร์นอกจากจะมีซากโคโนเสาร์ให้เยี่ยมชม ซึ่งเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษานั้น ยังมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่มากมายหลายอย่าง เช่น ใช้เป็นแหล่งหาหาอาหาร สมุนไพร จากการใช้ประโยชน์ในหลายด้านนี้เอง มีความจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อให้คงอยู่ คือ การพัฒนาในด้านของความรู้เพื่อให้เกิดการจัดการพื้นที่โคโนเสาร์อย่างเป็นระบบ ไม่ให้มีการทำลายมากกว่านี้ แต่ต้องให้ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น ปัจจุบันไม่มีความหมาย จัดทำให้เป็นระบบมากขึ้น เช่น การสำรวจแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น น้ำตก สถานที่โบราณ

การมีส่วนร่วม

1. การวางแผน การวางแผนเป็นการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของโครงการ ซึ่งหากจะให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้นั้นจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ โครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้
2. การดำเนินงาน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความร่วมมือในการประสานงาน อำนวยความสะดวก การเตรียมสถานที่ การเตรียมข้อมูลให้กับหน่วยงานที่จัดการท่องเที่ยว
3. การรับผลประโยชน์ ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้ เนื่องจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นยังไม่เป็นระบบธุรกิจที่ชุมชนมีส่วนร่วมจัด ชุมชนจะมีรายได้เพียงการจำหน่ายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเกิดเฉพาะกับบางกลุ่มเท่านั้น ยังไม่มีการกระจายรายได้ไปยังกลุ่มอื่น

4. การประเมินผล ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้เนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการ และยังไม่มีความรู้ในด้านนี้

5. การพัฒนาปรับปรุงแผน เห็นว่าควรให้มีการพัฒนาโดยให้มองเห็นปัญหาของชุมชนเป็นที่ตั้งและต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ ที่ผ่านมาชุมชนไม่มีส่วนร่วมในด้านนี้

กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

บทบาทหน้าที่ของชุมชนในการดำเนินงานในด้านนี้ควรจะเป็นการให้การสนับสนุนในด้านของความรู้ การฝึกอบรม การเตรียมความพร้อมของหน่วยงาน เพื่อให้เป็นหน่วยงานสนับสนุนในชุมชนอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Unstructured Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายประยงค์ สมเล็ก

ตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า

อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2545 เวลา 09.00-10.30 น.

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ไดโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

การท่องเที่ยวในพื้นที่ไดโนเสาร์ ได้มีการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจากการค้นพบซากไดโนเสาร์ และได้กลายเป็นพื้นที่สำหรับท่องเที่ยว และเพื่อการศึกษา แต่ความจำเป็นในการพัฒนาเพื่อให้ความสอดคล้องกับนโยบายในด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและการสร้างความประทับใจ เช่น ได้มีการพัฒนาให้มีความสะดวกสบายในการเดินทาง การปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งหน่วยงานหลักที่ تابทบาทหน้าพื้นที่ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูเวียง

การมีส่วนร่วม

1. การวางแผน ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน หรือการร่วมคิดค้นปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดแผน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่จะเป็นไปตามแผนเฉพาะของหน่วยงานที่มีกิจกรรมในด้านนี้อยู่แล้ว
2. การดำเนินงาน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรม โดยการประสานงานจากหน่วยงานของเจ้าของโครงการในการให้ความร่วมมือในฐานะเป็นผู้เข้าร่วมเป็นกรรมการหรือการประสานงานด้านการเตรียมการต่าง ๆ
3. การรับผลประโยชน์ รายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้รับรายได้ที่จะทำให้เกิดความมั่นคงในครอบครัว จะเกิดเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวตามฤดูกาลเท่านั้น ซึ่งก็ยังไม่มีการกระจายรายได้ไปยังกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้าไหมสีธรรมชาติ กลุ่มอาหารธรรมชาติ

4. การประเมินผล ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลเนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการ

5. การพัฒนาปรับปรุงแผน แผนการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นแผนเฉพาะของหน่วยงาน บทบาทหน้าที่ในด้านนี้ควรเป็นของหน่วยงานนั้น แต่ควรจะมีการแจ้งหรือประชาสัมพันธ์ในหน่วยงานอื่นได้ทราบ

กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

มีหลายวิธีการและรูปแบบที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ทันที เช่น การสนับสนุนงบประมาณในกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ในด้านการเรียนรู้ร่วมกัน หน่วยงานที่จะต้องแสดงบทบาทในด้านนี้คือ องค์การบริหารส่วนตำบล ให้การสนับสนุนงบประมาณ หน่วยงานทางการศึกษาให้การสนับสนุนในการอบรม ให้ความรู้และหน่วยงานทั้งสองจะต้องทำงานร่วมกันให้เกิดการมีส่วนร่วม

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Unstructured Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายถนอม วัฒนวงศิริ

ตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า

อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2545 เวลา 13.00-14.30 น.

พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่โคโนเสาร์ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พัฒนาการของพื้นที่โคโนเสาร์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาที่รวดเร็วมากเพื่อให้การท่องเที่ยวในพื้นที่นี้สามารถตอบสนองเรื่องของเศรษฐกิจชุมชนได้ ปัจจุบันได้มีการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ สภาพทางธรรมชาติของพื้นที่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และให้เกิดความประทับใจในการมาท่องเที่ยว โดยหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่นี้อยู่แล้ว คือ อุทยานแห่งชาติภูเวียง

การมีส่วนร่วม

1. การวางแผน ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน จึงได้การความไม่มั่นใจในบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานในการเป็นไปร่วมในโครงการเนื่องจากจะเป็นเฉพาะการเข้าไปปรับฟังก์ชันแรงวัตถุประสงค์หรือความเป็นมาของโครงการเท่านั้น
2. การดำเนินงาน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมที่เกิดจากการประสานงาน เป็นการประชุมประชาคมตำบลหรือการประสานงานผ่านหน่วยงานต้นสังกัด แต่การให้บทบาทหน้าที่ที่ไม่ชัดเจนทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการมีส่วนร่วม
3. การรับผลประโยชน์ ได้รับผลประโยชน์โดยอ้อมคือ การได้รับความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ชุมชน ไม่มีรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว
4. การประเมินผล ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลเนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการ
5. การพัฒนาปรับปรุงแผน แผนการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นแผนเฉพาะของหน่วยงาน ถึงแม้จะเป็นบทบาทหน้าที่หลักของหน่วยงานนั้นเฉพาะแต่จะเป็นการตีหากได้ให้หน่วยงาน

อื่น ๆ ในชุมชนได้มีส่วนร่วมในด้านนี้ เพราะจะทำให้เห็นถึงสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ

กระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

ชุมชนในการดำเนินงานในด้านนี้ยังไม่มีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน และยังไม่
เข้าใจในการจัดการในเรื่องนี้เท่าใดนัก แต่โดยส่วนตัวแล้วเห็นว่าควรจะเป็นการให้การสนับสนุน
ในด้านของความรู้ งบประมาณหรือในด้านการจัดการต่างๆ โดยมาแนะนำก่อน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางเครือวัลย์ โพธิ์ศรี
วัน เดือน ปีเกิด	12 พฤศจิกายน 2508
สถานที่เกิด	อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	173/2 หมู่ 14 ตำบลศิลา ถนนมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2526 ระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนศรีสงครามวิทยา อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พ.ศ. 2528 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) วิทยาลัยครูเลย พ.ศ. 2534 ครุศาสตรบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) วิทยาลัยครูเลย พ.ศ. 2545 ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏเลย
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักวิจัยโครงการพัฒนากลไกการจัดการความรู้เพื่อพัฒนา ท้องถิ่นระดับตำบล-อำเภอ สำนักงานคณะกรรมการ กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
สถานที่ทำงาน	โครงการพัฒนากลไกการจัดการความรู้เพื่อพัฒนา ท้องถิ่นระดับตำบล-อำเภอ สำนักงานคณะกรรมการ กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น